

Assurantiejaarboek 2008

Assurantiejaarboek 2008

Onder redactie van:

R.J. van der Bie (CBS)

Met medewerking van:

A. Klein (Kluwer/Het Verzekeringsblad)

Verklaring van de tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2006–2007	= 2006 tot en met 2007
2006/2007	= het gemiddelde over de jaren 2006 tot en met 2007
2006/'07	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2006 en eindigend in 2007
2005/'06–2006/'07	= boekjaar enz., 2005/'06 tot en met 2006/'07

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Uitgever: Robert Lückers

Omslagontwerp: Boshoff & Dekker

Copyright © 2008 Kluwer

ISBN 97890 130 5204 6

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. De uitgeefster is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (*Stb.* 351) ex artikel 16b, Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

All rights reserved. No part of this production may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without written permission of the publisher.

Inhoud

Voorwoord	1
Inleiding	3
Het beeld van 2006: hoogste groei in zes jaar	5
1. Verzekeraars en pensioenfondsen	9
1.1 Aantal instellingen	9
1.2 Productie	10
1.3 Premies en uitkeringen	11
1.4 Balansen en resultaten	12
1.4.1 Levensverzekeraars	12
1.4.2 Pensioenfondsen	13
1.4.3 Schadeverzekeraars	15
1.4.4 VUT-fondsen	17
1.5 Beleggingen	19
1.6 Analyse	21
1.7 Verzekerd in Europa	24
2. Assurantiebemiddeling	27
2.1 Assurantietussenpersonen	27
2.2 Resultaten van georganiseerde intermediairs	27
2.2.1 De NVA-kantoren	28
2.2.2 De NBVA-kantoren	31
2.2.3 Het volmachtbedrijf (NVGA)	31
3. Bevolking en huishouden	35
3.1 Bevolking	35
3.2 Huishouden	40
4. Ouderen en vergrijzing	47
5. Inkomen en consumptie	55
5.1 Inkomens en besparingen	55
5.2 Onroerend goed en duurzame consumptiegoederen	58
5.3 Consumptief krediet	59

6. Bedrijven	65
6.1 Grootte en verdeling naar bedrijfstak	65
6.2 Faillissementen en schuldsaneringen	70
7. Sociale zekerheid	75
8. Gezondheid	83
8.1 Medische consumptie	83
8.2 Ervaren gezondheid	83
8.3 Uitgaven voor zorg	89
9. Onveiligheid en slachtofferschap	95
9.1 Brandschaden	95
9.2 Dodelijke ongelukken	97
9.3 Onveiligheidsgevoelens	98
Overzicht van tabellen en grafieken	103

Voorwoord

Cijfermatig inzicht in de omvang en ontwikkeling van bevolking en bedrijven, inkomen en consumptie en van schadegebeurtenissen is onontbeerlijk voor de strategische beleidsbepaling in het verzekeringsbedrijf.

In dit *Assurantiejaarboek 2008* zijn dergelijke gegevens bij elkaar gebracht. De redactie hoopt hiermee wederom een praktisch handboek te hebben verschaft.

Naast de informatie van het CBS is opnieuw gebruik gemaakt van de resultaten uit de bedrijfsvergelijkende onderzoeken van de NVA-kantoren, ontleend aan de *NVA/Reflector*, en van de Vereniging van onafhankelijke financiële en assurantieadviseurs (*nbva*), overgenomen uit *Balans 2006*. Net als vorig jaar zijn in deze editie ook weer de gegevens opgenomen van het volmachtbedrijf (NVGA), afkomstig van het bedrijfsvergelijkende onderzoek van SEO Economisch onderzoek.

Deze nieuwe editie verschijnt, ongewild, later dan in andere jaren. Dat heeft zeker een voordeel, want er is nu meer recente tabelinformatie beschikbaar gekomen. In veel gevallen is het laatste referentiejaar nu 2006, en hier en daar zelfs 2007. Tegelijkertijd is een aantal tabellen uit hoofdstuk 1 komen te vervallen omdat het onderzoek daarvoor niet meer door het CBS wordt gedaan.

De meest actuele CBS-cijfers over dit onderwerp zijn te vinden in de CBS-databank StatLine. Deze databank is gratis toegankelijk via www.cbs.nl/statline.

J. Aikens
Hoofdredacteur *Het Verzekeringsblad*

Drs. G. van der Veen
Directeur-generaal van de Statistiek

Inleiding

In dit *Assurantiejaarboek 2008* zijn gegevens bijeengebracht over het aantal verzekeringsbedrijven, de bedrijfsresultaten van de verzekeraars en de premiestromen.

Het boek geeft ook statistische informatie over andere zaken die voor een oriëntatie op de verzekeringsmarkt onontbeerlijk zijn.

In hoofdstuk 1 zijn de gegevens over de verzekeringsbranche bijeengebracht. Het gaat om het aantal verzekeringsinstellingen, de productie van verzekeringen, de premiestromen, en de financiële resultaten van de maatschappijen. Hoofdstuk 2 gaat nader in op de assurantietussenpersonen en de georganiseerde intermediairs: de NVA, de NBVA en het volmachtbedrijf (NVGA).

In hoofdstuk 3 staan de cijfers over de omvang en de samenstelling van de bevolking, over de leeftijdsopbouw, de levensverwachting en de sterfte; over het huidige en toekomstige aantal huishoudens. Hoofdstuk 4 zoomt in op de positie van ouderen op de arbeidsmarkt, in de zorg en op de ontwikkeling van hun inkomen en koopkracht.

Hoofdstuk 5 geeft de inkomens en bestedingen van huishoudens. Hoofdstuk 6 bevat gegevens over bedrijven: aantal, omvang en spreiding per provincie. Door wijziging van de onderzoekssystematiek zijn deze laatste tabellen niet bijgewerkt en identiek aan de cijfers uit de vorige editie.

Hoofdstuk 7 geeft de socialezekerheidstabellen, hoofdstuk 8 de meest recente cijfers over medische consumptie, ervaren gezondheid en zorguitgaven. Hoofdstuk 9 ten slotte bevat gegevens over schadegevallen, dodelijke ongelukken en slachtofferschap.

2006: hoogste groei in zes jaar

In 2006 groeide de Nederlandse economie met 3 procent. Dat was het hoogste groeicijfer in zes jaar. De export leverde de belangrijkste bijdrage aan de economische groei. Het waren echter vooral de consumptie van huishoudens en de investeringen die voor de groeiversnelling zorgden.

Export belangrijkste motor, investeringen groeien sterk

Net als in voorgaande jaren leverde de uitvoer in 2006 de belangrijkste bijdrage aan de bbp-groei. De uitvoer was 7 procent hoger dan in 2005. Hierbij was opnieuw een belangrijke rol weggelegd voor de wederuitvoer. Anders dan in 2005 groeide ook de export van in Nederland geproduceerde goederen sterk, met 4 procent ten opzichte van 2005. Vooral de export van conjunctuurgevoelige investeringsgoederen zoals machines, vrachtwagens en elektrotechnische apparaten groeide flink.

Gestimuleerd door de kooplust van de Nederlandse consument groeide de invoer nog iets harder dan de uitvoer. Vooral de consumptie van duurzame goederen, die voor een groot deel worden geïmporteerd, groeide sterk. De uitvoer zorgde in 2006 voor bijna de helft van de economische groei.

De investeringen, ongeveer een vijfde deel van het bbp, stegen met 7,2 procent. Ook de vraag naar nieuwe winkels en kantoren nam voor het eerst sinds jaren weer toe. De toename van de investeringen in vervoermiddelen is mede beïnvloed door wijzigingen in wetgeving en subsidieregelingen in 2005 en 2006.

Consumptie huishoudens opgebloeid

De consumptie door huishoudens is in 2006 na enkele jaren van stilstand weer opgebloeid. De huishoudens consumeerden 2,7 procent meer dan in 2005. De verbetering van de arbeidsmarkt en het stijgende inkomen van huishoudens droegen in belangrijke mate bij aan het herstel van het consumentenvertrouwen. Nederlandse huishoudens gaven vooral meer geld uit aan duurzame consumptiegoederen. De uitgaven hieraan stegen sinds 1999 niet meer zo hard. Consumenten besteedden in vergelijking met voorgaande jaren vooral meer geld aan woninginrichting, huishoudelektronica, kleding en schoeisel. Verder namen de autoverkopen weer toe.

Inflatie historisch laag

In 2006 lag de inflatie met gemiddeld 1,1 procent op het laagste niveau sinds 1989. De lage inflatie is vooral te danken aan lagere overheidstarieven en een minder sterke stijging van de energieprijzen dan in 2005. De ontwikkeling van de tarieven van consumptiegebonden belastingen en overheidsdiensten drukte de inflatie in 2006 met 0,5 procentpunt. De afschaffing van het gebruikersdeel van de onroerendezaakbelasting werkte inflatieverlagend, de accijns op sterke drank is verlaagd en de eigen bijdrage in de kinderopvang was lager.

Een groot deel van de inflatie in 2006 was het gevolg van de prijsstijging van energieproducten. Van de inflatie van 1,1 procent is bijna 0,7 procentpunt aan deze producten toe te schrijven. Na enkele jaren van prijsdalingen zijn de prijzen van voedingsmiddelen, alcoholvrije dranken, kleding en schoeisel in 2006 weer gestegen.

Sterke verbetering arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt is in 2006 aanzienlijk verbeterd. Voor het eerst sinds 2003 nam het aantal banen van werknemers toe, vooral in de zakelijke en financiële dienstverlening. Ook de zorg was opnieuw een belangrijke banenmotor en er konden voor het eerst sinds lange tijd weer meer mensen aan de slag in de handel en de horeca.

De werkloosheid daalde in 2006 tot 5,5 procent van de beroepsbevolking. In 2005 was dat nog 6,5 procent. Nederland had halverwege 2007 het laagste percentage werklozen van de Europese Unie.

Inkomen van huishoudens aanzienlijk gestegen

Huishoudens hadden in 2006 flink meer te besteden. Het reëel beschikbaar inkomen van huishoudens nam in 2006 met 3,7 procent toe. Huishoudens gaven 6 miljard euro meer uit dan zij ontvingen, waardoor de besparingen voor het vierde achtereenvolgende jaar negatief waren.

Huishoudens hebben zich ook in 2006 verder in de schulden gestoken. De schuldenlast van de huishoudens nam met maar liefst 53 miljard euro toe tot 640 miljard euro. De toename is voor ruim 80 procent toe te schrijven aan de groei van de woninghypotheken. De uitstaande hypotheekschuld steeg in 2006 tot 544 miljard euro en was daarmee voor het eerst hoger dan het bbp. De stijging is te verklaren uit de toegenomen nieuwbouw, de aanhoudende stijging van de huizenprijzen, woningverbetering en oversluiting van hypotheken. Ondanks de toegenomen schulden nam het financieel vermogen van huishoudens met 47 miljard euro toe.

Ondernemingen presteren goed

De nettowinsten van ondernemingen, inclusief de winsten van buitenlandse dochterondernemingen, namen in 2006 toe tot 90,5 miljard euro, het hoogste niveau ooit. Ondernemingen keerden in 2006 een bedrag van 29 miljard euro aan dividend uit.

Overheid heeft een klein overschot

Het verschil tussen de inkomsten en uitgaven van de overheid was in 2006 voor het eerst in zes jaar positief. Het overschot bedroeg 3 miljard euro. Het EMU-saldo kwam daarmee uit op 0,6 procent van het bbp. In 2005 was er nog een bescheiden tekort van 0,3 procent. Door het overschot en door de verkoop van aandelen is de overheidsschuld ook sterk gedaald. De EMU-schuldquote daalde van 52,3 procent in 2005 naar 47,9 procent in 2006.

De overheidsuitgaven waren gelijk aan 46,1 procent van het bbp, een stijging van 0,9 procentpunt ten opzichte van 2005. Deze ontwikkeling is sterk beïnvloed door de invoering van het nieuwe zorgstelsel. Met een ongewijzigd zorgstelsel zouden de uitgaven met ongeveer 1,4 procent van het bbp zijn gedaald. De uitkeringen zijn in 2006 als gevolg van het zorgstelsel met 1,7 procent van het bbp extra toegenomen. De invoering van de zorgtoeslag voor gezinnen met een gering inkomen, ter compensatie voor de hogere premies, bracht uitgaven met zich mee ter grootte van 0,5 procent van het bbp.

Emissie broeikasgassen neemt verder af

De emissie van broeikasgassen nam in 2006 met 2,1 procent af. Deze daling komt grotendeels voor rekening van de afname van de emissies van koolstofdioxide (CO₂), gevolg van een lagere elektriciteitsproductie. De uitstoot van verzurende stoffen en van de broeikasgassen lachgas en methaan namen eveneens verder af.

TABEL A.1 Economische en sociale kernindicatoren voor Nederland

	Eenheid	2003	2004	2005*	2006*
Macro-economische kerncijfers					
Bruto binnenlands product	% volumemutatie	0,3	2,0	1,5	3,0
Netto nationaal inkomen per hoofd van de bevolking	% mutatie	0,0	3,3	-1,2	3,9
Consumentenprijsindex (CPI)	% mutatie	2,1	1,2	1,7	1,1
Werkloze beroepsbevolking	% beroepsbevolking	5,4	6,5	6,5	5,5
Saldo lopende transacties met het buitenland	% BBP	6,1	8,6	7,1	7,6
Belasting- en premiedruk	% BBP	37,2	37,3	37,6	39,1
Arbeid					
Arbeidsvolume	% volumemutatie	-1,1	-1,0	-0,3	1,8
Aantal banen	1 000	8 796,4	8 723,0	8 747,0	8 914,0
Werkzame beroepsbevolking	% bevolking 15-64 jr	64,2	63,3	63,2	64,5
Loonkosten per eenheid product in de marktsector ¹⁾	% mutatie	1,4	-0,8	-1,7	0,1
Arbeidsinkomensquote in de marktsector ¹⁾	% bruto toegevoegde waarde	80,3	80,2	78,6	79,3
Arbeidsproductiviteit in de marktsector ¹⁾	% mutatie	2,5	4,0	2,7	2,0
Demografie bevolking					
Gemiddelde omvang bevolking	1 000	16 223	16 276	16 317	16 341
Migratie-overschot	% totale bevolking	0,00	-0,10	-0,17	-0,19
Demografie bedrijven					
Oprichtingen		31 000	33 400	40 100	42 800
Faillissementen		8 748	9 349	10 082	9 179
Inkomen, bestedingen en besparingen					
Reëel beschikbaar inkomen van huishoudens ²⁾	% mutatie	-2,2	0,4	-0,6	0,1 (3,7)
Consumptieve bestedingen	% volumemutatie	0,8	0,6	0,5	2,5
Investerings in vaste activa	% volumemutatie	-1,5	-1,6	3,0	7,2
Netto nationale besparingen	% netto beschikbaar inkomen	12,3	14,6	13,4	14,9
Overheid					
EMU-saldo	% bbp	-3,1	-1,7	-0,3	0,6
Overheidsschuld (EMU-definitie)	% bbp	52,0	52,4	52,3	47,9
Druk op het milieu					
Broeikaseneffect	mln kg	244 903	248 393	243 862	238 801
Verzuring	mln kg	26	26	26	24
Vermesting	mln kg	115	101	99	
Afval	mln kg	2 715	1 836	.	

¹⁾ Exclusief delfstoffenwinning, verhuur en handel in onroerend goed, overheid, gezondheids- en welzijnszorg.

²⁾ In 2003-2005 gecorrigeerd met de consumentenprijsindex). In 2006 gecorrigeerd met de deflator van de consumptie van huishoudens.

³⁾ Tussen haakjes het voor wijzigingen in het zorgstelsel gecorrigeerde cijfer.

Bron: CBS, Nationale rekeningen 2007 en StatLine.

1 Verzekeraars en pensioenfondsen

1.1 Aantal instellingen

De verzekeringsbranche bestaat uit particuliere levens- en schadeverzekeraars, pensioenfondsen, het verzekeringsintermediair en socialeverzekeringsinstellingen.

Tabel 1.1 geeft het aantal instellingen in de verzekeringsbranche per 1 januari.

Ondernemingspensioenfondsen zijn verbonden aan een bepaalde onderneming. Bedrijfstakpensioenfondsen voeren de pensioenregeling uit voor een gehele bedrijfstak. Tot de overige pensioenfondsen worden gerekend de pensioenfondsen waarop de *Pensioen- en spaarfondsenwet* niet van toepassing is. Ook de beroepspensioenfondsen voor bepaalde vrije beroepen worden tot de overige pensioenfondsen gerekend.

De verzekeringsbranche is in 2005 goed voor 122 duizend banen (tabel 1.2).

TABEL 1.1 *Aantal instellingen in de verzekeringsbranche in Nederland, per 1 januari*

	2005	2006	2007
Levensverzekeraars ¹⁾	84	76	71
Ondernemingspensioenfondsen ²⁾	723	683	650
Bedrijfstakpensioenfondsen ²⁾	103	103	103
Overige pensioenfondsen ³⁾	17	16	14
Schadeverzekeraars ⁴⁾	237	210	244
Assurantietussenpersonen	6 805	6 665	
Ziekenfondsen	22		
Natura-uitvaartverzekeraars	41	41	38

¹⁾ Exclusief bijkantoren in Nederland van verzekeringsmaatschappijen met hoofdkantoor in een ander EU-land (vrije dienstverrichting) en vrijgestelde onderlinge waarborgmaatschappijen.

²⁾ Onder toezichtstaande fondsen.

³⁾ Omvat de fondsen die onder toezicht staan ingevolge de Pensioen- en Spaarfondsenwet en de Wet verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling.

⁴⁾ Inclusief zorgverzekeraars.

Bron: DNB, CBS, SER, CVZ.

TABEL 1.2 *Aantal banen van werknemers in de verzekeringsbranche*

	2003	2004	2005*
	x 1 000		
Verzekeringswezen, pensioenfondsen	56,5	54,1	50,6
Assurantietussenpersonen	30,9	31,9	32,5
Verplichte sociale verzekeringen	42,5	42,6	38,9
Totaal	129,9	128,6	122,0

* Voorlopige cijfers.

Bron: CBS.

1.2 Productie

Tabel 1.3 laat zien hoe de levensverzekeringsportefeuille van de Nederlandse levensverzekeraars zich heeft ontwikkeld. De cijfers betreffen alleen de individueel afgesloten levensverzekeringen. Het gaat hier om nieuwe contracten en om verhogingen op bestaande contracten die niet automatisch plaatsvinden, bijvoorbeeld door een in het contract overeengekomen indexering. Het verzekerd kapitaal is het bedrag dat volgens de verzekeringsovereenkomst gegarandeerd tot uitkering komt. De contractuele periodieke premie betreft de (bruto-)jaarpremie van het eerste verzekeringsjaar.

TABEL 1.3 *Ontwikkeling van de levensverzekeringsportefeuille van de Nederlandse levensverzekeraars*

	Aantal polissen	Verzekerd bedrag		
		Kapitalen	Jaarlijkse rente ¹⁾	Jaarlijkse invaliditeitsrente ¹⁾
mln euro				
Stand ultimo 2003	39 377	557 815	331 235	63 053
Correcties	-175	-4 030	-797	-387
Vermeerderingen	3 170	88 349	58 109	13 993
w.v.				
nieuwe verzekeringen	2 646	67 253	41 434	9 240
overgenomen portefeuilles	199	5 569	-408	1 081
verhogingen	4	6 031	10 773	1 358
valuta-omrekeningen	0	122	12	139
andere oorzaken	321	9 374	6 298	2 175
Verminderingen	2 671	63 809	62 133	15 522
w.v.				
overlijden	319	1 052	1 585	70
afloop	646	11 629	4 509	1 541
wijziging	143	12 080	18 547	4 811
afkoop	731	16 744	12 673	1 937
staking zonder afkoop	451	8 928	9 321	4 233
valuta-omrekeningen	0	117	14	0
andere oorzaken	381	13 259	15 484	2 930
Stand ultimo 2004	39 701	578 325	326 414	61 137
Correcties	64	-6 342	-2 574	472
Vermeerderingen	5 531	86 380	54 317	11 535
w.v.				
nieuwe verzekeringen	2 882	66 488	32 782	6 025
overgenomen portefeuilles	2 264	6 392	1 214	255
verhogingen	8	5 232	6 963	990
valuta-omrekeningen	1	585	2 248	1 986
andere oorzaken	376	7 683	11 110	2 279
Verminderingen	3 189	62 279	51 007	20 185
w.v.				
overlijden	324	1 180	1 512	58
afloop	1 239	13 939	4 805	1 780
wijziging	80	14 388	18 399	6 714
afkoop	670	18 885	3 460	874
staking zonder afkoop	369	9 694	6 459	7 151
valuta-omrekeningen	0	1	21	1
andere oorzaken	507	4 192	16 351	3 607
Stand ultimo 2005	42 107	596 084	327 150	52 959

¹⁾ Gekapitaliseerd door vermenigvuldiging van de jaarlijkse rente met 10.

Bron: CBS.

1.3 Premies en uitkeringen

Een nadere specificatie van de premie-inkomsten van de levensverzekeraars in 2006 staat in tabel 1.4. Onderscheid wordt gemaakt naar de aard van de premiebetaling (periodieke premies of koopsommen) en naar het type verzekering (individueel, collectief, al dan met winstdeling) bij de levensverzekeraars.

Tabel 1.5 specificeert voor de premies en uitkeringen van de pensioenfondsen (bruto bedragen), inclusief de bedragen die zijn gemoeid met herverzekering.

Tabel 1.6 geeft de specificatie van uitkeringen en afkopen van de pensioenfondsen. Bij de post 'andere uitkeringen' moet vooral gedacht worden aan uitkeringen in verband met VUT-overeenkomsten.

TABEL 1.4 *Specificatie van de premies van de levensverzekeraars, 2006*

	Risico verzekeraar			Risico polishouder			Totaal		
	Bruto	Herverzekering	Eigen rekening	Bruto	Herverzekering	Eigen rekening	Bruto	Herverzekering	Eigen rekening
	mln euro								
Periodieke premies									
individuele verzekeringen ¹⁾									
zonder winstdeling	1 665	85	1 580	5 275	37	5 238	6 940	122	6 818
met winstdeling	2 561	214	2 347	171	91	80	2 732	305	2 427
collectieve verzekeringen									
zonder winstdeling	59	16	42	601	2	600	660	18	642
met winstdeling	1 665	23	1 641	1 354	19	1 336	3 019	42	2 977
Premies ineens (koopsommen)									
individuele verzekeringen ¹⁾									
zonder winstdeling	3 421	121	3 300	1 133	0	1 133	4 553	121	4 433
met winstdeling	3 035	2	3 033	251	0	251	3 286	2	3 283
collectieve verzekeringen									
zonder winstdeling	175	0	175	316	0	316	491	0	491
met winstdeling	2 304	4	2 301	1 665	14	1 652	3 970	18	3 952
Totaal direct bedrijf	14 885	466	14 419	10 766	162	10 604	25 651	628	25 023
Indirect bedrijf							107	9	99
Totaal generaal							25 758	636	25 122

¹⁾ Inclusief jaarkassen.

Bron: CBS.

TABEL 1.5 *Specificatie van de premies van de pensioenfondsen*

	2003	2004	2005	2006
	mln euro			
Periodieke premies				
werkgever	14 117	16 668	17 486	16 463
werknemer	4 352	4 309	5 427	5 171
Premies ineens				
werkgever	2 150	1 544	2 171	1 926
werknemer	170	95	185	166
Totaal brutopremies	20 789	22 616	25 269	23 726
w.v.				
premies herverzekering	485	431	378	208
premies eigen rekening	20 304	22 185	24 891	23 518

Bron: CBS.

TABEL 1.6

Specificatie van uitkeringen en afkopen van de pensioenfondsen

	Bruto-uitkeringen			Uitkeringen uit hoofde van herverzekering			Uitkeringen eigen rekening		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006
	mln euro								
Ouderdomspensioenen	10 713	11 610	12 276	66	76	59	10 647	11 534	12 217
Invalideitpensioenen	732	671	677	17	14	37	715	657	640
Weduwenpensioenen	3 525	3 703	3 954	29	27	16	3 496	3 676	3 938
Wezenpensioenen	42	43	55	1	1	0	41	42	55
Kapitaaluitkeringen	0	0	0	14	8	0	-14	-8	0
Andere uitkeringen	1 560	1 840	2 078	19	16	0	1 541	1 824	2 078
Totaal	16 573	17 867	19 040	147	142	112	16 426	17 725	18 928

Bron: CBS.

Tabel 1.7 geeft een overzicht van de uitgaven en ontvangsten van het Rijk in verband met herverzekering van kredietverzekering. De minister van Financiën kan kredietverzekeringsmaatschappijen toestemming geven om verzekeringen en garanties tegen betaling van premies bij de Staat te herverzekeren. Doel daarvan is de bevordering van de export door de herverzekering van niet-commerciële risico's. De uitvoering van de beschikking is in handen van de Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij N.V. (NCM) en De Nederlandsche Bank. De uitgaven voor de Staat bestaan uit schade-uitkeringen en een jaarlijkse kostenvergoeding aan de NCM. De ontvangsten bestaan uit de verzekeringspremies en de ontvangsten uit schaderegelingen met debiteuren.

TABEL 1.7

Uitgaven en ontvangsten van het Rijk in verband met herverzekering van kredietverzekering

	2003	2004	2005	2006
	mln euro			
Uitgaven				
Kostenvergoeding NCM	11,8	11,6	11,2	13,7
Schade-uitkeringen	128,1	73,8	35,7	15,5
Ontvangsten				
Premies	39,3	69,6	21,2	69,2
Schaderestituties	197,8	196,1	547,9	906,6
Saldo	97,2	180,3	522,2	946,6

Bron: CBS.

1.4. Balansen en resultaten

1.4.1 Levensverzekeraars

Tabel 1.8 geeft de balans van levensverzekeraars. Bij de waardering van de beleggingen is gestreefd naar harmonisatie. Indien de gebruikte waardering daardoor afwijkt van die in de verslagstaten, ontstaat een waarderingsverschil. Dit verschil is in de balans opgenomen onder de post herwaarderingsreserve.

TABEL 1.8 *Balans van de levensverzekeraars*

	2004	2005	2006		2004	2005	2006
Activa	mln euro			Passiva	mln euro		
Immateriële activa	14	139	192	Gestort en opgevraagd kapitaal	638	618	668
Terreinen en gebouwen	13 238	12 090	13 407	Agio	2 251	2 266	2 258
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen	3 692	6 407	6 596	Herwaarderingsreserve	5 827	14 059	13 520
Aandelen, deelnemingsbewijzen en andere niet vastrentende waardepapieren	21 190	22 018	34 202	Wettelijke en statutaire reserves	84	144	227
Obligaties en andere vastrentende waardepapieren	83 152	91 233	90 127	Overige reserves	16 777	10 856	12 120
Belangen in beleggingspools	474	430	431	Onverdeelde winst	1 546	2 639	3 363
Vorderingen uit hypothecaire leningen	23 617	24 374	22 651	Achtergestelde schulden	568	1 183	827
Vorderingen uit andere leningen	15 532	13 200	11 759	Technische voorzieningen:			
Deposito's bij kredietinstellingen	3 051	3 343	3 712	Voor niet verdiende premies en lopende risico's, netto	6	0	0
Andere financiële beleggingen	5 162	16 738	9 394	Voor levensverzekering, netto	131 802	139 559	143 446
Depots bij verzekeraars	473	489	498	Voor te betalen schaden/uitkeringen, netto	3	0	0
Beleggingen voor risico van polishouders en spaarkasbeleggingen	82 755	95 972	100 032	Voor winstdeling en kortingen, netto	2 234	4 767	3 129
Vorderingen	5 027	7 294	5 449	Overige technische voorziening, netto	398	450	466
Overige activa	2 317	4 078	4 021	Technische voorzieningen voor verzekeringen waarbij polishouders het beleggingsrisico dragen en voor spaarkassen, netto	80 226	90 134	96 328
Overlopende activa	4 885	4 224	4 687	Voorzieningen	834	5 162	4 452
Totaal	264 579	302 029	307 158	Depots van herverzekeraars	3 529	3 549	1 559
				Schulden	14 668	25 472	22 385
				Overlopende passiva	3 187	1 174	2 408
				Totaal	264 579	302 029	307 158

Bron: CBS.

Tabel 1.9 toont de resultatenrekening van de levensverzekeraars. De technische rekening heeft betrekking op de kern van het bedrijf, het verzekeren. Daarop worden ook de beleggingsopbrengsten verantwoord. Een deel van die opbrengsten kan vervolgens aan de niet-technische rekening worden toegerekend. Dit kan men zien als opbrengsten op het geïnvesteerde eigen vermogen. De herwaarderings- en niet-gerealiseerde beleggingsresultaten worden geleid via de resultatenrekening.

1.4.2 Pensioenfondsen

Een pensioenregeling kan verschillende voorzieningen betreffen, die veelal in combinatie voorkomen. Het kan gaan om een voorziening die bij het bereiken van een bepaalde leeftijd een periodieke uitkering geeft, zoals het ouderdomspensioen. Deze uitkering vormt een aanvulling op de AOW-uitkering. Verder komt meestal een voorziening voor de nabestaanden bij een eventueel overlijden van de werknemer voor. Dit zijn het weduwen- en wezenpensioen, maar ook het partnerpensioen. De uitkering vormt een aanvulling op de ANW-uitkering als daar recht op bestaat. De regeling kan ten slotte tevens een uitkering bij langdurige invaliditeit of ziekte inhouden (invaliditeitspensioen) als aanvulling op de WAO.

Uit tabel 1.10 wordt duidelijk dat de pensioenfondsen zeer aanzienlijke pensioenvoorzieningen aanhouden. We kennen in Nederland een zogeheten kapitaaldekkingstelsel.

TABEL 1.9 Resultatenrekening van de levensverzekeraars

	2004	2005	2006		2004	2005	2006
Lasten	mln euro			Baten	mln euro		
Technische rekening				Technische rekening			
Uitkeringen e.r.	17 588	16 740	20 500	Verdiende premies e.r.	24 466	24 161	25 122
Wijziging overige technische voorzieningen e.r.	8 700	19 390	9 690	Opbrengsten uit beleggingen	10 336	17 751	14 167
Winstdeling en kortingen	2 155	3 600	2 021	Niet gerealiseerde winst op beleggingen	1 641	5 496	3 157
Bedrijfskosten	3 297	3 352	3 488	Geboekt t.l.v. reserve			
Beleggingslasten	813	895	1 043	Overige technische baten e.r.	1 545	3 814	1 509
Niet gerealiseerd verlies op beleggingen	184	368	711				
Geboekt t.g.v. reserve							
Overige technische lasten e.r.	1 993	2 258	1 638				
Aan niet-technische rekening toegerekende opbrengst uit beleggingen	1 385	1 908	2 001				
Resultaat technische rekening	1 872	2 710	2 863				
Niet-technische rekening			217	Niet-technische rekening			
Andere lasten	186	248		Resultaat technische rekening	1 872	2 710	2 863
Aandeel van derden in resultaten van geconsolideerde deelnemingen	137	192	236	Toegerekende opbrengst uit beleggingen overboekt van technische rekening	1 385	1 908	2 001
Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	864	964	579	Andere baten	238	107	104
Buitengewone lasten	3	0	0	Buitengewone baten	0	0	0
Belastingen buitengewoon resultaat	-1	0	0				
Resultaat na belastingen	2 306	3 322	3 935				
Totaal	41 482	55 947	48 923	Totaal	41 482	55 947	48 923

e.r. = eigen rekening.

Bron: CBS.

TABEL 1.10 Balans van de pensioenfondsen per jaarultimo; bedrijfseconomische opstelling

	2004	2005	2006
Activa	mln euro		
Onroerende zaken en inventaris	21 258	21 057	19 059
Hypothecaire leningen	14 089	12 590	12 328
Aandelen	236 483	287 064	314 805
Obligaties	220 254	251 886	267 588
Leningen op schuldbekentenis	9 699	8 157	7 228
Niet-geconsolideerde deelnemingen en overige beleggingen	27 376	34 135	42 158
Deposito's en liquide middelen	14 164	14 492	28 943
Premiereserve herverzekering	2 924	3 713	2 995
Overige vorderingen	7 817	8 263	54 618
Totaal	554 064	641 357	749 722
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	83 501	119 309	172 778
Voorziening pensioenverplichtingen ¹⁾	454 383	503 824	501 503
Leningen	711	919	593
Overige schulden	15 469	17 305	74 848
Totaal	554 064	641 357	749 722

¹⁾ Inclusief spaarfonds.

Bron: CBS.

Dit betekent dat tijdens de werkzame periode van de werknemer (of beroepsgenoten) gespaard wordt voor het toekomstige pensioen. Pensioenfondsen verantwoorden dit op hun balans als toekomstige pensioenverplichting aan hun verzekerden. Pensioenen worden ten laste van deze voorziening pensioenverplichtingen uitgekeerd.

De onderhandse en hypothecaire leningen zijn opgenomen tegen hun nominale waarde, de beleggingen in effecten tegen de beurswaarde.

De 'reserves' op de balans van pensioenfondsen zijn slechts gedeeltelijk vrije reserves; zij bevatten ook overige reserves met een pensioenbestemming, bijvoorbeeld voor verwachte verhogingen van de pensioenen door aanpassing aan nieuwe loonronden en autonome loonsverhogingen.

In tabel 1.11 is de rekening van baten en lasten voor de pensioenfondsen opgenomen. De beleggingsresultaten zijn in 2006 sterk afgenomen ten opzichte van 2005.

TABEL 1.11

Resultatenrekening van de pensioenfondsen

	2004	2005	2006
mln euro			
Lasten			
Vermeerdering voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening ¹⁾	-15 755	51 638	1 239
Uitkeringen en afkopen eigen rekening	16 426	17 726	18 925
Onkosten	814	901	927
Andere lasten	1 599	1 970	749
T.g.v. reserve	69 864	30 960	54 313
Overdrachten	1 705	2 028	2 425
Totaal	74 653	105 223	78 578
Baten			
Premies eigen rekening	22 185	24 890	23 518
Interest	14 048	15 519	15 637
Opbrengst onroerende zaken	970	1 167	1 119
Winsten en bijschrijvingen op beleggingen	33 923	59 226	33 845
Andere baten	931	920	730
Overdrachten	2 596	3 501	3 729
Totaal	74 653	105 223	78 578

¹⁾ Inclusief spaarfonds.

Bron: CBS.

1.4.3 Schadeverzekeraars

Tabel 1.12 toont de balans van de schadeverzekeraars. Evenals bij de levensverzekeraars en de pensioenfondsen is ook voor de schadeverzekeraars gestreefd naar harmonisatie bij de waardering van de beleggingen. In tegenstelling tot levensverzekeraars kennen schadeverzekeraars geen verzekeringen waarbij de verzekerden het beleggingsrisico zelf dragen. Een vergelijkbare post 'beleggingen voor risico van polishouders' komt bij de schadeverzekeraars dan ook niet voor.

Met ingang van 2006 is er in de ziektekostenverzekeringen een grote verandering opgetreden. Met het invoeren van de zorgverzekeringswet ontstond een particuliere, verplichte basisverzekering voor ziektekosten, die naar de individuele wensen kan worden aangevuld.

Het verplichte karakter van de basisverzekering geeft deze verzekering een aard, die overeenkomt met een sociale verzekering. De ziekenfondsen hielden op te bestaan. In de cijfers over 2006 zijn voor het eerst de nieuwe zorgverzekeraars (ex-ziekenfondsen) opgenomen. Dit heeft geleid tot forse aanpassingen bij de schadeverzekeraars in de branche Ziekte en ongevallen. De post vorderingen op de balans is met 10 miljard euro toegenomen en de voorziening voor te betalen schade met bijna 7 miljard euro. Ook het premie- en uitkeringenniveau is met ruim 20 miljard euro toegenomen.

Tabel 1.12

Balans van de schadeverzekeraars

	2004	2005	2006		2004	2005	2006
Activa	mln euro			Passiva	mln euro		
Immateriële activa	109	207	193	Gestort en opgevraagd kapitaal	979	906	880
Terreinen en gebouwen	420	412	459	Agio	2 416	2 543	3 607
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen	2 118	2 342	3 001	Herwaarderingsreserve	758	1 991	1 585
Aandelen, deelnemingsbewijzen en andere niet vastrentende waardepapieren	4 854	6 501	7 591	Wettelijke en statutaire reserves	815	1 176	2 272
Obligaties en andere vastrentende waardepapieren	21 309	23 653	23 094	Overige reserves	5 477	5 733	7 313
Vorderingen uit hypothecaire leningen	550	453	219	Onverdeelde winst	1 249	1 760	1 709
Vorderingen uit andere leningen	1 202	982	1 016	Achtergestelde schulden	232	226	370
Deposito's bij kredietinstellingen	1 212	1 384	908	Technische voorzieningen			
Andere financiële beleggingen	1 229	1 425	3 769	Voor niet verdiende premies en lopende risico's, netto	4 609	4 659	5 200
Depots bij verzekeraars	145	166	102	Voor te betalen schaden/uitkeringen, netto	19 050	20 030	26 707
Vorderingen	4 898	5 382	15 294	Overige technische voorzieningen	459	366	585
Overige activa	1 500	2 212	2 804	Voorzieningen	416	903	951
Overlopende activa	1 584	1 206	1 353	Depots van herverzekeraars	216	208	208
Totaal	41 129	46 326	59 803	Schulden	3 621	5 177	7 497
				Overlopende passiva	833	649	919
				Totaal	41 129	46 326	59 803

Bron: CBS.

De belangrijkste passivaposten op de balans van schadeverzekeraars zijn de technische voorzieningen. De tabel geeft de netto bedragen, na aftrek van herverzekering.

Het technische deel van de verlies- en winstrekening van de schadeverzekeraars (tabel 1.13) heeft betrekking op de kernactiviteit, de schadeverzekering.

Het gaat om de concrete verzekeringsactiviteiten, zoals het innen van premies en bijdragen, het uitkeren van schadevergoedingen, de verrekeningen met herverzekeraars, maar ook op de met die verzekeringsactiviteiten verbonden kosten, beleggingsopbrengsten en wijzigingen in technische voorzieningen.

De geboekte premie is de premie die in het verslagjaar door de verzekerden verschuldigd is. Analoog geldt dat de geboekte schade alle schade is die in het boekjaar is uitbetaald. De verdiende premie betreft de werkelijk aan een jaar toe te schrijven premie die als verdiend wordt beschouwd. Een deel van de geboekte premie kan namelijk 'overlopen' naar het volgende jaar of nog later, en heeft dan betrekking op dekking van risico's in een later jaar. Met het begrip geleden schade wordt bedoeld op de schaden die gedurende het boekjaar verschuldigd zijn geworden omdat het risico in dat jaar was verzekerd of omdat extra schade-uitkeringen op verzekeringen in eerdere jaren zijn toegekend.

De post 'betaalde bijdragen' in de branche 'ongevallen en ziektekosten' heeft betrekking op de bijdragen die door de particuliere ziektekostenverzekeraars aan de Stichting Uitvoering MOOZ en de Stichting uitvoering omslagregeling WTZ worden afgedragen. De post 'ontvangen bijdragen' betreft enerzijds de bedragen die door de verzekeraars in het kader van MOOZ en omslagregeling WTZ worden geïnd bij de verzekerden. Anderzijds gaat het hier om bijdragen die in het kader van de omslagregeling WTZ van de desbetreffende stichting worden ontvangen. Bij de invoering van de zorgverzekeringswet per 1 januari 2006 zijn de omslagregelingen WTZ en MOOZ komen te vervallen.

Tabel 1.13

Verkorte verlies- en winstrekening van de schadeverzekeraars

	2004	2005	2006
	mln euro		
Technisch resultaat	1 925	2 467	2 001
w.v.			
ongevallen en ziekte	1 110	1 194	670
motorrijtuigen	304	456	591
zee, transport en luchtvaart	54	94	79
brand e.a. schade aan goederen	428	462	392
overige branches	29	260	268
Niet technische rekening			
Toegerekende opbrengst beleggingen overgeboekt van technische rekening (+/+)	36	68	42
Baten			
w.v.			
Opbrengst uit beleggingen	1 568	2 032	1 976
Niet gerealiseerd resultaat op beleggingen	52	94	52
Geboekt t.l.v. reserve	-	-	-
Andere baten	144	142	292
Buitengewone baten	8	0	0
Toegerekende opbrengst beleggingen overgeboekt aan technische rekening (-/-)	1 033	1 161	1 196
Lasten			
Beleggingslasten	170	232	269
Niet gerealiseerd verlies op beleggingen	12	30	61
Geboekt t.g.v. reserves	-	-	-
Andere lasten	129	164	329
Aandeel van derden in resultaten van geconsolideerde deelnemingen	1	0	-30
Belastingen resultaat	572	706	742
Buitengewone lasten	0	0	1
Belasting buitengewoon resultaat	0	0	0
Resultaat na belastingen	1 815	2 510	1 795

Bron: CBS.

In tabel 1.14 staat vermeld hoe, per branchegroep, de technische resultaten tot stand zijn gekomen.

1.4.4 Vut-fondsen

De Vut-regelingen berusten op een omslagstelsel. De uitkeringen aan ex-werknemers worden betaald met de premies die worden opgebracht door de nog actieve werknemers en de werkgevers. Door de vergrijzing drukken de lasten steeds zwaarder, immers steeds minder actieve werknemers moeten steeds meer uitkeringen financieren. Sinds

Tabel 1.14

Technisch resultaat van de schadeverzekeraars

	Ongevallen en ziekte		Motorrijtuig-verzekering		Zee-, transport en luchtvaart-verzekering		Brand en andere schade aan goederen		Overige branches		Totaal	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
mln euro												
1. Geboekte premies en bijdragen e.r.	11 118	33 132	4 371	4 337	547	587	2 746	2 767	2 253	2 343	21 036	43 166
2. Toename voorziening premies e.r.	-57	-380	9	35	6	-12	24	-8	73	-24	55	-390
3. Verdienende premies e.r. (1-2)	11 176	32 752	4 362	4 372	541	575	2 723	2 759	2 180	2 318	20 981	42 776
4. Ontvangen bijdragen	4 500	0									4 500	0
5. Toegerekende opbrengst uit beleggingen	99	66	54	47	0	0	40	28	19	16	212	158
Niet gerealiseerde winst op												
6. beleggingen	11	2	10	1	0	0	2	2	2	0	25	6
7. Overige technische baten e.r.	108	1 941	14	47	9	34	13	32	29	62	172	2 115
8. Toegerekende opbrengst uit beleggingen overgeboekt van niet technische rekening	599	649	285	254	31	27	85	77	162	148	1 161	1 154
9. Geboekte schaden e.r.	10 219	29 111	2 833	2 765	296	311	1 030	1 317	1 022	1 147	15 400	34 651
10. Toename voorziening schaden e.r.	478	2 242	136	32	44	77	299	69	225	154	1 183	2 575
11. Geleden schaden e.r. (9+10)	10 698	31 353	2 969	2 797	340	388	1 329	1 386	1 247	1 301	16 583	37 226
12. Betaalde bijdragen	2 250	0									2 250	0
13. Wijziging overige technische voorziening e.r.	-87	57	7	2	-1	0	4	1	6	4	-71	63
14. Winstdeling en kortingen	371	111	11	16	0	0	5	4	5	10	391	141
15. Bedrijfskosten	1 842	2 702	1 245	1 281	146	155	1 040	1 091	842	914	5 116	6 143
16. Beleggingslasten	4	5	2	1	0	0	1	1	1	0	8	7
17. Niet-gerealiseerd verlies op beleggingen	12	13	1	5	0	0	1	2	0	1	14	21
18. Overige technische lasten e.r.	180	483	15	15	1	12	6	7	3	11	205	530
19. Aan niet technische rekening toegerekende opbrengst uit beleggingen	28	14	19	12	0	0	15	12	6	4	68	42
20. Wijziging egalisatievoorziening	0	0	0	0	0	0	0	0	20	31	20	31
21. Resultaat technische rekening	1 194	670	456	591	94	79	462	392	260	268	2 467	2 001

e.r. = eigen rekening.

Bron: CBS.

het midden van de jaren negentig worden Vut-regelingen omgezet in prepensioenregelingen op basis van een kapitaaldeckingsstelsel, waarbij de werknemer individuele rechten opbouwt. De opgebrachte premie wordt belegd en de uitkering wordt uit de belegde middelen betaald.

De uitvoerders van de Vut-regelingen zijn in drie groepen in te delen: 1. regelingen die bij pensioenfondsen zijn ondergebracht; 2. regelingen die rechtstreeks door de bedrijven zelf worden uitgevoerd, en 3. regelingen voor bedrijfstakken die in afzonderlijke stichtingen zijn ondergebracht. Deze laatste groep wordt aangeduid als VUT-fondsen.

De tabellen 1.15 en 1.16 geven de balans en de resultatenrekening van de VUT-fondsen.

Tabel 1.15 *Balansen VUT-fondsen (ultimo)*

	2003	2004	2005		2003	2004	2005
Activa	mln euro			Passiva	mln euro		
Girale tegoeden	57	44	42	Eigen vermogen (reserves)	1 507	1 577	1 538
Deposito's	378	269	243	Voorziening VUT-verplichtingen	1 457	1 301	1 285
Obligaties	498	508	522	Overige voorzieningen	64	59	61
Aandelen	1 568	1 752	1 921	Leningen op korte termijn	14	18	37
Leningen op lange termijn	28	52	21	Overige schulden	370	207	285
Leningen op korte termijn	480	193	135				
Overige vorderingen	403	344	322				
Totaal	3 412	3 163	3 206	Totaal	3 412	3 163	3 206

Bron: CBS.

Tabel 1.16 *Resultatenrekening VUT-fondsen*

	2003	2004	2005		2003	2004	2005
Lasten	mln euro			Baten	mln euro		
Uitkeringen	2 721	2 597	2 861	Totaal premies	2 621	2 408	2 711
Voorziening VUT-verplichtingen	80	-155	-16	w.v.			
Administratiekosten	28	27	28	werkgevers	1 455	1 328	1 395
Overige lasten	46	24	35	werknemers	1 155	1 072	1 308
Saldo	-103	71	-40	overige	12	8	8
				Rente en dividend	116	145	157
				Overige baten	35	11	0
Totaal	2 773	2 563	2 868	Totaal	2 773	2 563	2 868

Bron: CBS.

1.5 Beleggingen

De volgende tabellen geven de netto directe rendementen op beleggingen van levensverzekeraars (tabel 1.17), pensioenfondsen (tabel 1.18) en schadeverzekeraars (tabel 1.19). Directe opbrengsten zijn zaken als interest op leningen, dividend op aandelen, huur-opbrengsten, en dergelijke. Het gaat hier dus niet om gerealiseerde winsten (of verliezen) op verkopen of herwaarderingen ten gevolge van rente- en koersveranderingen, de zogenoemde indirecte opbrengsten. Het totaal van de opbrengsten in deze tabel sluit niet precies aan op de resultatenrekening.

Bij de pensioenfondsen is het directe rendement gemiddeld al hoger dan de rekenrente van 4 procent die de pensioenfondsen hanteren bij de (actuariële) bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen en de pensioenpremies.

TABEL 1.17

Netto direct rendement op de beleggingen van levensverzekeraars, 2006

	Gemiddeld belegd bedrag		Netto opbrengst	Rendement
	mln euro			%
Terreinen en gebouwen	12 068		775	6,4
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen	8 996		855	9,5
Aandelen	31 322		1 697	5,4
Obligaties	89 377		3 653	4,1
Belangen in beleggingspools	1 806		6	0,3
Hypothecaire leningen	23 606		1 383	5,9
Andere leningen	9 416		718	7,6
Deposito's bij kredietinstellingen	3 676		177	4,8
Andere financiële beleggingen	9 150		652	7,1
Depots bij verzekeraars	489		30	6,1
Liquide middelen	2 583		88	3,4
Totaal beleggingen risico verzekeraar	192 488		10 035	5,2
Beleggingen voor risico polishouders en spaarkasbeleggingen	89 112		2 592	2,9
Totaal	281 601		12 627	4,5

Bron: CBS.

TABEL 1.18

Netto direct rendement op de beleggingen van de pensioenfondsen

	Gemiddeld belegd bedrag		Netto-opbrengst		Rendement	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
	mln euro				%	
Vaste eigendommen	19 435	17 889	880	1 145	4,5	6,4
Hypothecaire leningen	13 102	11 875	625	474	4,8	4,0
Aandelen	257 654	248 206	58 958	4 577	22,9	1,8
Obligaties	228 015	216 853	14 745	9 221	6,5	4,3
Leningen op schuldbekentenis	8 560	6 821	366	312	4,3	4,6
Andere beleggingen ¹⁾	34 169	29 239	2 343	-42	6,9	-0,1

¹⁾ Inclusief niet-geconsolideerde deelnemingen.

Bron: CBS.

TABEL 1.19

Netto direct rendement op de beleggingen van schadeverzekeraars, 2006

	Gemiddeld belegd bedrag		Netto-opbrengst	Rendement
	mln euro			%
Terreinen en gebouwen	378		16	4,2
Beleggingen in groepsbij./deeln.	2 897		158	5,4
Aandelen	6 948		283	4,1
Obligaties	23 275		904	3,9
Hypothecaire leningen	417		20	4,7
Andere leningen	3 429		50	1,5
Deposito's bij kredietinstellingen	1 221		45	3,7
Andere financ. beleggingen	3 574		158	4,4
Depots bij verzekeraars	112		2	2,1
Liquide middelen	1 870		61	3,3
Totaal	44 121		1 697	3,8

Bron: CBS.

Tabel 1.20 geeft de samenstelling van de beleggingsportefeuille van de pensioenfondsen naar grootteklasse.

TABEL 1.20

Beleggingen van pensioenfondsen naar grootteklasse, ultimo 2005

	Premiereserve eigen rekening (mln euro)						
	minder dan 10	10 tot 25	25 tot 50	50 tot 100	100 tot 250	250–1 000	1 000 of meer
	%						
Vaste eigendommen	0,8	1,1	2,1	2,7	3,2	6,6	10,8
Hypothecaire leningen	0,2	0,4	1,0	1,0	0,9	0,6	2,3
Aandelen	38,1	25,3	26,9	32,4	35,8	37,8	43,4
Obligaties	55,4	62,5	62,7	59,5	56,1	49,0	38,7
Leningen op schuldbekentenis	1,2	0,3	1,7	1,3	1,4	1,4	1,3
Andere beleggingen ¹⁾	3,4	10,0	5,3	2,7	1,9	3,6	3,1
Deposito's	0,9	0,4	0,3	0,5	0,6	1,0	0,5

¹⁾ Inclusief niet-geconsolideerde deelnemingen.

Bron: CBS.

1.6 Analyse

Met de betaling van de verzekeringspremie draagt een verzekeringsnemer de financiële risico's van bepaalde gebeurtenissen over aan de verzekeringsmaatschappij. Hij moet er dan wel op kunnen rekenen dat de verzekeraar aan diens verplichtingen kan voldoen. Met het oog hierop stelt de wet eisen aan de solvabiliteit van de maatschappijen.

Tabel 1.21 geeft een beeld van de mate waarin levensverzekeraars aan de vereiste solvabiliteit voldoen. Het kengetal geeft de verhouding tussen de aanwezige solvabiliteitsmarge en de vereiste solvabiliteitsmarge. Verzekeraars voor wie de ratio uitkomt op minder dan 1,0 voldoen niet aan de solvabiliteitsvereisten.

TABEL 1.21

Levensverzekeraars naar solvabiliteitsratio

	Aantal maatschappijen			
	2003	2004	2005	2006
	%			
Solvabiliteitsratio ¹⁾	%			
minder dan 1	6,0	1,2	0,0	8,5
1 tot 2	14,3	29,6	24,0	11,3
2 tot 3	23,8	29,6	28,0	7,0
3 tot 4	9,5	12,3	22,7	11,3
4 of meer	46,4	27,2	25,3	62,0
Totaal	100	100	100	100

¹⁾ Aanwezige solvabiliteitsmarge / vereiste solvabiliteitsmarge.

Bron: CBS.

Tabel 1.22 geeft de scores van de levensverzekeraars op vier kengetallen, te weten de rentabiliteit van het eigen vermogen en van het totale vermogen, de solvabiliteit en de omzetgroei.

TABEL 1.22

Kengetallen levensverzekeraars, 2005

Rentabiliteit totaal vermogen (RTV)	Procentuele verdeling van de markt	Rentabiliteit eigen vermogen (REV)	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
minder dan 0%	13,3	minder dan 0%	13,3
0 tot 5%	56,0	0 tot 5%	12,0
5 tot 10%	17,3	5 tot 10%	18,7
10 tot 15%	6,7	10 tot 15%	25,3
15% of hoger	6,7	15% of hoger	30,7
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	3,0	Marktgemiddelde	12,7
Solvabiliteit	Procentuele verdeling van de markt	Omzetgroei	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
0 tot 20%	39,8	minder dan 0%	46,7
20 tot 40%	29,3	0 tot 10%	21,3
40 tot 60%	10,7	10 tot 20%	14,7
60 tot 80%	8,1	20 tot 30%	5,3
80% of hoger	12,1	30% of hoger	12,0
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	17,9	Marktgemiddelde	-0,7

Bron: CBS.

TABEL 1.23

Schadeperscentage schadeverzekeraars per branche

	2004	2005	2006
	%		
Ongevallen en ziekte	78,5	75,6	95,7
Motorrijtuigenverzekering	71,3	68,1	64,0
Zee, transport en luchtvaart	65,7	62,9	67,6
Brand en andere schade aan goederen	49,0	48,8	50,2
Overige branches	66,7	57,2	56,1
Totaal	71,7	68,3	87,0

Bron: CBS.

Tabel 1.23 geeft per branche een overzicht van het verloop van het schadeperscentage. Dit zijn de (bruto) geboekte schaden uitgedrukt als een perscentage van de geboekte premies. Dit getal laat zien of de premies voldoende zijn om de schade-uitkeringen te dekken.

De schadepercentages zijn een hulpmiddel bij de beoordeling van de financiële positie en vooruitzichten van de schadeverzekeraars. Dit geldt ook voor de bedrijfseconomische kengetallen die in de tabellen 1.24 en 1.25 worden gepresenteerd.

Tabel 1.24 geeft inzicht in de mate waarin schadeverzekeraars voldoen aan de solvabiliteitsvereisten die de wet voorschrijft. Een verzekeringnemer moet erop kunnen vertrouwen dat de verzekeraar zijn verplichtingen kan nakomen. Als kengetal is genomen de verhouding van de aanwezige solvabiliteitsmarge en de vereiste solvabiliteitsmarge. Verzekeraars met een ratio kleiner dan 1,0 voldoen niet aan de solvabiliteitsvereisten.

De tabel 1.25 geeft frequentieverdelingen van de rentabiliteit, solvabiliteit en omzetgroei van het schadeverzekeringsbedrijf.

TABEL 1.24

Schadeverzekeraars naar solvabiliteitsratio

	Aantal maatschappijen			
	2003	2004	2005	2006
Solvabiliteitsratio ¹⁾	%			
minder dan 1	2,9	1,3	2,2	9,0
1 tot 2	21,7	21,2	14,1	1,0
2 tot 3	18,9	16,1	18,9	0,5
3 tot 4	6,1	10,6	8,4	0,5
4 of meer	50,4	50,8	56,4	88,9
Totaal	100	100	100	100

¹⁾ Aanwezige solvabiliteitsmarge / vereiste solvabiliteitsmarge.

Bron: DNB.

TABEL 1.25

Kengetallen schadeverzekeraars, 2005

Rentabiliteit totaal vermogen (RTV)	Procentuele verdeling van de markt	Rentabiliteit eigen vermogen (REV)	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
minder dan -10%	2,6	minder dan -10%	3,1
-10 tot 0%	7,0	-10 tot 0%	7,1
0 tot 10%	33,3	0 tot 10%	25,0
10 tot 20%	29,8	10 tot 20%	25,1
20% of meer	27,2	20% of meer	39,9
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	17,0	Marktgemiddelde	20,4

Solvabiliteit	Procentuele verdeling van de markt	Omzetgroei	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
minder dan 0%	0,900	minder dan -20%	15,8
0 tot 30%	7,500	-20 tot 0%	20,8
30 tot 60%	26,800	0 tot 10%	28,3
60 tot 90%	50,900	10 tot 20%	12,5
90% of meer	14,000	20% of meer	22,5
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	65,0	Marktgemiddelde	1,9

Bron: CBS.

1.7 Verzekerd in Europa

De gegevens van het schade- en levensverzekeringsbedrijf in Europa hebben betrekking op alle verzekeringsinstellingen die het particuliere verzekeringsbedrijf mogen uitoefenen, met inbegrip van de professionele herverzekeraars. Niet van alle landen zijn echter gegevens over professionele herverzekeraars bekend. De tabellen zijn ontleend aan gegevens van de OESO en betreffen het referentiejaar 2004. Dit is het meest recente jaar waarover volledige gegevens bekend zijn.

De verzekeringsinstellingen zijn verdeeld in drie categorieën:

1. Binnenlandse ondernemingen: instellingen met zetel in het desbetreffende land die rechtspersoon (of natuurlijke persoon) zijn volgens nationaal recht, dus exclusief filialen en bijkantoren van buitenlandse ondernemingen.
2. Instellingen met buitenlandse moeder: de binnenlandse instellingen waarvan de zeggenschap in meerderheid bij een buitenlandse instelling berust.
3. Filialen en bijkantoren van buitenlandse instellingen: instellingen die deel uitmaken van een buitenlandse verzekeraar. Dit is een verzekeraar die rechtspersoon is volgens buitenlands recht. Het toezicht op een bijkantoor wordt uitgeoefend in de lidstaat waar de hoofdzetel van de verzekeraar is gevestigd.

TABEL 1.26

Verzekeringsmaatschappijen in de Europese Unie, 2004

	Levensverzekeraars			Schadeverzekeraars			Totaal ¹⁾		
	Binnenlandse ondernemingen		Bijkantoren en filialen van buitenlandse ondernemingen	Binnenlandse ondernemingen		Bijkantoren en filialen van buitenlandse ondernemingen	Binnenlandse ondernemingen		Bijkantoren en filialen van buitenlandse ondernemingen
	totaal	w.v. in handen buitenland	landse ondernemingen	totaal	w.v. in handen buitenland	landse ondernemingen	totaal	w.v. in handen buitenland	landse ondernemingen
	aantal								
Nederland	80	18	1	229	30	8	309	48	9
België	24	0	0	65	0	2	89	0	2
Denemarken	67	10	0	125	5	1	192	15	1
Duitsland	304	12	3	285	15	6	589	27	9
Finland	14			116		1	130	0	1
Frankrijk	76		1	263	0	11	339	0	12
Griekenland	15	0	0	3	0	29	18	0	29
Ierland	51		12	124		30	175	0	42
Italië	76	28	19	81	27	41	157	55	60
Luxemburg	55	37	2	24	13	10	79	50	12
Oostenrijk	5	2	0	16	9	2	21	11	2
Portugal	14	5	8	22	6	18	36	11	26
Spanje	80	7	0	177	17	1	257	24	1
Verenigd Koninkrijk	317		105	431		439	748	0	544
Zweden	38	4	4	112	11	33	150	15	37
EU-15 ²⁾	1 216	123	155	2 073	133	632	3 289	256	787

¹⁾ Incl. herverzekeraars en combinaties van schade-levensverzekeraars. Niet van alle landen zijn gegevens over professionele herverzekeraars bekend.

²⁾ Totaal van de opgaven van de lidstaten. Aangezien verzekeringsmaatschappijen vestigingen kunnen hebben in verschillende EU-landen is sprake van dubbelstellingen.

Bron: OESO.

Tabel 1.26 geeft een overzicht van het aantal verzekeringsinstellingen in de OESO-landen. In deze tabel zijn vier categorieën verzekeringsinstellingen opgenomen: schade- en levensverzekeraars (beide genoemd), gecombineerde verzekeringsinstellingen en herverzekeringsinstellingen (opgenomen in het totaal). De kolommen 2 en 3 van iedere categorie geven een indruk van de mate van internationale vertegenwoordiging op de binnenlandse verzekeringsmarkt.

Verschillende verzekeringsmarkten

Tabel 1.27 geeft de bedrijfsuitoefening weer van verzekeraars in termen van bruto geboekte premies. Deze bedrijfsuitoefening omvat alle verzekerde risico's, zowel in het binnenland als wereldwijd en inclusief geaccepteerde herverzekering.

Er bestaan kenmerkende verschillen tussen de verzekeringsmarkten van de diverse landen. Zo zijn er grote verschillen in de verhouding tussen levens- en schadeverzekeringspremiën. In Duitsland en Oostenrijk is het aandeel van de schadeverzekeringspremiën in de totale premies groter dan het aandeel van de levensverzekeringspremiën. Die verschillen komen tot stand door verschillen in de omvang en samenstelling van de bevolking, maar ook de inrichting van het stelsel van sociale zekerheid in de diverse landen speelt een rol. Dit bepaalt voor een belangrijk deel het potentiële premievolume voor particuliere verzekeringen.

TABEL 1.27

Bruto geboekte verzekeringspremie in de Europese Unie ¹⁾, 2004

	Levensverzekerings- maatschappijen	Schadeverzekerings- maatschappijen	Totaal
	mln euro		
Nederland	25 136	23 574	48 710
België	19 926	8 503	28 429
Denemarken ²⁾	75 465	0	75 465
Duitsland	85 973	148 372	234 345
Finland	2 851	2 978	5 829
Frankrijk	109 664	60 366	170 030
Griekenland	1 735	1 915	3 650
Ierland	19 345	7 335	26 680
Italië	68 870	39 252	108 122
Luxemburg	7 312	755	8 067
Oostenrijk	6 102	9 420	15 522
Portugal	6 082	4 255	10 337
Spanje	19 687	27 821	47 508
			0
Verenigd Koninkrijk ²⁾	113 496	70 199	183 695
Zweden ²⁾	120 564	102 971	223 535
EU-15 ³⁾	372 683	334 546	707 229

¹⁾ Incl. geaccepteerde herverzekering.

²⁾ In nationale valuta.

³⁾ Totaal van de opgaven van de lidstaten (Eurolanden).

Bron: OESO.

In tabel 1.28 zijn de bruto geboekte schadeverzekeringspremiën gesplitst naar branche. De gegevens geven een indruk van het belang van de verschillende branches in een bepaald land.

In de tabel valt het grote gewicht op van de categorie motorrijtuigen in het totaal van de geboekte schadeverzekeringspremies. In de vijftien landen van de Europese Unie ligt het aandeel van deze branche in 2004 op 34 procent. In Italië en Griekenland ligt het aandeel zelfs op (ruim) 60 procent. Duitsland, Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken zijn de uitzonderingen. In Nederland en Duitsland vormen 'ziekte en ongevallen' de belangrijkste branches, in Denemarken is dat 'brand, natuurrampen en overige schade'.

TABEL 1.28

Bruto geboekte schadeverzekeringspremie in de Europese Unie naar branche, 2004¹⁾

	Motorrij- tuigen	Zee- en luchtvaart	Transport	Brand, natuur- rampen en overige schade	Diverse geldelijke verliezen	Algemene aan- sprakelijk- heid	Ziekte en ongevallen	Overige	Totaal
	mln euro								
Nederland	4 533	648		3 433			11 590	3 009	23 213
België	2 882	47	230	1 649	230	551	2 424	421	8 434
Denemarken ²⁾	11 619	2 092		15 282	432	1 150	10 282	338	41 195
Duitsland	22 512	1 813		15 853	1 772	7 268	32 622	3 444	85 284
Finland	1 045	58	54	634	61	163	727	92	2 834
Frankrijk	17 617	656	456	13 819	1 974	3 818	12 168	1 413	51 921
Griekenland	1 140	28	40	402	17	52	83	117	1 879
Ierland	1 985	154		1 684		1 714	865	817	7 219
Italië	21 207	482	283	4 446	1 040	2 999	4 465	491	35 413
Luxemburg	288	0	35	175	127	59	40	28	752
Oostenrijk	943	84		624	109	550	1 949	3 466	7 725
Portugal	1 951	47	31	659	55	87	1 226		4 056
Spanje	11 110	242	251	1 337	162	1 559	4 854	6 371	25 886
Verenigd Koninkrijk ²⁾	13 017	4 314		13 395	5 285	7 096	6 077		49 184
Zweden ²⁾	27 774	2 923	897	25 812	1 202	3 648	16 730	9 480	88 466
EU-15 ³⁾	87 213	4 259	1 380	44 715	5 547	18 820	73 013	19 669	254 616
	%								
Nederland	20	3	0	15	0	0	50	13	100
België	34	1	3	20	3	7	29	5	100
Denemarken ²⁾	28	5	0	37	1				71
Duitsland	26	2	0	19	2	9	38	4	100
Finland	37	2	2	22	2	6	26	3	100
Frankrijk	34	1	1	27	4	7	23	3	100
Griekenland	61	1	2	21	1	3	4	6	100
Ierland	27	2	0	23	0	24	12	11	100
Italië	60	1	1	13	3	8	13	1	100
Luxemburg	38	0	5	23	17	8	5	4	100
Oostenrijk	12	1	0	8	1	7	25	45	100
Portugal	48	1	1	16	1	2	30	0	100
Spanje	43	1	1	5	1	6	19	25	100
Verenigd Koninkrijk ²⁾	26	9	0	27	11	14	12	0	100
Zweden ²⁾	31	3	1	29	1	4	19	11	100
EU-15 ³⁾	34	2	1	18	2	7	29	8	100

¹⁾ Excl. geaccepteerde herverzekering.

²⁾ In nationale valuta.

³⁾ Totaal van de opgaven van de lidstaten (Eurolanden).

Bron: OESO.

2 Assurantiebemiddeling

2.1 Assurantietussenpersonen

In het Algemeen Bedrijfsregister van het CBS zijn alle in Nederland werkzame bedrijven, instellingen, diensten en dergelijke opgenomen. Op 1 januari 2006 zijn 6,7 duizend assurantietussenpersonen (ondernemingen) geteld met 7,4 duizend vestigingen. Ruim de helft is gevestigd in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Noord-Brabant. (tabel 2.1)

TABEL 2.1

Assurantietussenpersonen. Bedrijven, vestigingen, banen, 1 januari

	Bedrijven	Vestigingen	Banen van werknemers ¹⁾
	abs.		x 1 000
2004	7 075	7 785	32,0
2005	6 805	7 455	31,9
2006	6 665	7 320	32,5
w.v. in			
Groningen		220	
Friesland		285	
Drenthe		180	
Overijssel		430	
Flevoland		140	
Gelderland		845	
Utrecht		570	
Noord-Holland		1 255	
Zuid-Holland		1 590	
Zeeland		135	
Noord-Brabant		1 165	
Limburg		545	

¹⁾ 31 december.

Bron: CBS.

2.2 Resultaten van georganiseerde intermediairs

Hier worden de financiële resultaten gepresenteerd uit het bedrijfsvergelijkend onderzoek onder de NVA-kantoren, van de Vereniging van onafhankelijke financiële en assurantieadviseurs (nbva) en van de Nederlandse Vereniging van Gevolmachtigde Assurantiebedrijven (NVGA). De cijfers geven een beeld van de bedrijfseconomische situatie van onafhankelijke intermediairs.

2.2.1 De NVA-kantoren

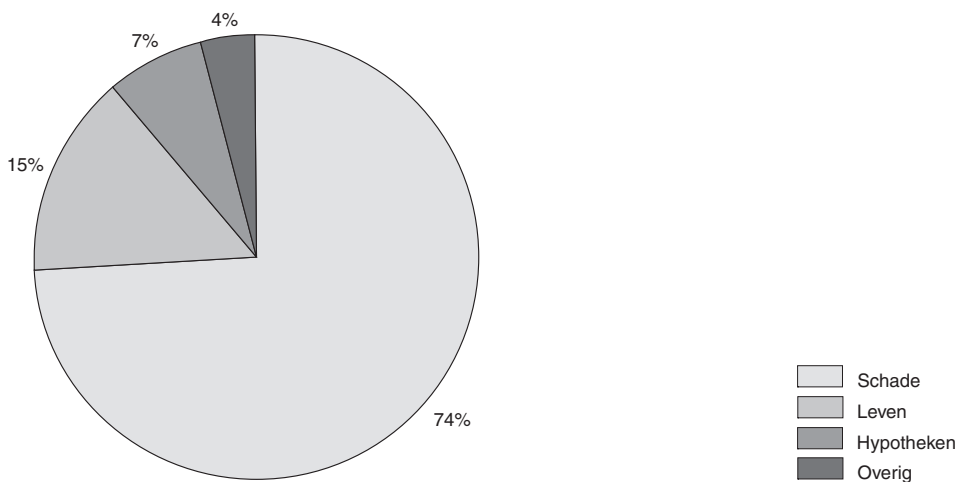
Uit het bedrijfsvergelijkend onderzoek onder de NVA-kantoren over 2006 valt op te maken dat de deelnemende kantoren nog steeds mooie economische resultaten laten zien. Toch is er reden voor zorg: de omzetgroei kan de kostenstijging niet bijhouden, wat leidt tot een dalend rendement en winstniveau.

Omzet

De kern van de activiteiten van assurantiekantoren is gelegen in het tot stand brengen van schade- en levensverzekeringen. Praktisch alle kantoren zijn actief in de schade- en de levenmarkt. (grafiek 2.1) Bijna negen op de tien kantoren bemiddelen in hypotheek, en ongeveer de helft in spaarrekeningen. Andere aan het assurantiebedrijf gerelateerde activiteiten, zoals pensioenadvies en beleggingen, worden door een minderheid van de kantoren uitgeoefend.

GRAFIEK 2.1

Omzetstructuur NVA-kantoren per branche, 2006

Bron: NVA.

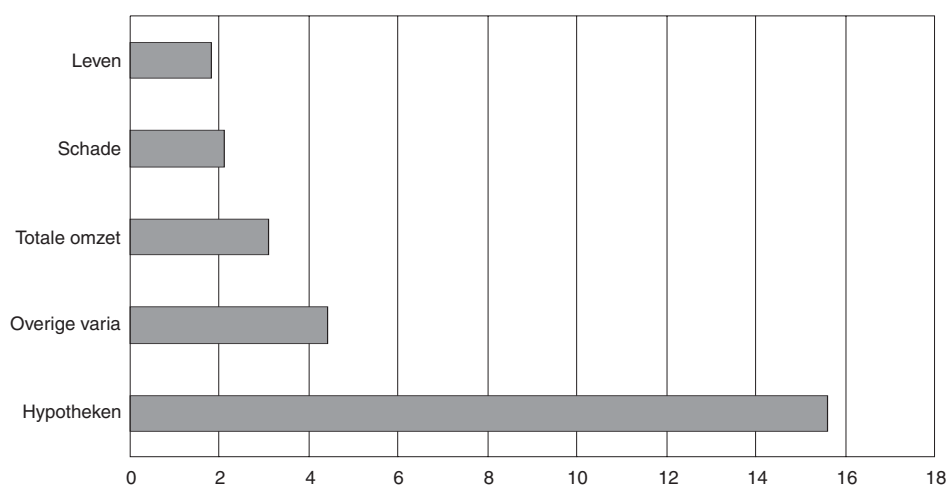
Gemeten in omzet is schade veruit de belangrijkste deelmarkt. Bijna driekwart van de gezamenlijke omzet van de NVA-kantoren bestaat uit provisieomzet schade. Hoewel ook nagenoeg alle kantoren in levensverzekeringen bemiddelen, levert de provisie leven slechts 15 procent van de omzet. Hypotheken en overige activiteiten maken 11 procent van de totale omzet uit.

De omzetgroei is afgezwakt ten opzichte van vorig jaar. De gemiddelde omzet per NVA-kantoor neemt ten opzichte van 2005 met 3,1 procent toe. Vorig jaar was dit nog 8,1 procent. De toename van de omzet komt vooral uit hypotheek en de categorie 'overig'. (grafiek 2.2) De omzet uit schade- en levensprovisie groeit slechts licht en aanmerkelijk minder sterk dan in 2005. Gegeven het hoge aandeel in de totale omzet is schade (in euro's) toch de belangrijkste motor achter de groei.

De lagere omzetgroei kan worden verklaard door een aantal factoren. Het is evident dat er via internet steeds meer rechtstreeks schadeverzekeringen worden afgesloten. Toch zijn er steeds meer intermediairs die juist via internetverkoop nieuwe omzet aanboren. Daarnaast leidt de hevige concurrentie in de schademarkt tot lagere premies en dus ook lagere provisies.

GRAFIEK 2.2

Omzetgroei NVA-kantoren per branche, 2005-2006

Bron: SEO.

Binnen schade zijn motorrijtuigen en brand de belangrijkste branches, met elk een aandeel van ongeveer dertig procent. Daarna volgen medische varia, transport en overige varia. Binnen schade groeit transport het snelste, evenals in 2005 het geval was. De provisieomzet transport ligt 12 procent hoger dan in 2005.

De gemiddelde arbeidskosten per werkzaam persoon stijgen, net als in 2005, sneller dan de inflatie. De gemiddelde arbeidskosten per werkzaam persoon komen uit op 54 791 euro. De arbeidskosten per persoon ontlopen elkaar niet veel voor de verschillende omvangklassen. De materiële kosten per arbeidsplaats zijn verruit het hoogst voor de kleine kantoren.

Financiële resultaten

Financieel gezien gaat het nog steeds goed met de NVA-kantoren die hebben deelgenomen aan het bedrijfsvergelijkend onderzoek, maar de financiële resultaten zijn enigszins verslechterd ten opzichte van 2005. In euro's gemeten kan de omzetgroei de toename van de kosten niet bijhouden. Het gemiddelde exploitatieresultaat per kantoor komt uit op 335 731 euro, 3,2 procent minder dan in 2005. Omdat het exploitatieresultaat vooral samenhangt met de kantooromvang, is het voor de interpretatie beter om het resultaat te relateren aan de omzet of aan het aantal werkzame personen. Het gemiddeld rendement op omzet komt uit op 16,6 procent. Net als in vorige jaren is het rendement het hoogst bij de middelgrote kantoren (24,2 procent). Daarbij sluit 91 procent van de kantoren het jaar af met een positief saldo. Wat dat betreft wijkt 2006 niet af van eerdere jaren.

Type provisie

Van de kantoren in het onderzoek is 64 procent volmachtouder. Dat betreft vrijwel uitsluitend schade volmachten. Van de totale schadeomzet komt 43 procent uit volmachtactiviteiten, met tweederde daarvan als volmachtprovisie en eenderde als tekencommissie. Provinciale provisie staat voor 54 procent van de schadeomzet. Het aandeel van andere beloningsvormen (fees, bonussen) bedraagt slechts drie procent. Het volmachtkanaal is vooral belangrijk voor motorrijtuigen en brand.

Klanten en polissen

De verzekeringsbranche kent traditioneel een stabiel klantenbestand. Ruim 91 procent van de schadeklanten per 1 januari is op 31 december nog steeds klant. Het verlies van klanten (8,8 procent) komt vrijwel uitsluitend door natuurlijk verloop. Dit verlies wordt evenwel meer dan gecompenseerd door autonome groei (11,4 procent). Daarnaast is

er een bescheiden groei door overname. (0,8 procent) Per saldo tellen de kantoren op 31 december 3,4 procent meer klanten op 1 januari. Het beeld bij leven is vergelijkbaar met schade. Het aantal blijvers bedraagt zelfs 96 procent. De netto groei van het aantal klanten is bij leven 3,5 procent.

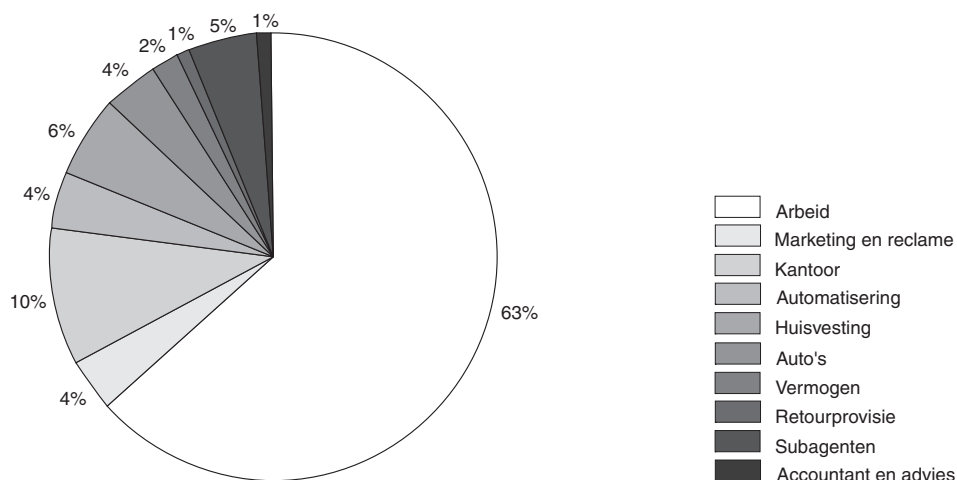
Het gemiddelde assurantielokantoor telt 19,3 voltijdbanen. Ruim tien procent daarvan is ondernemer (dga, werkzaam vennoot). Van de werkzame personen is 18 procent werkzaam in de commerciële buitendienst, en 31 procent in de commerciële binnendienst. De ondersteunende binnendienst vormt 41 procent van het personeelsbestand.

Exploitatiekosten

De totale exploitatiekosten van de kantoren nemen toe met 4,0 procent, als gevolg van een stijging in zowel de arbeidskosten (3,5 procent) als de materiële kosten (4,8 procent). De kostenstructuur wijkt nauwelijks af van voorgaande jaren: het leeuwendeel (63 procent) wordt gevormd door arbeidskosten, op afstand gevolgd door kantoorkosten en huisvestingskosten. (grafiek 2.3)

GRAFIEK 2.3

Kostenstructuur assurantielokantoren, 2006

Bron: NVA.

De omzet per arbeidsplaats valt uiteen in drie onderdelen: arbeidskosten, 'materiële kosten' en het exploitatieresultaat per arbeidsplaats.

De gemiddelde financiële productiviteit komt uit op 104 769 euro, 2,7 procent meer dan in 2005. De kleine kantoren scoren het best met 124 000 euro omzet per arbeidsplaats, maar hebben ook het hoogste kostenniveau. Het rendement is het hoogst voor de middelgrote kantoren, 27 510 euro per arbeidsplaats.

Conclusie

Er is de laatste jaren op de verzekeringsmarkt veel beweging geweest: het nieuwe zorgstelsel, de levensloopregeling, de omschakeling van het pensioenstelsel van eindloon naar middelloon, het aantreden van buitenlandse aanbieders en de toenemende concurrentie op de schademarkt. Ook aan de distributieketen wordt gesjord. In het licht van de Wet op het financieel toezicht (WfT) moeten assurantiemiddelaars sinds 2006 hun deskundigheid, onafhankelijkheid en integriteit voortdurend aannemelijk maken. De doorbraak van internet als communicatie- en transactiemedium heeft ertoe geleid dat de verhoudingen tussen de distributiekanaalen (provinciaal, volmacht, direct writing) herschikt worden.

Al met al hebben deze ontwikkelingen de resultaten van de kantoren maar in beperkte mate beïnvloed. Uit de belangrijkste kengetallen blijkt eerder stabiliteit en consolidatie

dan hectiek. Toch zijn er punten van zorg. De groei is uit de omzet: de groei van schade en leven kan de toename van de kosten niet bijbenen – ook de groei van hypotheekbemiddeling (15,6 procent) kan dat niet compenseren. Er dient commercie te worden gepleegd om de nodige omzetgroei te kunnen vasthouden. En, gegeven de krapper wordende arbeidsmarkt, zal kostenbeheersing de komende jaren geen sinecure zijn. Als schade en leven zo stabiel blijven als nu komen de rendementen van de tussenpersonen anders vanzelf onder druk.

2.2.2 De NBVA-kantoren

Voor de deelnemende NBVA-kantoren was 2006 een beter jaar dan verwacht. De gemiddelde groei van het bedrijfsresultaat bedroeg 4,7 procent, dit is minder dan in de twee jaren ervoor (2005: 6,8 procent, 2004: 7,2 procent). De verwachting was een groei van 3,6 procent. De totale kosten stegen in 2006 met 6,8 procent. Bij 71 procent van de geënquêteerden was sprake van een stijging van de kosten. Het aantal vacatures bij de NBVA-kantoren was eind 2006 verdubbeld ten opzichte van eind 2005.

TABEL 2.2

Gemiddelde inkomsten van een NBVA-kantoor

	2004	2005	2006
	x 1 000 euro		
Provisie schade	324	388	384
Provisie leven	108	128	143
Inkomsten uit volmacht	29	19	20
Af: provisie aan derden	-3	-3	-3
Totale provisie-inkomsten incl. volmacht	458	532	544
Inkomsten uitoverige activiteiten ¹⁾	81	115	113
Overige inkomsten	4	5	8
Totale inkomsten	543	651	665

¹⁾ De inkomsten uit overige activiteiten bedroegen 112 500 euro gemiddeld. Daarvan had 1 800 euro betrekking op financieringen, 83 400 euro op hypotheeken en 17 500 euro op sparen en beleggen.

Bron: Balans 2006.

2.2.3 Het volmachtbedrijf (NVGA)

Het SEO Economisch Onderzoek heeft in opdracht van het bestuur van de Nederlandse Vereniging van Gevolmachtigde Assurantiebedrijven (NVGA) onderzoek gedaan naar de waarde van de collectieve inspanningen binnen het volmachtkanaal over 2006. In voorgaande jaren zijn de gegevens van de branches motorrijtuigen, brand, transport en overige varia beschouwd. Dit jaar zijn voor het eerst ook gegevens over de branches ziektekosten en medische varia in de analyse opgenomen. Om vergelijking met voorgaande jaren mogelijk te maken, wordt voor de groeicijfers gebruik gemaakt van totaalcijfers exclusief deze nieuw opgenomen branches.

In totaal houden de NVGA-leden naar schatting 1 250 schadevolmachten, een gemiddelde van 6,6 per kantoor. Het totale aantal levensvolmachten bedraagt 27, het aantal uitvaartvolmachten 23.

Polissen

De NVGA-kantoren zijn goed voor ruim acht miljoen polissen. Daarvan zijn er ruim 2,6 miljoen ondergebracht in de branche overige varia. Het aantal polissen binnen de

branches brand (2,5 miljoen) en motorrijtuigen (2,3 miljoen) ligt iets lager. Voor medische varia gaat het om 300 duizend polissen, voor transport 211 duizend polissen en voor ziektekosten 185 duizend polissen.

Het bruto premieniveau van ziektekostenpolissen ligt met gemiddeld bijna 1 300 euro per stuk veruit het hoogst. Transportpolissen kennen een gemiddeld premieniveau van circa 450 euro en motorrijtuigenpolissen van ruim 400 euro. Veel lagere premies worden betaald voor polissen medische varia (228 euro), brand (177 euro) en overige varia (122 euro per stuk).

Premie

In 2006 heeft 65 procent van de kantoren een premieomzet van minder dan 5 miljoen euro. Deze kleine kantoren zorgen gezamenlijk voor 13 procent van de totale premieomzet. De grote kantoren (meer dan 50 miljoen premie) vertegenwoordigen 56 procent van de premiestroom, terwijl ze 5 procent van het aantal kantoren vormen.

Zonder de branches ziektekosten en medische varia laten de grootste kantoren een groeiend premieaandeel van 47 procent zien (2005: 44 procent). Het aandeel van de kleinste kantoren loopt terug van 17 naar 15 procent.

Zonder de nieuw opgenomen branches ziektekosten en medische varia groeit de premiestroom via NVGA-kantoren in 2006 met 14,9 procent tot 1,81 miljard euro. In 2005 bedroeg deze premiestroom nog 1,57 miljard euro. In 2006 is de totale premie voor ziektekosten 237 miljoen euro en voor medische varia 68 miljoen euro. Met deze twee branches erbij komt de totale premiestroom voor 2006 op 2,11 miljard euro. Brand zorgt voor 21 procent van de premie. Voor overige varia is dat 15 procent, ziektekosten 11 procent, transport 5 procent en medische varia 3 procent.

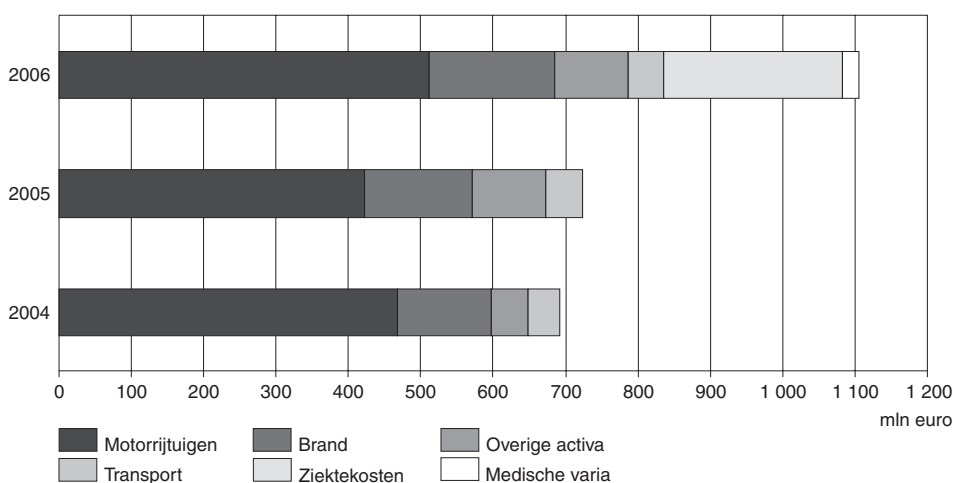
Nemen we de groeicijfers per branchegroep, dan groeit overige varia met 30,8 procent het snelst, motorrijtuigen volgt met 16,6 procent. Brand stijgt in 2006 met 9,6 procent, terwijl transport een daling van 13 procent laat zien. De branche motorrijtuigen vertegenwoordigt binnen de totale premiestroom een aandeel van 45 procent.

Geboekte schade

De totale geboekte schade, zonder de branches ziektekosten en medische varia, groeit in 2006 met 15,6 procent tot 835 miljoen euro. Daarmee valt deze post hoger uit dan de premiegroei van 14,9 procent. Inclusief de nieuw opgenomen branches komt de totale geboekte schade in 2006 net boven de 1,1 miljard euro. (grafiek 2.4)

GRAFIEK 2.4

Geboekte schade NVGA-kantoren per branche

Bron: SEO.

Voor de afzonderlijke branches is de verhouding tussen premie en schade divers. Bij motorrijtuigen en brand ontwikkelt de geboekte schade zich duidelijk sneller dan de premie. In transport daalt de geboekte schade, maar minder snel dan de premies. Bij overige varia blijft de premiegroei, net als in 2005, boven de 30 procent, terwijl de geboekte schade in 2006 stagneert naar 0,5 procent.

Kanaalkosten

De kanaalkosten (tekencommissie plus provisie) nemen in 2006 toe met 17,4 procent (exclusief ziektekosten en medische varia) van 479 miljoen euro tot 562 miljoen euro. Inclusief de nieuwe branches komen de totale kanaalkosten op 612 miljoen euro. De hogere kanaalkosten worden mede veroorzaakt door een relatief groot aandeel van volmacht in nieuwe productie. Hierin zit een deel afsluitprovisie verwerkt dat onderdeel is van de kanaalkosten. Deze post valt weg in het tweede jaar.

De verhouding tekencommissie/provisie exclusief de nieuwe branches is in 2006 niet veranderd ten opzichte van 2005. Het aandeel tekencommissie blijft 26 procent, het aandeel provisie 74 procent. De tekencommissie groeit met 17,7 procent van 125 miljoen euro naar 147 miljoen euro in 2006. De provisie groeit met 17,2 procent en bedraagt 415 miljoen euro. (354 miljoen euro in 2005)

Inclusief de nieuwe branches is het beeld vergelijkbaar: het aandeel tekencommissie komt uit op 29 procent en het aandeel provisie op 71 procent. De totale tekencommissie komt in 2006 uit op 177 miljoen euro, de totale provisie op 435 miljoen euro.

Motorrijtuigen het grootste aandeel in zowel provisie (45 procent) als tekencommissie (41 procent). Daarna volgt brand met aandelen van 26 procent en 21 procent. Overige varia heeft een aandeel van 20 procent in de provisie en de overige 10 procent wordt ingenomen door transport, ziektekosten en medische varia. Binnen de tekencommissie hebben overige varia en ziektekosten ieder een aandeel van 13 procent en transport en medische varia respectievelijk 5 en 4 procent.

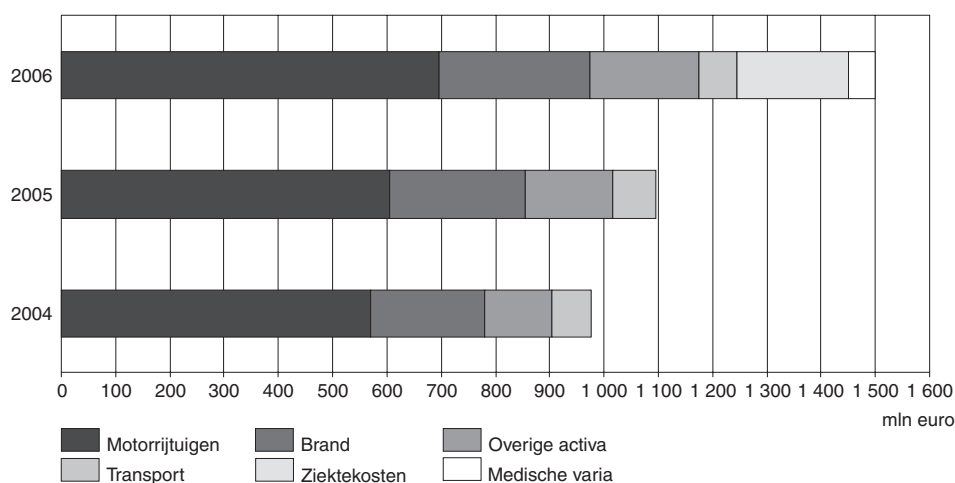
Netto risicopremie

De netto risicopremie (verschil tussen premie en kanaalkosten) inclusief de nieuwe branches komt in 2006 net boven de 1,5 miljard euro. Zonder de nieuwe branches stijgt de risicopremie van 1,1 miljard euro naar 1,25 miljard euro.

In 2006 lag het totaalcijfer netto risicopremie/premie op 71 procent (70 procent in 2005). In het cijfer voor 2005 zijn echter ziektekosten en medische varia niet meegenomen. Op basis van de categorieën motorrijtuigen, overige varia, brand en transport is sprake van een daling ten opzichte van 2005. (grafiek 2.5)

GRAFIEK 2.5

Netto risicopremie NVGA-kantoren per branche

Bron: SEO.

Bij motorrijtuigen en overige varia groeien de premies flink. Bij brand groeit de premie langzamer en bij transport daalt de premie sneller dan de ontwikkeling in netto risico-premie.

Bruto technisch resultaat

Het totale bruto technisch resultaat (zonder ziektekosten en medische varia) van de gezamenlijke NVGA-leden bedraagt 258 miljoen euro. In 2005 was dat nog 92 miljoen euro. Daarbij moet opgemerkt worden dat het negatieve bruto technisch resultaat bij overige varia in 2005 sterk is beïnvloed door een reservemutatie van 176 miljoen euro.

3 Bevolking en huishouden

3.1 Bevolking

Omvang en samenstelling

De bevolking van ons land bestond op 1 januari 2007 uit 16,358 miljoen mensen. Volgens de laatste bevolkingsprognose zal dat aantal nog groeien tot 17,0 miljoen mensen in 2050.

TABEL 3.1
Bevolkingsomvang en leeftijdsopbouw, 1 januari

	Totaal	0-19 jaar	20-64 jaar	65 jaar of ouder	0-19 jaar	20-64 jaar	65 jaar of ouder
	x 1 000	%					
2007	16 358	3 951	10 033	2 368	24	61	14
2010	16 433	3 895	10 017	2 520	24	61	15
2020	16 748	3 678	9 789	3 281	22	58	20
2030	16 976	3 626	9 400	3 949	21	55	23
2040	16 963	3 685	9 032	4 246	22	53	25
2050	16 797	3 626	9 206	3 964	22	55	24

Bron: CBS.

TABEL 3.2
Bevolking naar leeftijd, geslacht en burgerlijke staat, 1 januari 2007

	Totale bevolking		Ongehuwd		Gehuwd ¹⁾		Verweduwd		Gescheiden	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
	x 1 000									
0 tot 10 jaar	1 009	964	1 009	964						
10 tot 20 jaar	1 015	969	1 015	968	0	1				
20 tot 30 jaar	984	972	887	776	93	185	0	0	4	11
30 tot 40 jaar	1 188	1 176	573	414	561	673	1	3	53	86
40 tot 50 jaar	1 286	1 260	303	212	845	865	6	16	132	167
50 tot 60 jaar	1 130	1 113	138	92	839	810	18	51	135	160
60 tot 70 jaar	810	822	53	40	647	570	34	117	76	95
70 tot 80 jaar	471	589	26	34	363	285	53	227	29	43
80 tot 90 jaar	177	343	8	25	113	70	50	233	6	16
90 jaar of ouder	18	63	1	6	6	3	10	52	0	2
Totaal	8 089	8 269	4 013	3 530	3 467	3 461	172	700	436	579
	%									
0 tot 10 jaar	100	100	100	100						
10 tot 20 jaar	100	100	100	100		0				
20 tot 30 jaar	100	100	90	80	9	19			0	1
30 tot 40 jaar	100	100	48	35	47	57	0	0	4	7
40 tot 50 jaar	100	100	24	17	66	69	0	1	10	13
50 tot 60 jaar	100	100	12	8	74	73	2	5	12	14
60 tot 70 jaar	100	100	7	5	80	69	4	14	9	12
70 tot 80 jaar	100	100	6	6	77	48	11	39	6	7
80 tot 90 jaar	100	100	4	7	64	20	28	68	4	5
90 jaar of ouder	100	100	5	10	37	4	56	83	2	4
Totaal	100	100	50	43	43	42	2	8	5	7

¹⁾ Inclusief geregistreerd partnerschap.

Bron: CBS.

Het aantal inwoners nam in 2006 slechts met 24 duizend toe. De bevolkingsgroei in 2006 was de laagste sinds 1900. Inmiddels groeit de bevolking al weer wat harder. De verwachting is dat de hogere groei het einde markeert van de periode van afnemende bevolkingsgroei sinds 2000.

In de eerste helft van 2007 is het aantal inwoners met bijna 15 duizend toegenomen. Dit is beduidend meer dan in het eerste halfjaar van 2006. Vooral de afname van de emigratie en de toename van de immigratie zorgen voor een hogere bevolkingsgroei. Naar verwachting zal de afname van de emigratie en vooral de toename van de immigratie de komende jaren doorzetten.

De Nederlandse bevolking zal de komende dertig jaar nog licht toenemen, tot 16,8 miljoen in 2050. De samenstelling van de bevolking verandert sterk. De vergrijzing zal rond 2040 een hoogtepunt bereiken. Een kwart van de bevolking is dan 65 jaar of ouder. Naar verwachting zal het aantal niet-westerse allochtonen toenemen tot 2,7 miljoen in 2050. Al in 2010 is de tweede generatie, die hier is geboren, groter dan de eerste generatie. (tabel 3.4)

TABEL 3.3

Bevolking naar herkomstgroepering en generatie, 1 januari 2007

	Totaal		
		1e generatie	2e generatie
	x 1 000		
Totaal	16 358		
Autochtonen	13 187		
Allochtonen	3 170	1 601	1 569
w.v. uit			
Niet-westers totaal	1 738	1 014	724
Westers totaal	1 432	587	845
EU-landen	834	330	504
Turkije	369	195	173
Suriname	334	186	147
Marokko	329	168	162
Nederlandse Antillen en Aruba	130	79	51
Overig niet-westers	577	387	190

Bron: CBS.

TABEL 3.4

Autochtonen en allochtonen naar herkomstgroepering, 1 januari

	Totaal	Autochtonen	Allochtonen	w.v.			
				westers	niet-westers	1e generatie	2e generatie
	x 1 000						
2007	16 354	13 184	3 170	1 432	1 738	1 602	1 568
2010	16 433	13 167	3 265	1 459	1 807	1 623	1 642
2020	16 748	13 109	3 639	1 592	2 047	1 766	1 873
2030	16 976	12 970	4 006	1 737	2 270	1 933	2 073
2040	16 963	12 571	4 392	1 904	2 488	2 109	2 283
2050	16 797	12 000	4 797	2 105	2 691	2 284	2 513
	% van bevolking						
2007		80,6	19,4	8,8	10,6	9,8	9,6
2010		80,1	19,9	8,9	11,0	9,9	10,0
2020		78,3	21,7	9,5	12,2	10,5	11,2
2030		76,4	23,6	10,2	13,4	11,4	12,2
2040		74,1	25,9	11,2	14,7	12,4	13,5
2050		71,4	28,6	12,5	16,0	13,6	15,0

Bron: CBS.

Sterfte

De cijfers over sterfte (tabellen 3.5 en 3.6) betreffen het (verwachte) aantal sterfgevallen. In alle leeftijdsgroepen overlijden naar verhouding meer mannen dan vrouwen. Tabel 3.6 laat zien hoeveel partners alleen achterblijven na een sterfgeval. Het aantal vrouwen dat alleen achterblijft is twee- tot driemaal groter dan het aantal mannelijke partners dat achterblijft.

TABEL 3.5 *Overledenen naar leeftijd¹⁾ en geslacht*

	2005		2006	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
Leeftijd	abs.			
0 tot 5 jaar	604	506	556	421
5 tot 10 jaar	61	38	63	46
10 tot 15 jaar	64	55	53	51
15 tot 20 jaar	159	82	143	74
20 tot 25 jaar	223	122	246	89
25 tot 30 jaar	259	126	235	121
30 tot 35 jaar	341	235	338	212
35 tot 40 jaar	589	421	553	377
40 tot 45 jaar	910	737	840	632
45 tot 50 jaar	1 394	1 122	1 356	1 107
50 tot 55 jaar	2 218	1 665	2 166	1 685
55 tot 60 jaar	3 622	2 554	3 440	2 433
60 tot 65 jaar	4 496	2 703	4 789	2 952
65 tot 70 jaar	6 090	3 524	5 848	3 516
70 tot 75 jaar	8 396	5 364	8 138	5 128
75 tot 80 jaar	10 983	8 559	10 608	8 392
80 tot 85 jaar	11 982	12 688	11 585	12 475
85 tot 90 jaar	8 422	13 812	8 833	14 282
90 tot 95 jaar	4 305	10 802	4 253	10 970
95 jaar of ouder	1 244	4 925	1 251	5 115
Totaal	66 362	70 040	65 294	70 078
	per 1 000 mannen resp. vrouwen in iedere leeftijdsgroep			
0 tot 5 jaar	1,2	1,0	1,1	0,9
5 tot 10 jaar	0,1	0,1	0,1	0,1
10 tot 15 jaar	0,1	0,1	0,1	0,1
15 tot 20 jaar	0,3	0,2	0,3	0,2
20 tot 25 jaar	0,5	0,3	0,5	0,2
25 tot 30 jaar	0,5	0,3	0,5	0,2
30 tot 35 jaar	0,6	0,4	0,6	0,4
35 tot 40 jaar	0,9	0,7	0,8	0,6
40 tot 45 jaar	1,4	1,1	1,3	1,0
45 tot 50 jaar	2,3	1,9	2,2	1,8
50 tot 55 jaar	3,9	3,0	3,8	3,0
55 tot 60 jaar	6,2	4,5	6,1	4,4
60 tot 65 jaar	10,6	6,4	10,3	6,4
65 tot 70 jaar	17,8	9,8	16,8	9,7
70 tot 75 jaar	31,0	17,0	29,6	16,2
75 tot 80 jaar	54,6	30,9	51,5	30,1
80 tot 85 jaar	94,9	57,0	89,9	56,1
85 tot 90 jaar	153,9	108,1	150,7	106,7
90 tot 95 jaar	255,5	196,0	247,6	195,7
95 jaar of ouder	399,1	332,7	389,7	336,3
Totaal	8,2	8,5	8,1	8,5

¹⁾ Leeftijd is bepaald als het verschil tussen het kalenderjaar van overlijden en het geboortejaar.

Bron: CBS.

TABEL 3.6

Verweduwden naar geslacht en leeftijd

	2003	2004	2005	2006
Mannen	abs.			
Totaal	18 051	17 761	17 660	17 252
Jonger dan 20 jaar	–	–	–	–
20–29 jaar	33	19	18	19
30–39 jaar	257	247	212	230
40–49 jaar	892	896	881	754
50–59 jaar	2 408	2 312	2 242	2 176
60–69 jaar	3 459	3 458	3 374	3 490
70–79 jaar	5 527	5 381	5 274	5 029
80–89 jaar	4 723	4 727	4 859	4 795
90 jaar en ouder	752	721	800	759
	per 1 000 gehuwde mannen			
Totaal	5	5	5	5
Jonger dan 20 jaar	–	–	–	–
20–29 jaar	0	0	0	0
30–39 jaar	0	0	0	0
40–49 jaar	1	1	1	1
50–59 jaar	3	3	3	3
60–69 jaar	6	6	6	6
70–79 jaar	16	16	15	14
80–89 jaar	49	47	47	44
90 jaar en ouder	142	130	134	123
Vrouwen	abs.			
Totaal	40 240	38 920	38 613	37 889
Jonger dan 20 jaar	2	1	–	1
20–29 jaar	120	114	88	85
30–39 jaar	637	548	507	480
40–49 jaar	1 992	1 875	1 749	1 635
50–59 jaar	5 043	5 040	4 762	4 594
60–69 jaar	9 425	8 970	8 904	8 881
70–79 jaar	14 442	13 918	13 738	13 308
80–89 jaar	7 939	7 863	8 206	8 282
90 jaar en ouder	640	591	659	623
	per 1 000 gehuwde vrouwen			
Totaal	11	11	11	11
Jonger dan 20 jaar	1	0	–	1
20–29 jaar	1	1	0	0
30–39 jaar	1	1	1	1
40–49 jaar	2	2	2	2
50–59 jaar	6	6	6	6
60–69 jaar	19	18	17	17
70–79 jaar	54	52	50	48
80–89 jaar	135	128	128	124
90 jaar en ouder	303	263	279	256

Bron: CBS.

Overlevingstafels

Overlevingstafels laten zien hoeveel jongens, respectievelijk meisjes uit een groep van 100 000 nuljarigen de leeftijd van 0,5 jaar, 1,5 jaar, 2,5 jaar enz. zullen bereiken. Tevens kan worden afgelezen hoe oud deze kinderen gemiddeld zullen worden. Een pasgeboren jongetje zal op basis van de tabel van tabel 3.7 gemiddeld 77,63 jaar oud worden. Degenen die niet voor hun vijfde jaar overlijden, hebben op leeftijd 5,5 jaar nog 72,58 jaar voor de boeg. Zij zullen dan gemiddeld $5,5 + 72,58 = 78,08$ jaar oud worden. Voor de mannen die op leeftijd 80,5 nog in leven zijn, bedraagt de resterende levensverwachting 6,91 jaar. Zij zullen gemiddeld 87,41 jaar oud worden. De levensverwachting van vrouwen bij geboorte is thans 81,89 jaar. (tabellen 3.7 en 3.8)

TABEL 3.7

Overlevingstafels voor mannen naar leeftijd, 2006

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
0 jaar	0,00445	100 000	77,63
5,5 jaar	0,00012	99 408	72,58
10,5 jaar	0,00008	99 354	67,62
15,5 jaar	0,00025	99 293	62,66
20,5 jaar	0,00061	99 129	57,76
25,5 jaar	0,00047	98 876	52,90
30,5 jaar	0,00061	98 623	48,03
35,5 jaar	0,00081	98 314	43,18
40,5 jaar	0,00116	97 860	38,36
45,5 jaar	0,00195	97 188	33,61
50,5 jaar	0,00352	95 988	29,00
55,5 jaar	0,00556	94 011	24,55
60,5 jaar	0,00930	90 901	20,30
65,5 jaar	0,01446	85 833	16,34
70,5 jaar	0,02633	78 020	12,71
75,5 jaar	0,04361	66 101	9,52
80,5 jaar	0,07779	49 086	6,91
85,5 jaar	0,13736	29 604	4,81
90,5 jaar	0,21649	12 312	3,33
95,5 jaar	0,31726	2 799	2,42
98,5 jaar	0,41422	885	1,91

Bron: CBS.

TABEL 3.8

Overlevingstafels voor vrouwen naar leeftijd, 2006

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
0 jaar	0,00445	100 000	81,89
5,5 jaar	0,00012	99 530	76,77
10,5 jaar	0,00008	99 484	71,81
15,5 jaar	0,00025	99 423	66,85
20,5 jaar	0,00061	99 352	61,90
25,5 jaar	0,00047	99 257	56,95
30,5 jaar	0,00061	99 113	52,03
35,5 jaar	0,00081	98 903	47,14
40,5 jaar	0,00116	98 601	42,27
45,5 jaar	0,00195	98 031	37,50
50,5 jaar	0,00352	97 050	32,85
55,5 jaar	0,00556	95 485	28,35
60,5 jaar	0,00930	93 285	23,96
65,5 jaar	0,01446	90 089	19,71
70,5 jaar	0,02633	85 431	15,65
75,5 jaar	0,04361	77 842	11,91
80,5 jaar	0,07779	65 655	8,62
85,5 jaar	0,13736	47 291	5,95
90,5 jaar	0,21649	25 043	4,00
95,5 jaar	0,31726	7 889	2,73
98,5 jaar	0,41422	2 877	2,18

Bron: CBS.

3.2 Huishouden

Samenstelling en omvang

Particuliere huishoudens bestaan uit één of meer personen die alleen of samen in een woonruimte zijn gehuisvest en zelf in hun dagelijkse levensbehoeften voorzien. Er zijn vier typen particulier huishouden:

1. eenpersoonshuishoudens;
2. samenwonende paren: personen die – al dan niet gehuwd of in geregistreerd partnerschap – een gemeenschappelijke huishouding voeren met een vaste partner;
3. eenouderhuishoudens: personen die met kinderen maar zonder vaste partner wonen;
4. overigen: samenwonende personen zonder vaste partner en de bij het huishouden inwonende personen.

Het aantal huishoudens zal naar verwachting toenemen van 7,2 miljoen in 2007 tot 8,1 miljoen in 2040 en 8,0 miljoen in 2050. Die toename komt vooral van de stijging van het aantal alleenstaanden. Hun aantal zal tot 2040 met bijna een miljoen groeien tot 3,5 miljoen. Het aantal paren zal weinig veranderen, al zullen gehuwde paren steeds meer plaats maken voor ongehuwde stellen. Het aantal eenouderhuishoudens zal, net als in de afgelopen jaren, sterk blijven toenemen. Het gemiddelde aantal personen per huishouden zal dalen van 2,24 personen (2007) tot 2,06 personen (2050). (tabellen 3.9 en 3.10)

TABEL 3.9

Huishoudens naar type, 1 januari

	Eenpersoons- huishouden	Meerpersoonshuishouden			Totaal	Gemiddelde huishoudens- grootte ¹⁾
		met paar	met éénouder	overig		
	x 1 000					abs.
2000	2 272	4 098	384	46	6 801	2,30
2007	2 556	4 134	461	48	7 200	2,24
2010 ¹⁾	2 686	4 131	479	49	7 346	2,21
2020	3 103	4 174	491	52	7 821	2,12
2030	3 401	4 160	480	53	8 094	2,07
2040	3 519	4 053	484	53	8 109	2,06
2050	3 518	3 977	487	53	8 035	2,06

¹⁾ Exclusief bevolking in instellingen.

Bron: CBS.

TABEL 3.10

Huishoudens naar type, 1 januari

		Een- persoons- huishouden	Meerpersoonshuishouden			Totaal
			met paar	met éénouder	overig	
		x 1 000				
Alle huishoudens	2006	2 502	4 137	452	48	7 139
	2050	3 518	3 977	487	53	8 035
Autochtone huishoudens	2006	1 957	3 448	304	28	5 736
	2050	2 430	2 838	266	27	5 559
Allochtone huishoudens	2006	545	689	148	20	1 403
	2050	1 088	1 139	221	26	2 476
w.v. westers	2006	285	384	50	7	727
	2050	483	495	73	11	1 062
niet-westers	2006	260	305	98	14	677
	2050	606	645	148	15	1 414

Bron: CBS

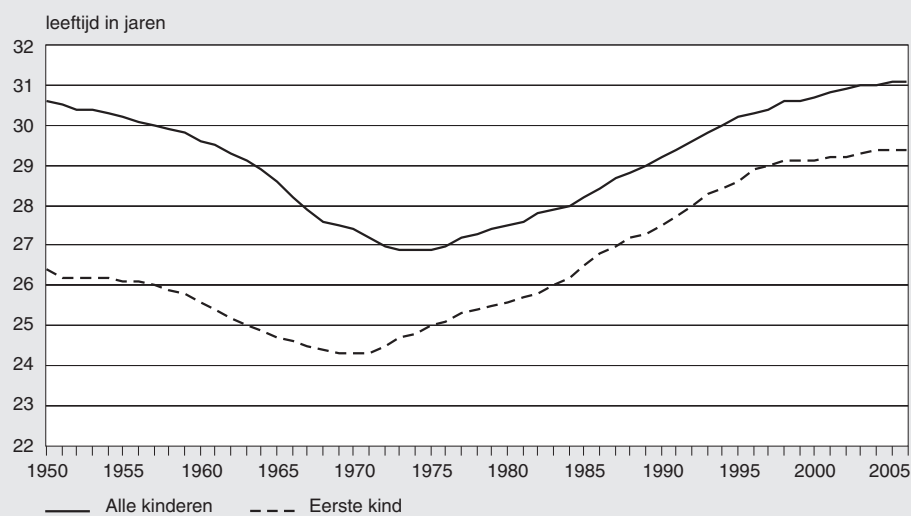
Moederschap niet verder uitgesteld

De gemiddelde leeftijd waarop vrouwen moeder worden neemt niet meer toe. In 2006 waren vrouwen gemiddeld 29,4 jaar oud bij de geboorte van hun eerste kind. Dat is even oud als in 2004 en 2005.

In 1970 waren vrouwen gemiddeld iets ouder dan 24 jaar bij de eerste geboorte. Vooral tot halverwege de jaren negentig nam de gemiddelde leeftijd snel toe door het uitstel van het moederschap, onder meer omdat vrouwen langer naar school gingen of bleven studeren en door de toegenomen arbeidsparticipatie. De laatste tien jaar stelden vrouwen de geboorte van hun eerste kind nog steeds uit. De afgelopen twee jaar lijkt het uitstel tot een einde gekomen.

Uit: CBS, *Webmagazine* (11 juni 2007)

Gemiddelde leeftijd moeder bij geboorte kind

Bron: CBS.

Huishoudens met kinderen blijft belangrijkste leefvorm

Ondanks het feit dat het aantal alleenstaanden in Nederland blijft toenemen, woont een meerderheid van de bevolking in een huishouden met kinderen, hetzij als ouder, hetzij als kind. In 2006 was dat 56 procent. Dat aandeel zal de komende decennia afnemen tot iets boven de 50 procent in 2050.

In 2050 minder huishoudens met kinderen

Nederland telde in 2006 2,5 miljoen huishoudens met thuiswonende kinderen. Daarvan waren 2,1 miljoen (echt)paren met kinderen en 450 duizend eenoudergezinnen. Het aantal huishoudens met kinderen zal in 2050 naar verwachting afgenomen zijn tot 2,4 miljoen. Vooral het aantal paren met kinderen neemt af, terwijl het aantal eenoudergezinnen zal stijgen tot 487 duizend.

Meestal twee kinderen

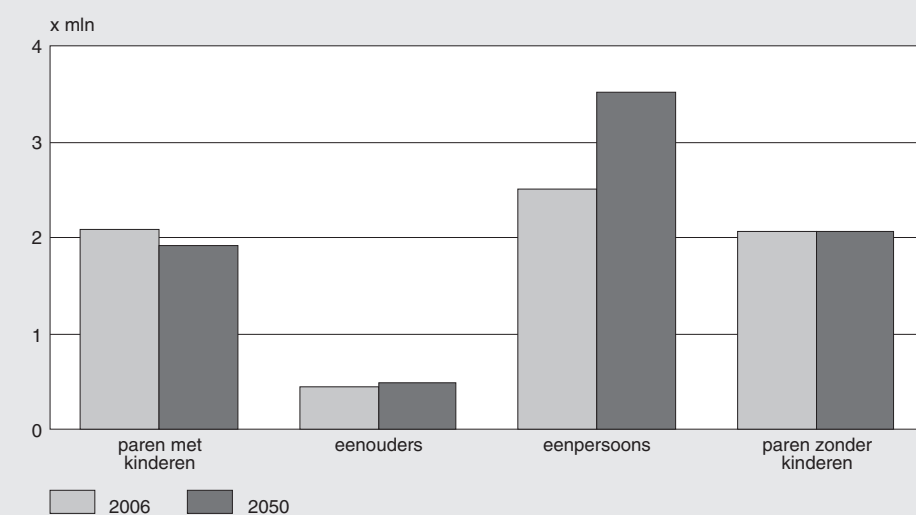
Een gezin met twee thuiswonende kinderen komt iets vaker voor dan een gezin met één kind. In 2006 had 42 procent van de huishoudens met kinderen er twee, en 40 procent één. Het aandeel alleenstaande ouders met één kind ligt met 60 procent duidelijk hoger.

Het aantal grote gezinnen (drie of meer kinderen) is sinds de jaren zeventig bijna gehalveerd en zal de komende decennia verder afnemen. In 2006 woonden er in 17 procent van de gezinnen met kinderen drie of meer kinderen thuis. In 2050 heeft 15 procent van de gezinnen drie of meer kinderen.

Elma van Agtmaal-Wobma

Uit: CBS, *Webmagazine* (2 juli 2007)

Huishoudens

Bron: CBS.

Lengtegroei stagneert, geboortegewicht neemt toe

In 2006 was de volwassen man bijna 1,81 meter, volwassen vrouwen waren gemiddeld bijna 1,68 meter. Volwassen Nederlandse mannen werden tussen 1981 en 2000 ruim 3 cm langer, vrouwen 2 cm.

Groninger langer dan Limburger

De van oudsher bekende verschillen tussen 'lange' noorderlingen en 'kleine' zuiderlingen blijken ook in 2006 nog steeds te bestaan. Tussen de drie noordelijke en de twee zuidelijke provincies bedroeg het verschil in lengte bij mannen 2,1 cm. Bij vrouwen was het verschil tussen noord en zuid met 2,4 cm zelfs nog iets groter. Leeftijdsv verschillen tussen de landsdelen hebben slechts geringe invloed op de uitkomsten.

Hoogopgeleiden en welgestelden het langst

Hoogopgeleide personen zijn gemiddeld ruim 5 cm langer dan personen met een lagere schoolopleiding. Dit komt deels doordat hoogopgeleide mensen gemiddeld jonger zijn. Als hiermee rekening wordt gehouden, is er nog steeds een lengteverschil tussen de hoogst- en de laagstopgeleiden, maar dat is grofweg de helft minder. Ook in de hoogste inkomensgroep zijn de mensen gemiddeld ongeveer 2 cm langer dan de laagste inkomenscategorie.

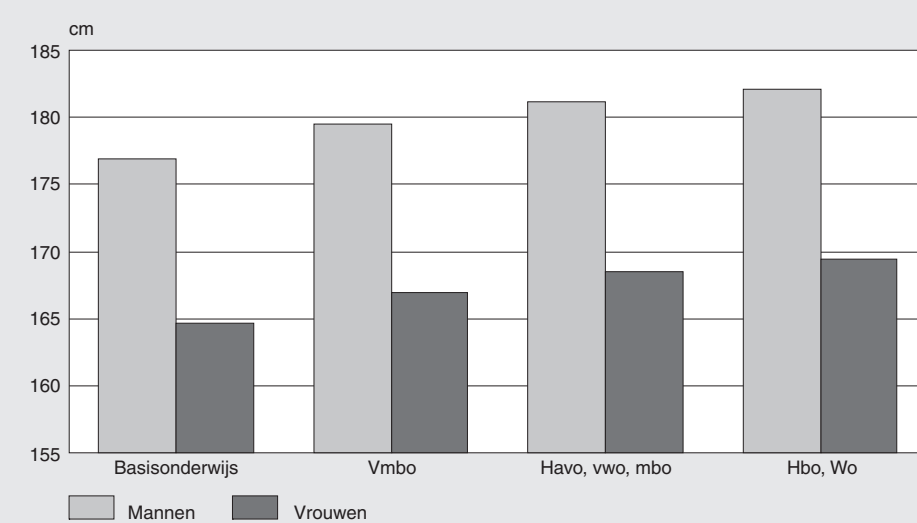
Geboortegewicht iets toegenomen

Het gemiddelde geboortegewicht is iets toegenomen, zowel voor jongens als voor meisjes. In de periode 1989–1991 woog een baby gemiddeld 3 372 gram bij geboorte, in de periode 2004–2006 was dat 3 434 gram. Ruim 5 procent van de pasgeborenen had een laag geboortegewicht, onder 2 500 gram. Acht op de duizend baby's hadden een zeer laag geboortegewicht, onder 1 500 gram. Jongens wogen bij de geboorte over het algemeen 100 gram meer dan meisjes.

Frans Frenken

Uit: CBS, *Webmagazine* (21 november 2007 en 7 januari 2008)

Gemiddelde lengte van volwassenen naar opleidingsniveau, 2001/2006

Bron: CBS.

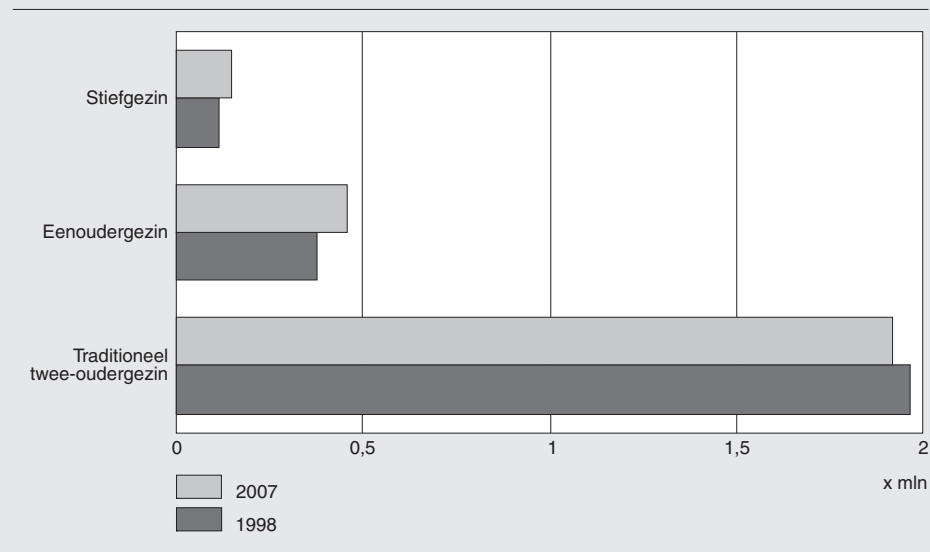
Aantal stiefgezinnen neemt toe

Sinds 1998 is het aantal stiefgezinnen in Nederland met bijna 35 duizend toegenomen tot 149 duizend in 2007. Het aantal eenoudergezinnen steeg in die periode tot 459 duizend, het aantal 'traditionele' twee-oudergezinnen daalde tot 1,9 miljoen. Van alle Nederlandse stellen met kinderen vormde 7 procent een stiefgezin in 2007.

In ruim 80 procent van de stiefgezinnen komen alle stiefkinderen uit een eerdere relatie van de moeder. In bijna 15 procent van de stiefgezinnen zijn alle stiefkinderen afkomstig uit een eerdere relatie van de vader. In nog geen 5 procent van de stiefgezinnen komen kinderen voor uit eerdere relaties van de vader en de moeder. Overigens hebben in ongeveer een derde van alle stiefgezinnen de ouders ook gezamenlijke kinderen.

Uit: CBS, *Webmagazine* (9 januari 2008)

Aantal gezinnen

Bron: CBS.

Sterftcijfer allochtonen daalt sterk

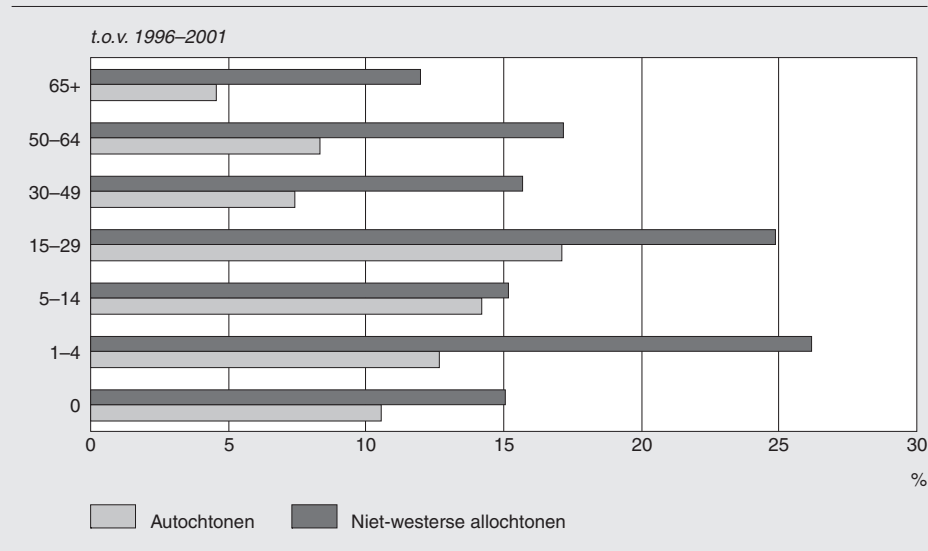
Het aantal overledenen in 2007 bedraagt naar schatting 132 duizend, ruim 10 duizend minder dan in 2002. Naar verhouding daalde de sterfte onder niet-westerse allochtonen sterker dan onder autochtonen.

Een opvallend gunstige uitzondering vormen Marokkaanse mannen vanaf ongeveer 40 jaar. Voor vrouwen in vrijwel alle niet-westerse herkomstsgroepen gelden vanaf middelbare leeftijd sterfterisico's die vergelijkbaar zijn met, of lager zijn dan die van autochtone vrouwen.

Hogere sterfte allochtonen op jonge leeftijd

Op jonge leeftijd is de kans om te overlijden bij alle niet-westerse herkomstsgroepen hoger dan bij autochtonen. Ondanks een neerwaartse trend is de zuigelingensterfte bij niet-westerse herkomstsgroepen gemiddeld nog een kwart tot een derde hoger. Bij kinderen is het sterfterisico vooral bij Turken en Marokkanen nog relatief hoog. Bij de oudere groep – adolescenten en jonge volwassenen – vallen verder de Antilliaanse mannen op door hun naar verhouding hoge sterftcijfers. De hogere frequentie van moord en doodslag speelt daarbij een belangrijke rol.

Sterftedaling 2002–2006 t.o.v. 1996–2001 naar leeftijd en herkomst

Bron: CBS.

Weinig hart- en vaatziekten Marokkanen

Aan de opvallende daling van de sterftcijfers heeft een afname van de sterfte door hart- en vaatziekten veel bijgedragen. Bij zowel autochtonen als allochtonen daalde deze sterfte fors. De sterftcijfers zijn het laagst bij Marokkaanse mannen. Het sterfterisico van veertigers en vijftigers in laatstgenoemde groep is ongeveer half zo groot als dat van autochtonen. Daarentegen is het sterfterisico van Surinaamse mannen op middelbare leeftijd ongeveer twee keer zo groot als dat van autochtonen.

De sterfte door kanker is bij niet-westerse allochtonen lager dan bij autochtonen. Een belangrijke uitzondering vormt longkanker bij Turkse mannen. Verder komt maagkanker bij niet-westerse allochtonen relatief vaak voor. Leverkanker is als doodsoorzaak relatief frequent bij Surinaamse mannen.

Joop Garssen en Anouschka van der Meulen

Uit: CBS, *Webmagazine* (7 januari 2008)

4 Ouderen en vergrijzing

Het aandeel ouderen in de bevolking neemt verder toe. De mate van vergrijzing kan worden uitgedrukt in de zogeheten grijze druk. Dat is de verhouding tussen het aantal personen van 65 jaar of ouder en het aantal personen van 20–64 jaar, de zogeheten productieve leeftijden. De grijze druk is toegenomen van 20,1 procent in 1980 tot 23,6 procent in 2007. (tabel 4.1)

TABEL 4.1

Demografische druk

	Totale bevolking	0–19 jaar	20–64 jaar	65–79 jaar	80 jaar of ouder	Demografische druk		
						totale druk	groene druk	grijze druk
	x 1 000					%		
1980	14 091	4 432	8 044	1 303	312	75,2	55,1	20,1
1990	14 893	3 822	9 165	1 478	428	62,5	41,7	20,8
2000	15 864	3 873	9 839	1 652	500	61,2	39,4	21,9
2005	16 306	3 988	10 029	1 715	574	62,6	39,8	22,8
2006	16 334	3 976	10 028	1 743	587	62,9	39,6	23,2
2007	16 358	3 957	10 032	1 768	601	63,0	39,4	23,6

¹⁾ Totale druk: (kolom 2 + kolom 4 + kolom 5) / kolom 3.

²⁾ Groene druk: kolom 2 / kolom 3.

³⁾ Grijze druk: (kolom 4 + kolom 5) / kolom 3.

Bron: CBS.

Door de toename van het (relatieve) aantal ouderen verandert ook de samenstelling van de huishoudens. Oudere huishoudens (50-plus) bestaan vaker uit alleenstaanden. Op (zeer) hoge leeftijd (80-plus) wonen ouderen vaak niet meer zelfstandig. Maar de tendens is ook dat ouderen tot op hoge leeftijd zelfstandig blijven wonen. Het aantal zeer ouderen (80-plus) in instellingen neemt dan ook jaarlijks af.

TABEL 4.2

Personen in huishoudens, 1 januari 2007

	Totaal	w.v.						
		in particuliere huishoudens					in institutionele huishoudens	
		Thuis-wonend kind	Alleenstaand	Samen-wonende personen	Ouder in éénouder-huishouden	Overig lid		
		x 1 000						
Totaal	16 358	16 151	4 601	2 537	8 292	459	263	207
55–64 jaar	2 036	2 022	7	338	1 597	48	32	13
65–79 jaar	1 768	1 736	1	489	1 181	29	37	31
80 jaar en ouder	535	463	0	258	177	13	15	72

Bron: CBS.

De laatste jaren zijn er meer ouderen aan het werk. Dit komt deels doordat de oudere bevolking toeneemt, deels doordat ouderen vaker een baan hebben. De arbeidsdeelname is in 2007 weer iets toegenomen en van ouderen (55-plus) verreweg het meest. (tabel 4.3) De ouderen die werken, hebben doorgaans betere arbeidsvoorwaarden (vaker een vaste arbeidsrelatie) en wat vaker kleinere banen dan de totale groep werkenden. (tabellen 4.4 en 4.5)

TABEL 4.3 *Werkzame en werkloze beroepsbevolking, 2006*

	Beroepsbevolking						Netto arbeidsparticipatie	
			Werkzaam		Werkloos			
	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007
	x 1 000						%	
Totaal leeftijd	7 486	7 603	7 074	7 259	413	344	64,5	66,1
15-24 jaar	849	873	758	793	91	80	38,9	40,3
25-34 jaar	1 778	1 740	1 695	1 679	83	61	81,6	82,8
35-44 jaar	2 143	2 146	2 039	2 067	105	80	78,4	80,1
45-54 jaar	1 835	1 876	1 749	1 803	86	73	74,8	76,1
55-64 jaar	882	969	834	919	49	50	41,7	44,9

Bron: CBS.

TABEL 4.4 *Arbeidsmarktpositie, 2006*

	Werkzame beroepsbevolking									
	Werknemers				w.v. met				Zelfstandigen	
					vaste arbeidsrelatie		flexibele arbeidsrelatie			
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
	x 1 000									
Totaal	6 918	7 074	6 103	6 195	5 590	5 631	513	564	816	879
15-24 jaar	742	758	722	729	520	501	202	229	21	29
25-34 jaar	1 713	1 695	1 588	1 559	1 456	1 426	132	132	126	136
35-44 jaar	2 000	2 039	1 729	1 740	1 641	1 647	87	93	271	298
45-54 jaar	1 689	1 749	1 444	1 491	1 382	1 419	62	72	245	258
55-64 jaar	773	834	620	675	591	638	29	37	153	158

Bron: CBS.

TABEL 4.5 *Arbeidsduur*

	Arbeidsduur per week					
	12 tot 20 uur		20 tot 35 uur		35 uur of meer	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Totaal	661	675	1 898	1 951	4 359	4 450
15-24 jaar	134	138	202	201	407	420
25-34 jaar	114	105	419	417	1 180	1 173
35-44 jaar	187	196	563	561	1 250	1 282
45-54 jaar	141	147	496	519	1 052	1 083
55-64 jaar	85	89	218	253	470	492

Bron: CBS.

Tabel 4.6 geeft het overzicht van het gemiddelde inkomen per huishouden naar de leeftijd van de hoofdkostwinner.

Tabel 4.7 laat zien hoe de koopkracht van oudere huishoudens sinds 2003 is veranderd. De dynamische koopkrachtverandering geeft aan hoe de koopkracht verandert als in de persoonlijke situatie iets verandert, bijvoorbeeld bij een promotie, bij verandering van baan, bij pensionering, maar ook bij een echtscheiding of door uit-huis-gaan of overlijden van een lid van het huishouden. Al die situaties leiden tot een inkomensverandering. De tabel toont de kwetsbaarheid van de oudste huishoudens, vanaf 65 jaar. Ze geven minder vaak dan gemiddeld aan dat ze moeilijk kunnen rondkomen. (tabel 4.8)

TABEL 4.6

Gemiddeld inkomen van huishoudens naar leeftijd, 2005

	Aantal huis- houdens	Personen per huis- houden	Personen met inkomen per huishouden	Bruto- inkomen	Besteedbaar inkomen
	x 1 000	abs.		1 000 euro	
Alle huishoudens	7 061	2,3	1,7	49,6	29,1
65-plus huishoudens					
Totaal	1 628	1,6	1,5	32,5	24,9
Alleenstaande man	179	1,0	1,0	25,7	20,1
Alleenstaande vrouw	585	1,0	1,0	21,5	17,6
Paar, beide partners 65 jaar of ouder	524	2,0	2,0	34,8	27,9
Paar, één partner 65 jaar of ouder	194	2,0	1,6	43,5	30,9
Overig 65-plus huishouden	147	3,1	2,7	62,1	41,1

Bron: CBS.

TABEL 4.7

Dynamische koopkrachtontwikkeling

	2003-2004	2004-2005*
	%	%
Alle huishoudens	0,7	-0,3
65-plus huishoudens		
Alleenstaande man	0,0	-1,1
Alleenstaande vrouw	0,1	-1,0
Paar, beide partners 65 jaar of ouder	0,0	-1,2
Paar, één partner 65 jaar of ouder	-0,5	1,1
Overig 65-plus huishouden	-0,3	-1,5

Bron: CBS.

TABEL 4.8

Rondkomen met het huishoudensinkomen

	Zeer moeilijk/moeilijk		Eerder moeilijk/ eerder gemakkelijk		Gemakkelijk/ zeer gemakkelijk	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
% van alle huishoudens per categorie						
Totaal	13	17	33	32	54	51
65 jaar en ouder	8	13	36	37	56	50

Bron: CBS.

Gezondheid en zorg

Ouderen doen vaker een beroep op zorgvoorzieningen dan jongeren. Een grotere groep ouderen betekent dan ook een grotere vraag naar zorg. Dat blijkt wel uit tabel 4.9. Een veel groter deel van de ouderen (65-plus) is beperkt in de dagelijkse bezigheden en gebruikt hulpmiddelen.

De contacten met vrienden en kennissen worden minder intensief naarmate de leeftijd vordert: de contacten met hen zijn geringer dan met familieleden en buren.

TABEL 4.9

Gerapporteerde gezondheid en hulpmiddelengebruik, 2006

	Eenheid		Bevolking	65 jaar of ouder
Normscore fysiek	score	¹⁾	50,2	44,3
Normscore psychisch	score	¹⁾	52,7	53,3
Beperkt in dagelijkse bezigheden	%	¹⁾	23,5	50,8
Beperkt in trappen oplopen	%	¹⁾	21,0	51,8
Lichamelijke gezondheid: beperkt	%	¹⁾	18,0	32,2
Belemmerd door pijn	%	¹⁾	36,2	51,1
Niet energiek	%	¹⁾	29,8	42,2
Bezit hulpmiddelen				
Auditieve hulpmiddelen ¹⁾	%	²⁾	2,8	14,4
Visuele hulpmiddelen ¹⁾	%	²⁾	58,9	97,7
Hulpmiddelen voor het bewegen ²⁾	%	³⁾	4,4	16,9
Anatomische hulpmiddelen ²⁾	%	³⁾	4,6	8,3
Hulpmiddelen voor incontinentie ²⁾	%	³⁾	3,1	10,6

¹⁾ 20 jaar en ouder.

²⁾ 4 jaar en ouder.

³⁾ 12 jaar en ouder.

Bron: CBS.

TABEL 4.10

Sociale contacten, 2005

	Totaal	w.v.	
		65-74 jaar	75-plus
	% ¹⁾		
Met familieleden			
Een keer per week of vaker	86	87	89
Twee keer per maand	7	7	4
Een keer per maand	4	3	2
Minder dan een keer per maand	2	2	2
Zelden of nooit	1	1	2
Met vrienden, kennissen			
Een keer per week of vaker	80	71	67
Twee keer per maand	9	11	11
Een keer per maand	6	8	8
Minder dan een keer per maand	2	6	6
Zelden of nooit	3	8	8

¹⁾ Bevolking van 12 jaar en ouder.

Bron: CBS.

Oudere krijgt steeds meer zorg

De hoeveelheid geleverde zorg aan ouderen groeit sneller dan het aantal patiënten. Per oudere neemt dus de zorg toe. In de periode 2002–2006 is de hoeveelheid zorg in de thuiszorg, verpleeg- en verzorgingshuizen met gemiddeld 3,6 procent per jaar gegroeid.

Vooraf snelle groei thuiszorg

Het aantal patiënten met thuiszorg is in de periode 2002–2006 met gemiddeld 2,8 procent per jaar toegenomen. Het aantal uren zorg per patiënt is met gemiddeld 3,4 procent gestegen. Vooral in 2005 en 2006 nam het aantal uren per patiënt snel toe.

Thuiszorgpatiënten krijgen niet alleen meer uren zorg, maar ook steeds zwaardere vormen van zorg, zoals verpleging in plaats van verzorging. Hierdoor is in de thuiszorg het totale zorgvolume met bijna 7 procent per jaar, sterker gestegen dan het totale aantal uren zorg.

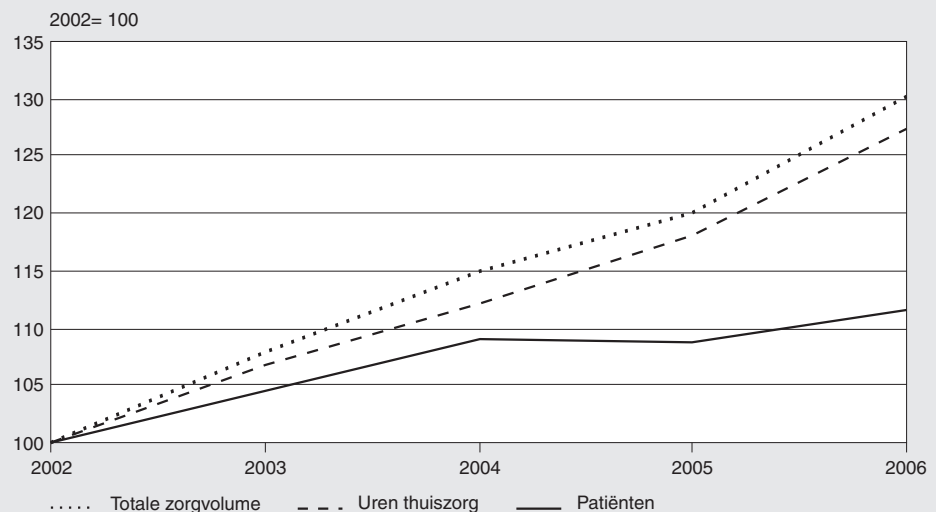
Minder bewoners verpleeg- en verzorgingshuizen

Het aantal bewoners van verpleeg- en verzorgingshuizen is in de periode 2002–2006 met gemiddeld 0,9 procent per jaar gedaald. Ook het aantal verpleeg- en verzorgingsdagen is licht gedaald. Toch is de hoeveelheid geleverde zorg met gemiddeld 2,2 procent per jaar gestegen. Dat komt vooral doordat verschillende groepen bewoners steeds meer aanvullende zorg bovenop de basiszorg hebben gekregen. Het gaat bijvoorbeeld om extra verzorging en verpleging voor dementerende ouderen en extra zorg voor patiënten met reuma, Korsakov en niet aangeboren hersenletsel.

Antonio Chessa

Uit: CBS, *Webmagazine* (14 januari 2008)

Hoeveelheid thuiszorg

Bron: CBS, Nza, CAK-BZ.

Relatief meer ouderen dan jongeren aan het werk

De bruto arbeidsparticipatie van ouderen (55–64 jaar) is tussen 1996 en de eerste helft van 2007 bijna verdubbeld tot ruim 47 procent. In 2006 was de arbeidsparticipatie van ouderen voor het eerst zelfs hoger dan van jongeren (15–24 jaar).

Vooraf meer actieve 55- tot 60-jarigen

De grootste stijging van de ouderenparticipatie deed zich voor onder de 55- tot 60-jarigen. Vooral vrouwen uit deze leeftijdsgroep hebben zich de afgelopen tien jaar vaker aangeboden op de arbeidsmarkt waardoor hun participatiegraad tussen 1996 en 2006 verdubbelde tot ruim 45 procent. De participatiegraad van de mannen van deze leeftijd deed eind 2006 met bijna 77 procent zelfs niet onder voor het gemiddelde voor alle Nederlandse mannen.

Onder de 60- tot 65-jarigen ligt de participatie aanzienlijk lager. Ongeveer een derde van de mannen in deze groep was in 2006 nog actief op de arbeidsmarkt. De participatiegraad van vrouwen op deze leeftijd was nog geen 14 procent.

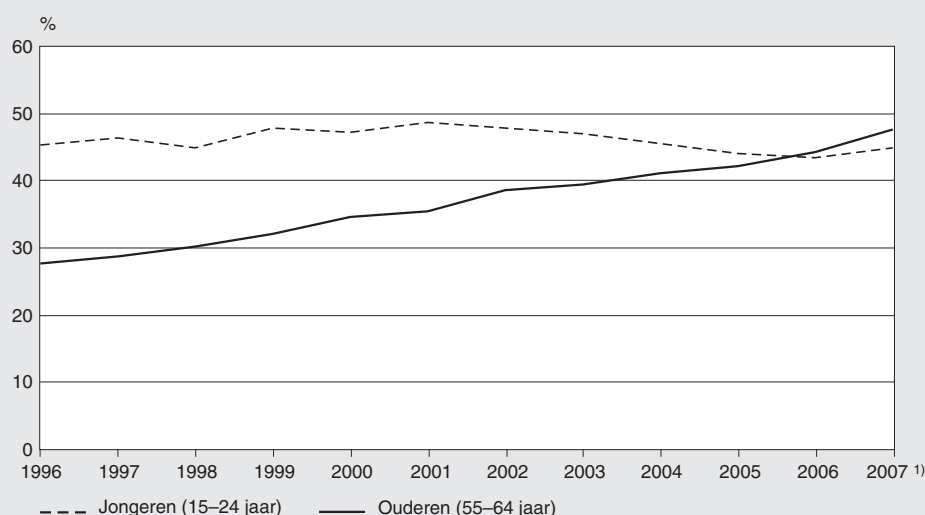
Sterkere stijging dan in andere West-Europese landen

In alle West-Europese landen bleven in de afgelopen tien jaar steeds meer ouderen aan het werk, maar nergens was de stijging zo sterk als in ons land. In de periode 1996–2002 steeg de ouderenparticipatie in Nederland van het relatief lage niveau van Frankrijk (32 procent) tot het aanmerkelijk hogere peil van Duitsland (44 procent). Doordat de participatie van de Duitse senioren sindsdien weer een vlucht nam, lag de participatiegraad van de Duitse ouderen in 2006 echter wel weer behoorlijk hoger dan van de Nederlandse ouderen. Al sinds 2002 ligt de bruto arbeidsparticipatie van ouderen in Nederland hoger dan het gemiddelde van de Europese Unie.

Bart Meijer

Uit: CBS, *Webmagazine* (15 oktober 2007)

Bruto arbeidsparticipatie in Nederland

Bron: CBS.

Vrouwen lopen achterstand in pensioenopbouw nog niet in

De arbeidsgerelateerde pensioenopbouw (bovenop de AOW) van vrouwen was eind 2005 beduidend lager dan van mannen. Vooral oudere vrouwen hebben minder pensioen uit arbeid opgebouwd.

Bij de 55-plussers lag het opgebouwde pensioen bij de vrouwen 80 procent lager dan bij de mannen. Bij de 40-50-jarige vrouwen was het opgebouwde pensioen uit arbeid de helft van dat van de mannen van die leeftijd.

De stijgende lijn in pensioenopbouw onder vrouwen is te verklaren uit het feit de afgelopen decennia meer vrouwen zijn gaan werken en ook beter betaalde functies hebben. Bovendien is sinds het begin van de jaren negentig een ongelijke behandeling van mannen en vrouwen en van deeltijdwerkers en voltijdwerkers in pensioenregelingen niet meer toegestaan.

Laagste pensioenopbouw bij gehuwde vrouwen

Gehuwde vrouwen hadden eind 2005 het laagste bedrag aan pensioen uit arbeid opgebouwd, vrouwen die nooit gehuwd zijn geweest hadden de hoogste pensioenopbouw. Vooral bij de oudere gehuwden is dit het gevolg van het klassieke patroon dat de man werkt, terwijl de vrouw het huishouden doet. Gescheiden en verweduwd vrouwen nemen op latere leeftijd soms weer deel aan het arbeidsproces en bouwen dan toch pensioen op. Ongehuwde vrouwen nemen het langst deel aan het arbeidsproces en bouwen daardoor ook het meeste pensioen op.

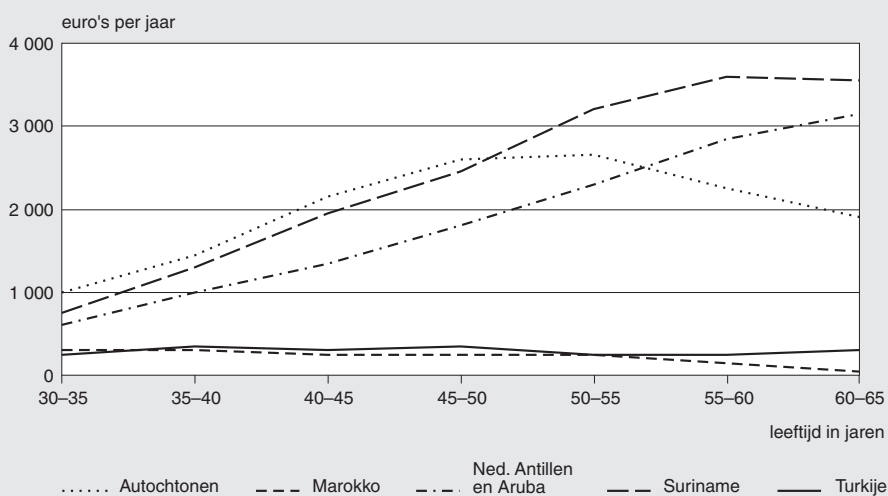
Hoogste pensioenopbouw bij oudere Surinaamse vrouwen

Surinaamse vrouwen van 50 jaar en ouder hadden eind 2005 het meeste pensioen opgebouwd, ook vergeleken met de autochtone vrouwen van die leeftijd. Oudere Surinaamse, maar ook Antilliaanse en Arubaanse vrouwen zijn al langer actief op de arbeidsmarkt, ondermeer omdat zij vaker ongehuwd zijn. Bij vrouwen tot middelbare leeftijd zijn de verschillen in pensioenopbouw tussen autochtonen, Surinamers, Antillianen en Arubanen klein.

Wim de Rooij en Alex Hellenthal

Uit: CBS, *Webmagazine* (5 november 2007)

Aanvullende pensioenopbouw vrouwen naar herkomst, eind 2005*

Bron: CBS.

5 Inkomen en consumptie

5.1 Inkomens en besparingen

Tabel 5.1 geeft een overzicht van het gemiddelde inkomen van huishouden in 2005. Tabel 5.2 geeft het beeld van de lonen en de arbeidsvoorwaarden van voltijdwerknemers. Tabel 5.3 geeft de verdeling van het bruto jaarloon naar leeftijd, geslacht, bedrijfstak en dienstverband (2005).

TABEL 5.1 *Gemiddeld inkomen van huishoudens, 2005**

	Aantal huis- houdens	Per huishouden			
		personen	personen met inkomen	bruto- inkomen	bested- baar inkomen
Totaal particulier huishouden	7 061	2,3	1,7	49,6	29,1
Eenpersoonshuishouden	2 435	1,0	1,0	27,5	17,1
Alleenstaande man	1 104	1,0	1,0	31,1	17,8
Alleenstaande vrouw	1 331	1,0	1,0	24,6	16,5
Meerpersoonshuishouden	4 626	2,9	2,1	61,2	35,5
(Echt)paar, zonder kinderen	2 019	2,0	1,8	54,9	32,9
(Echt)paar, uitsluitend minderjarige kind.	1 343	3,9	2,0	67,5	36,9
(Echt)paar, minstens één meerderjarig kind	607	3,8	3,2	84,0	47,6
Eenouderg., uitsluitend minderjarige kinderen	247	2,6	1,2	27,8	19,4
Eenouderg., minstens één meerderjarig kind	190	2,5	2,2	48,6	30,6
Overig meerpersoonshuishouden	219	3,8	2,7	65,3	39,5

Bron: CBS.

TABEL 5.2 *Lonen en arbeidsduur van voltijdwerknemers naar leeftijd en geslacht, 2005**

		Maandloon ¹⁾	Jaarloon ²⁾	Arbeidsduur per week ¹⁾	Vakantie- dagen	Adv-dagen
		euro		uur	dag	
Totaal	25 tot 45 jaar	2 190	29 140	31,8	21,4	2,3
	45 tot 65 jaar	2 515	34 040	30,9	23,0	2,2
	65 jaar en ouder	1 171	15 110	17,1	14,6	0,5
Mannen	25 tot 45 jaar	2 642	35 240	36,8	23,5	3,7
	45 tot 65 jaar	3 139	42 660	35,8	25,2	3,5
	65 jaar en ouder	1 285	16 670	17,9	14,9	0,6
Vrouwen	25 tot 45 jaar	1 674	22 170	26,1	18,9	0,7
	45 tot 65 jaar	1 636	21 890	23,9	20,0	0,4
	65 jaar en ouder	791	9 920	14,4	13,9	0,4

¹⁾ Inclusief overwerk.

²⁾ Inclusief bijzondere beloningen.

Bron: CBS.

TABEL 5.3

Jaarlonen van werknemers naar geslacht, leeftijd, dienstverband en bedrijfstak, 2005*

	Jaarloon ¹⁾ (x 1 000 euro)							
			0 tot	10 tot	20 tot	30 tot	40 tot	50 en
			10	20	30	40	50	meer
	euro	% van banen						
Totaal	27 800	19	18	23	19	10	10	
Geslacht								
Mannen	34 380	13	9	22	25	14	16	
Vrouwen	19 850	27	30	24	12	5	3	
Leeftijd								
25 tot 45 jaar	29 140	12	18	28	23	10	9	
45 tot 65 jaar	34 040	12	17	20	21	14	17	
65 jaar en ouder	15 110	56	23	9	5	3	5	
Dienstverband								
Voltijdwerknemers	38 950	1	7	27	30	17	18	
Deeltijdwerknemers	18 620	27	35	23	10	4	2	
Flexibele werknemers	5 860	82	13	4	1	0	0	
Bedrijfstak								
01-05 Landbouw en visserij	21 290	25	22	31	15	4	3	
10-14 Delfstoffenwinning	60 160	2	4	9	15	17	54	
15-37 Industrie	33 490	6	14	28	26	13	13	
40-41 Energie- en waterleidingbedrijven	44 030	1	5	13	26	27	28	
45 Bouwnijverheid	34 200	5	8	21	41	15	9	
50-52 Handel	22 260	31	21	23	13	6	7	
55 Horeca	12 820	51	24	18	5	1	1	
60-64 Vervoer en communicatie	30 400	14	13	24	28	11	9	
65-67 Financiële instellingen	44 390	5	11	19	20	15	30	
70-74 Zakelijke dienstverlening	26 170	31	16	18	14	9	12	
75 Openbaar bestuur	36 680	2	11	22	29	19	17	
80 Onderwijs	31 490	9	16	26	21	16	13	
85 Gezondheids- en welzijnszorg	22 780	18	31	27	14	5	4	
90-93 Cultuur en overige dienstverlening	24 260	25	24	20	15	8	8	

¹⁾ Inclusief bijzondere beloningen.

Bron: CBS.

De spaartegoeden zijn in 2006 met ruim 10 miljard euro toegenomen. (tabel 5.4) In tabel 5.5 wordt het onderscheid gemaakt tussen een aantal spaarvormen.

Tabel 5.4

Spaartegoeden

	2005	2006	2007
	mln euro		
Stand per ultimo voorgaande periode	201 718	210 968	221 339
Stortingen	126 865	133 244	300 141
Terugbetalingen	121 019	126 278	288 871
Spaarverschil	5 846	6 966	11 270
Bijgeschreven rente	3 808	3 578	4 522
Besparingen	9 654	10 544	15 792
Correcties en statistische verschillen	-404	-173	0
Stand per ultimo verslagperiode	210 968	221 339	237 131

Bron: DNB.

TABEL 5.5

Spaartegoeden naar spaarvorm

	2004	2005	2006
	mln euro		
Deposito's met opzegtermijn	181 341	191 797	199 199
Deposito's met vaste looptijd	20 377	19 171	22 140
Totaal spaartegoeden	201 718	210 968	221 339
w.v.			
volgens Wet Bedrijfspaarregelingen 1994 (aangepast per 1 januari 2003)	4 556	2 235	2 718
w.o.			
spaarloonrekeningen	4 488	2 182	2 673
overige bedrijfspaarrekeningen	68	53	46
electronische spaarvormen			
w.o.			
internetsparen	56 107	66 792	74 225
telefonische spaarrekening	21 592	18 811	17 517

Bronnen: CBS / DNB.

Per 1 januari 2003 is de wetgeving over bedrijfsparen aangepast. De winstdelingsregeling en de premiespaarregeling zijn afgeschaft en de spaarloonregeling aangepast. Het bedrag dat jaarlijks in 2003 maximaal belastingvrij kon worden gespaard, werd verlaagd. De animo voor het bedrijfsparen verminderde meteen. In 2006 is voor het eerst weer meer gespaard. (tabel 5.6)

TABEL 5.6

Wijzigingen bij de bedrijfspaarregelingen

	2003	2004	2005	2006
	mln euro			
Bedrijfspaarregelingen Wet '94 op 1 januari	8 778	4 474	4 547	2 237
Stortingen	1 474	1 382	1 415	1 133
Terugbetalingen	5 860	1 336	3 771	691
w.v.				
deblokkingen	4 514	1 184	2 747	392
vrijgekomen bedragen	1 346	152	1 024	299
Netto inleg	-4 386	46	-2 356	442
Rente	37	36	45	40
Besparingen	-4 349	82	-2 311	482
Bedrijfspaarregelingen Wet '94 op 31 december	4 429	4 556	2 236	2 718
Levensloopregeling op 31 december				944
Totaal bedrijfspaarregelingen op 31 december				3 662

Bronnen: CBS / Verbond van Verzekeraars.

TABEL 5.7

Verdeling naar soort bedrijfspaarregeling

	2004		2005		2006	
	x 1 000	mln euro	x 1 000	mln euro	x 1 000	mln euro
Spaarloonregelingen	3 786	4 488	3 532	2 182	3 444	2 673
Levensloopregelingen					220	944
Overige bedrijfspaarrekeningen	258	68	225	53	136	46
Totaal	4 044	4 556	3 757	2 236	3 799	3 663

Bronnen: CBS / Verbond van Verzekeraars.

5.2 Onroerend goed en duurzame consumptiegoederen

Onroerende zaken

Het onroerend goed in ons land heeft op 1 januari 2007 een waarde van ruim 1 900 miljard euro. De woningvoorraad op dat moment bestaat uit bijna 7 miljoen woningen met een totale waarde van ruim 1 500 miljard euro. De overige onroerende goederen (boerderijen, hotels, pensions, verpleeghuizen, gevangenissen, woonwinkelpanden en ongebouwde terreinen) hebben een waarde van 400 miljard euro. (tabel 5.7)

Van de woningvoorraad werd 54 procent bewoond door de eigenaar en 43 procent door een huurder (van 3 procent is dat niet bekend).

TABEL 5.8

Waarde onroerende zaken

	Totaal onroerende zaken	w.v.	
		woningen	niet-woningen
	mld euro		
2005	1 761	1 384	377
2006*	1 786	1 402	385
2007*	1 925	1 523	401
Groningen	51,9	39,7	12,2
Friesland	62,6	49,7	12,9
Drenthe	48,7	39,2	9,5
Overijssel	115,0	91,5	23,4
Flevoland	35,8	27,6	8,2
Gelderland	231,2	189,3	41,9
Utrecht	155,6	123,6	31,9
Noord-Holland	351,3	278,4	72,9
Zuid-Holland	402,0	313,7	88,3
Zeeland	42,5	32,9	9,6
Noord-Brabant	307,0	242,4	64,6
Limburg	121,1	95,5	25,6

Bron: CBS.

Gemiddeld heeft een woning in Nederland een waarde van 217 duizend euro, 16 duizend euro meer dan in 2006. Maar de verschillen per provincie zijn groot. De goedkoopste woningen staan in Groningen (gemiddeld 158 duizend euro), Friesland (178 duizend euro) en Zeeland (180 duizend euro), de duurste staan in de provincie Utrecht (250 duizend euro) en Noord-Brabant (246 duizend euro). Voor de bepaling van de gemiddelde woningwaarde is geen gebruik gemaakt van alle WOZ-objecten die als woning zijn getypeerd. Om een zuiver beeld van de woningmarkt te geven zijn recreatiewoningen en garageboxen bij het bepalen van de gemiddelde woningwaarde buiten beschouwing gelaten.

Motorvoertuigen

Het aantal motorvoertuigen nadert de 10 miljoen, vooral dankzij de groei van het personenautopark. (tabel 5.10) Het aantal personenauto's is ten opzichte van 2006 toegenomen met bijna 140 duizend toegenomen, het aantal motortweewielers met 15 duizend. Het aantal bedrijfsauto's is met 6 duizend verminderd. De cijfers zijn gebaseerd op de kentekenregistratie van RDW Centrum voor voertuigtechniek en informatie. Met behulp

TABEL 5.9

Gemiddelde woningwaarde

	2005	2006*	2007*
	1 000 euro		
Nederland	200	201	217
Groningen	141	142	158
Friesland	158	159	178
Drenthe	176	177	192
Overijssel	185	186	202
Flevoland	180	181	191
Gelderland	220	221	237
Utrecht	231	232	250
Noord-Holland	220	222	231
Zuid-Holland	186	187	203
Zeeland	158	161	180
Noord-Brabant	226	227	246
Limburg	179	180	194

Bron: CBS.

TABEL 5.10

Actief park van motorvoertuigen, 1 januari

	2005	2006	2007
	x 1 000		
Motorvoertuigen, totaal ¹⁾	9 522	9 653	9 836
Personenauto's	6 992	7 092	7 230
Bedrijfsauto's	1 098	1 071	1 065
w.o.			
Vracht- en bestelauto's	971	939	925
Trekkers (voor oplegger)	65	66	71
Speciale voertuigen ²⁾	51	55	58
Autobussen	11	11	11
Motor tweewielers	537	553	568

¹⁾ Inclusief aanhangers en opleggers.

²⁾ Bedrijfsauto's voor bijzondere doeleinden zoals brandweerauto's, reinigingsauto's, takelauto's enz.

Bron: CBS.

van deze registratie zijn tellingen gemaakt van alle voertuigen met actuele, houderschapsplichtige kentekens die op 1 januari in het kentekenbestand voorkomen. In Noord- en Zuid-Holland, Noord-Brabant en Gelderland staan er ruim 6 miljoen geregistreerd, meer dan 60 procent van alle motorvoertuigen. (tabel 5.11) Tabel 5.12 geeft het aantal verkochte nieuwe motorvoertuigen.

5.3 Consumptief krediet

Consumptieve kredieten zijn leningen die zijn bestemd voor de aanschaf van consumptiegoederen en diensten. Het consumptief krediet wordt onderscheiden in aflopend krediet, spaar-leenkrediet en creditcardkrediet. Een andere vorm van krediet die voor consumptieve doeleinden gebruikt wordt is het krediet op betaalrekening.

TABEL 5.11

Motorvoertuigen, 1 januari 2007

	Alle motorvoertuigen	Personenauto's	Bedrijfsvoertuigen	Motorfietsen
	x 1 000			
Nederland	9 836	7 230	2 038	568
Groningen	337	239	77	22
Friesland	401	275	101	25
Drenthe	330	226	81	22
Overijssel	691	486	160	45
Flevoland	343	268	62	12
Gelderland	1 243	891	275	77
Utrecht	727	553	137	38
Noord-Holland	1 387	1 044	256	86
Zuid-Holland	1 832	1 385	354	93
Zeeland	241	173	53	15
Noord-Brabant	1 616	1 175	350	90
Limburg	689	516	132	42

Bron: CBS.

TABEL 5.12

Verkochte nieuwe motorvoertuigen

	2004	2005	2006	2007*
Motorvoertuigen, totaal	705 192	643 573	668 313	715 005
Personenauto's	483 885	465 196	483 999	504 300
Bedrijfsauto's	101 871	80 787	84 762	97 234
Bestelauto's	86 787	65 896	64 474	79 846
Vrachtauto's	5 819	5 627	7 387	6 788
Trekkers	7 951	7 741	11 725	9 075
Autobussen	933	1 135	792	1 149
Speciale voertuigen	380	376	384	376
Motor tweewielers	17 566	16 815	14 790	16 237

Bron: CBS.

De begripsomschrijving luidt als volgt:

- aflopend krediet: kredietvorm waarbij het bedrag van de lening in zijn geheel ter beschikking komt van de kredietnemer en, vermeerderd met de kredietvergoeding, in een vast aantal termijnen moet worden afgelost. De afgeloste bedragen kunnen niet opnieuw worden opgenomen. Persoonlijke leningen, financieringskredieten, huurkoop en afbetaling vallen onder aflopend krediet;
- doorlopend krediet: kredietvorm waarbij met de kredietnemer wordt overeengekomen tot welk bedrag deze naar behoefte geld kan opnemen. De kredietnemer lost periodiek een (vast) bedrag af en de rente die verschuldigd is over het opgenomen bedrag, wordt periodiek aan het debetsaldo toegevoegd. Afgeloste bedragen kunnen opnieuw worden opgenomen. Private label cards, klantenkaarten en winkelpassen zijn vormen van doorlopend krediet;
- spaar-leenkrediet: een vorm van aflopend of doorlopend krediet waarbij de aflossing plaatsvindt bij uitkering van een spaarverzekering of een beleggingsdepot.
- creditcardkrediet: kredietvorm waarbij met de kredietnemer wordt overeengekomen tot welk bedrag deze door middel van een card naar behoefte geld kan opnemen of goederen of diensten kan kopen. Creditcards die gekoppeld zijn aan een betaalrekening en waarvan de opgenomen bedragen periodiek ten laste van die betaalrekening worden gebracht, worden buiten beschouwing gelaten.

- krediet op betaalrekening: de debetstanden op de laatste dag van de maand op betaalrekeningen inclusief rekening-courant krediet.

In 2007 werd er 10,4 miljard euro aan consumptieve leningen verstrekt, evenveel als het jaar ervoor. Doordat er opnieuw meer werd afgelost, daalde de uitstaande schuld. Deze daling is volledig toe te schrijven aan het doorlopend krediet. Het verschuldigde bedrag voor het aflopend krediet en het creditcardkrediet wijzigde nauwelijks.

Tabel 5.13

Verstrekt consumptief krediet

	2004	2005	2006 ¹⁾	2007*
	mln euro			
Debiteurensaldo, 1 januari	17 322	18 101	17 594	17 429
Verstrekt krediet	10 625	10 100	10 350	10 439
w.v. door:				
Gemeentelijke kredietbanken	86	64	54	71
Banken en Creditcardorganisaties	6 919	6 702	6 835	6 599
Financieringsmaatschappijen	3 202	2 941	3 049	3 347
w.o.				
dochters van banken	1 515	1 360	1 686	1 553
autodealers	547	570	616	643
overige financieringsmaatschappijen	1 140	1 011	748	1 151
Postorderbedrijven	417	394	413	421
naar kredietvorm:				
aflopend krediet	997	1 019	1 072	1 159
doorlopend krediet	6 489	5 920	5 668	5 580
spaar- / leenkrediet ²⁾	224	56	0	0
creditcardkrediet	2 914	3 106	3 610	3 700
Rente en kosten	1 536	1 550	1 543	1 636
Aflossingen	11 382	12 158	12 058	12 406
Debiteurensaldo einde periode	18 101	17 594	17 429	17 098
w.v. bij:				
Gemeentelijke kredietbanken	180	141	102	96
Banken en Creditcardorganisaties	9 250	9 238	9 030	8 533
Financieringsmaatschappijen	8 096	7 644	7 710	7 850
w.o.				
dochters van banken	4 599	4 278	4 693	2 320
autodealers	1 008	1 000	1 083	1 144
overige financieringsmaatschappijen	2 489	2 366	1 934	4 386
Postorderbedrijven	575	572	587	619
naar kredietvorm:				
aflopend krediet	2 315	2 161	2 213	2 318
doorlopend krediet	13 311	13 141	13 853	13 428
spaar- / leenkrediet ²⁾	1 360	1 042	0	0
creditcardkrediet	1 115	1 249	1 363	1 352
Totaal van de toegezegde limieten	31 958	32 704	33 615	33 711
Overtrekkingen op betaalrekeningen	6 902	7 456	7 853	8 786
Aantal uitstaande contracten				
aflopend krediet	421	407	394	377
Aantal toegezegde limieten (ultimo)	9 983	10 421	10 056	10 028
Aantal overtrekkingen op betaalrekeningen	2 921	2 928	2 822	2 840

¹⁾ M.i.v. 2006 reeksbreuk i.v.m. herindeling kredietverstrekkers. Deze reeksbreuk heeft alleen betrekking op de onderlinge verhouding tussen de groepen kredietverstrekkers.

²⁾ M.i.v. 2006 wordt het spaar-/ leen krediet gerekend tot het doorlopend krediet.

Bron: CBS.

Lage opleiding zet allochtone mannen op flinke inkomensachterstand

Het gemiddelde inkomen van niet-westers allochtone mannen van 25–59 jaar is ongeveer 30 procent lager dan dat van autochtone mannen. Dit komt voor een aanzienlijk deel door hun lagere opleiding.

Marokkaanse mannen onderaan inkomensladder

Het inkomen van Marokkaanse mannen van 25–59 jaar was in 2003 gemiddeld 42 procent lager dan dat van autochtone mannen in deze leeftijdsgroep. Turkse mannen hadden een inkomensachterstand van 34 procent. Bij Antilliaanse, Arubaanse en Surinaamse mannen was het verschil minder groot.

Turkse en Marokkaanse mannen zijn gemiddeld het laagst opgeleid. Meer dan de helft heeft alleen basisonderwijs of een diploma op vmbo-niveau. Surinaamse en Antilliaanse en Arubaanse mannen doen het qua opleiding een stuk beter. Maar ook zij zijn in vergelijking met autochtone mannen minder vaak hoogopgeleid.

Een derde achterstand bij Turken door opleiding

De inkomensverschillen hangen onder meer samen met leeftijdsopbouw, de huishoudensamenstelling en het aantal uren werk. Als hiermee rekening wordt gehouden is de inkomensachterstand van allochtonen minder groot.

Wanneer ook met opleidingsniveau rekening wordt gehouden neemt de inkomensachterstand verder af. Bij Turkse mannen is het effect van opleiding het grootst. Bij hen is een lage opleiding verantwoordelijk voor bijna een derde deel van de inkomensachterstand. Bij Marokkaanse mannen is dit ongeveer een vierde deel.

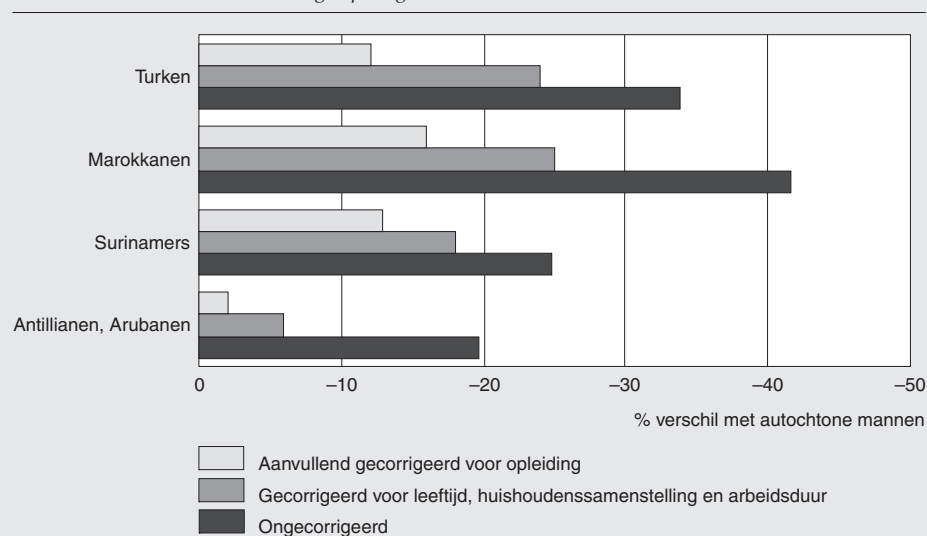
Inkomensachterstand Antillianen verklaard

Antillianen en Arubanen vormen de enige groep die geen inkomensachterstand meer heeft als rekening wordt gehouden met het verschil in leeftijd, huishoudensamenstelling, arbeidsduur en opleiding. Bij de andere niet-westerse groepen blijft een inkomensachterstand van 12 tot 16 procent bestaan.

Hendrika Lautenbach en Ferdy Otten

Uit: CBS, *Webmagazine* (14 mei 2007)

Inkomensverschillen naar herkomstgroepering, mannen, 2003

Bron: CBS.

Economische zelfstandigheid van vrouwen toegenomen

Tussen 2000 en 2005 is het aandeel economisch zelfstandigen gelijk gebleven. De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn wel kleiner geworden. Het aandeel economisch zelfstandige mannen is gedaald, van 71 procent in 2000 naar 68 procent in 2005. Bij vrouwen was juist sprake van een stijging van 39 procent in 2000 naar 42 procent in 2005. Het verschil is in deze periode dus kleiner geworden.

De verschillen in het aandeel economisch zelfstandige mannen en vrouwen kunnen deels verklaard worden uit traditionele rolpatronen. Zo gaat een groot deel van de vrouwen al voor hun dertigste minder werken of stopt daarmee vanwege de zorg voor jonge kinderen, terwijl het merendeel van de mannen blijft werken.

Door veranderingen in deze rolpatronen melden vrouwen zich tegenwoordig echter vaker op de arbeidsmarkt. Hierdoor is de kloof tussen het aandeel economisch zelfstandige mannen en vrouwen kleiner geworden.

Sterke stijging bij ouderen

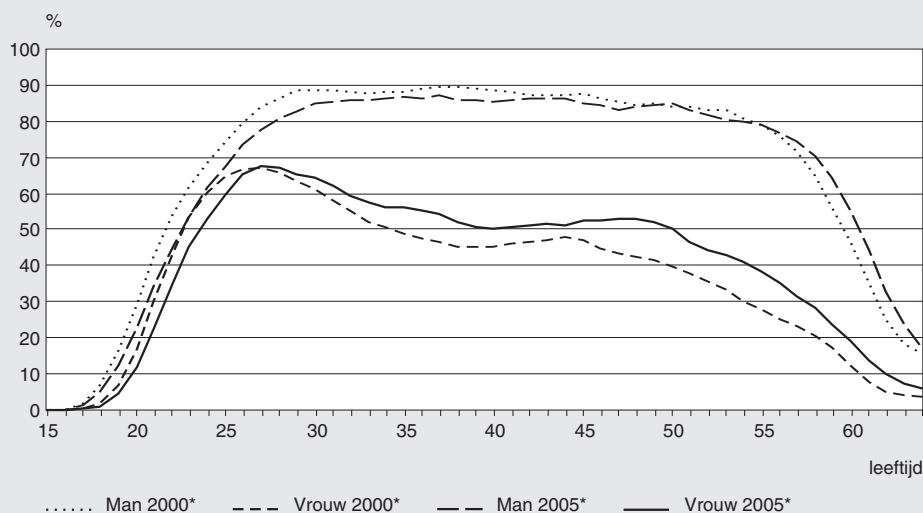
Per leeftijdsgroep lopen de ontwikkelingen sterk uiteen. Zowel bij mannen als bij vrouwen tot 30 jaar nam de economische zelfstandigheid tussen 2000 en 2005 af. Dit komt doordat de werkloosheid in deze periode is gestegen en daarbij vooral jongeren relatief sterk trof. Ook is er een trend dat jongeren langer en meer een opleiding volgen.

Onder de 55-64-jarigen nam de economische zelfstandigheid tussen 2000 en 2005 juist fors toe. Dit geldt zowel voor de mannen (van 51 naar 57 procent) als voor de vrouwen (van 15 naar 23 procent).

Wim Bos

Uit: CBS, *Webmagazine* (18 juli 2007)

Economische zelfstandigheid

Bron: CBS.

Meeste Nederlanders willen kleinere inkomensverschillen

Volgens het Nationaal Kiezersonderzoek 2006 is bijna tweederde van de stemgerechtigden vóór kleinere inkomensverschillen. Eén op de vijf vindt dat de inkomensverschillen hetzelfde moeten blijven, terwijl 13 procent grotere verschillen wil.

Nivelleringswens loopt op met de leeftijd

Voor al ouderen willen kleinere inkomensverschillen. Van de jongeren van 18 tot 25 jaar wil ruim 55 procent dat de inkomensverschillen kleiner worden, van de ouderen (45-plus) is dat ongeveer 70 procent.

Jongeren tonen zich dus relatief het meest voorstander van grotere of gelijkblijvende inkomensverschillen. Nu staan jongeren nog aan het begin van hun loopbaan. De meesten hebben (nog) een relatief laag inkomen en verwachten nog een sprong te maken. Vanuit dit perspectief is meer nivellering voor hen wellicht niet zo wenselijk.

Voor al lager opgeleiden willen minder inkomensverschillen

Lager opgeleiden willen vaker kleinere inkomensverschillen dan hoger opgeleiden. Van de laagopgeleiden was driekwart een voorstander van minder inkomensongelijkheid, tegenover 60 procent van de hoogopgeleiden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat lager opgeleide mensen veelal een blijvend laag inkomen hebben, waardoor zij meer belang hebben bij nivellering. Voor hoger opgeleiden geldt het omgekeerde.

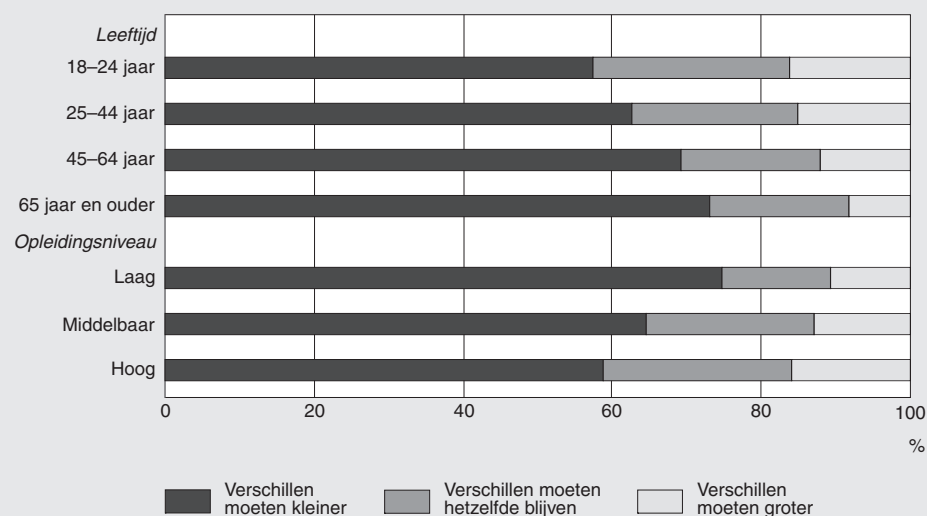
Inkomensverschillen gelijk gebleven

Zijn de meeste stemgerechtigden dus voorstander zijn van kleinere inkomensverschillen, de ongelijkheid van inkomens in Nederland is sinds 2001 vrijwel niet veranderd. Ook de inkomensverschillen tussen lage-, midden- en hoge inkomens zijn vrijwel onveranderd. Jaarlijks was ongeveer 60 procent van de ongelijkheid toe te schrijven aan verschillen tussen deze inkomensgroepen. De overige 40 procent kwam voor rekening van de verschillen binnen elk van deze inkomensgroepen. De ongelijkheid binnen de groepen is dus ook constant gebleven. Wel is het zo dat de verschillen tussen de lage inkomens onderling en de hoge inkomens onderling beduidend groter zijn dan die tussen de middeninkomens onderling.

Marion van den Brakel en Ferdy Otten

Uit: CBS, Webmagazine (10 oktober 2007)

Standpunt over inkomensverschillen naar leeftijd en opleidingsniveau, 2006

Bron: CBS/SKON, Nationaal Kiezersonderzoek 2006.

6 Bedrijven

6.1 Grootte en verdeling naar bedrijfstak

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van het bedrijfsleven naar een aantal kenmerken en van hun performance. Onderscheiden zijn het kleinbedrijf (minder dan 10 werknemers), het middenbedrijf (10 tot 100 werknemers) en het grootbedrijf (100 en meer werknemers). (tabel 6.1)

In tabel 6.2 wordt een overzicht gegeven van het aantal bedrijfsoprichtingen per economische activiteit en werkgelegenheid (2006). Bij oprichtingen zijn uitsluitend nieuwe bedrijven opgenomen. Nieuwe vestigingen van bestaande bedrijven en nieuwe rechtspersonen die een bestaand bedrijf overnemen zijn niet in deze cijfers verwerkt.

TABEL 6.1

Bedrijven naar bedrijfstak en grootte, 1 januari 2006

	Totaal	w.v.		
		kleinbedrijf	middenbedrijf	grootbedrijf
	abs.			
	741 775	682 145	53 015	6 615
A Landbouw, jacht en bosbouw	93 365	91 730	1 605	30
B Visserij	720	690	30	0
C Delfstoffenwinning	270	195	55	15
D Industrie	46 140	36 540	8 300	1 300
E Openbare voorzieningsbedrijven	550	480	25	45
F Bouwnijverheid	79 265	72 805	6 120	340
G Reparatie consumentenartikelen; handel	165 410	151 575	13 025	810
H Horeca	37 100	34 185	2 835	80
I Vervoer, opslag en communicatie	27 725	23 715	3 635	375
J Financiële instellingen	14 680	13 615	945	125
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	155 680	145 770	9 030	885
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 065	330	280	460
M Onderwijs	20 500	18 090	1 555	850
N Gezondheids- en verzijnszorg	42 870	39 485	2 360	1 030
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	56 440	52 945	3 220	275

Bron: CBS.

TABEL 6.2

Oprichting van bedrijven naar activiteit en werkgelegenheid, 2006

	Aantal bedrijven	Werkzame personen
	× 1 000	
Totaal	59,2	530,6
Delfstoffenwinning/industrie	3,0	46,8
Bouwnijverheid	11,7	81,7
Handel in en reparatie van auto's	1,7	21,9
Groothandel en handelsbemiddeling	5,3	59,9
Detailhandel (incl. reparatie)	7,4	82,7
Horeca	2,1	36,6
Vervoer, opslag en communicatie	2,4	27,9
Zakelijke dienstverlening	18,3	117,8
Verhuur roerend goed en ICT	4,4	26,0
Overige dienstverlening	2,9	29,2

Bron: CBS.

TABEL 6.3 Vestigingen naar activiteit en provincie, 1 januari 2006

	Bedrijven Vestigingen w.v. in													
	Gronin- gen	Fries- land	Drenthe	Over- ijssel	Flevo- land	Gelder- land	Utrecht	Noord- Holland	Zuid- Holland	Zeeland	Noord- Brabant	Limburg		
	741 775	822 090	26 280	34 085	24 350	54 260	17 845	100 285	61 535	143 880	161 995	20 965	125 700	50 905
	abs.													
A Landbouw, jacht en bosbouw	93 365	93 625	4 010	6 775	4 660	10 475	2 370	15 675	4 160	7 175	12 035	4 005	16 090	6 190
B Visserij	720	730	20	45	0	15	145	25	5	145	105	175	40	10
C Delfstofwinning	270	325	10	10	25	15	5	35	5	75	90	15	15	30
D Industrie	46 140	50 885	1 675	2 445	1 355	3 645	1 030	6 725	3 225	8 125	8 615	1 110	9 425	3 505
E Openbare voorzieningsbedrijven	550	895	40	80	25	40	65	55	40	265	120	20	100	50
F Bouwrijverheid	79 265	81 890	2 270	3 585	2 215	4 780	1 620	9 835	5 745	14 815	17 025	1 725	13 755	4 525
G Reparatie consumentenartikelen; handel	165 410	201 195	6 160	7 695	5 830	13 665	4 220	23 970	14 255	35 345	40 785	4 620	31 635	13 015
H Horeca	37 100	40 685	1 365	1 830	1 235	2 475	550	4 530	2 385	7 980	7 345	1 630	5 680	3 680
I Vervoer, opslag en communicatie	27 725	33 090	1 110	1 390	755	1 590	715	3 300	1 900	6 850	8 385	935	4 215	1 955
J Financiële instellingen	14 680	19 270	540	585	455	1 065	315	2 030	2 505	3 670	3 880	410	2 670	1 145
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	155 680	164 895	4 355	4 385	3 605	8 300	3 775	17 985	16 595	34 725	36 445	2 685	23 695	8 345
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 065	3 760	275	305	250	265	105	355	205	690	780	110	280	135
M Onderwijs	20 500	24 950	925	925	820	1 425	835	2 980	2 415	4 575	5 415	515	2 970	1 155
N Gezondheids- en verzijnszorg	42 870	45 720	1 620	1 730	1 295	2 915	895	5 565	3 865	8 065	9 100	1 120	6 520	3 035
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	56 440	60 180	1 910	2 300	1 820	3 595	1 205	7 230	4 225	11 380	11 880	1 890	8 610	4 130
A 01 Landbouw en jacht	4 000	6 760	4 640	6 760	4 640	10 420	2 370	15 490	4 115	7 150	12 020	3 995	15 995	6 140
A 02 Bosbouw; dienstverlening v bosbouw	10	15	25	15	25	55	5	180	40	25	15	10	95	50
B 05 Visserij; kweken vis; schaaldieren	20	45	0	45	0	15	145	25	5	145	105	175	40	10
C 10 Turfwinning	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11 Aardolie- en aardgaswinning	5	0	20	0	0	0	0	0	0	60	60	0	0	0
14 Zand-, grind-, klei-, zoutwinning	5	10	5	10	5	10	5	30	5	10	30	10	15	30
D 15 Voedingsmiddelen-, drankenindustrie	220	350	210	435	210	435	125	905	380	935	1 140	180	1 050	470
16 Tabakverwerkende industrie	0	0	0	5	0	5	0	5	0	5	0	0	10	0
17 Textielindustrie	35	70	35	165	35	165	25	185	65	200	200	40	255	85
18 Kleding- en bontindustrie	30	50	30	120	30	120	45	190	105	320	200	35	305	140
19 Leer-, lederwaren-, schoenindustrie	5	5	5	15	5	15	5	40	10	25	20	5	150	15
20 Hout-, kurk- en rietwarenindustrie	80	105	60	175	60	175	25	310	110	260	255	35	470	165
21 Papier(waren)- en karton(waren)industrie	25	20	10	25	10	25	10	90	30	65	55	5	90	35
22 Uitgeverij, drukkerij, reproductie	230	225	150	395	150	395	145	775	630	1 740	1 230	105	895	375
23 Aardolie-, steenkoolverwerkende industrie	5	0	0	5	0	5	0	0	0	5	15	0	5	0
24 Chemische industrie	40	25	25	60	25	60	30	115	65	125	165	15	175	75
25 Rubber, kunststofverwerkende industrie	35	50	40	130	40	130	30	185	65	160	180	20	315	105
26 Glas-, aardewerk-, cement-, kalkindustrie	75	110	70	135	70	135	30	275	115	210	270	55	365	190
27 Basismetalenindustrie	10	10	5	20	5	20	0	50	20	35	30	5	60	40
28 Metaalproductenindustrie	205	355	205	565	205	565	115	1 010	445	890	1 330	195	1 675	550

29	Machine- en apparatenindustrie	140	210	155	405	110	725	235	585	775	115	985	315
30	Kantoormachine- en computerindustrie	0	5	5	10	10	20	15	20	45	5	45	20
31	Overige elektr. apparatenindustrie	30	20	30	90	30	140	65	175	185	15	230	70
32	Audio-, video-, telecomm.-apparatenindustrie	15	15	15	30	10	60	30	60	65	5	95	35
33	Medische en optische apparatenindustrie	80	85	65	160	45	265	195	380	440	45	385	195
34	Auto-, aanhangwagen-, opleggerindustrie	15	25	30	55	15	120	45	50	105	10	150	45
35	Overige transportmiddelenindustrie	75	375	30	105	70	165	65	380	355	80	185	55
36	Meubel- en overige industrie n.e.g.	310	315	170	520	150	1 060	525	1 470	1 525	125	1 460	485
37	Voorbereiding tot recycling	15	10	10	15	10	30	10	25	30	10	65	30
E	40 Openbare energievoorzieningbedrijven	30	75	15	40	65	50	35	90	100	20	55	15
41	Waterleidingbedrijven	10	0	10	0	0	5	5	175	15	0	45	35
F	45 Bouwnijverheid	2 270	3 585	2 215	4 780	1 620	9 835	5 745	14 815	17 025	1 725	13 755	4 525
G	50 Handel, reparatie auto's, motorfietsen	880	1 245	920	2 015	520	3 710	1 735	3 590	4 595	565	4 645	1 795
51	Groothandel en handelsbemiddeling	1 335	1 940	1 520	4 090	1 680	7 385	4 865	11 415	13 945	1 270	10 965	3 530
52	Detailhandel (incl. reparatie)	3 940	4 510	3 385	7 560	2 020	12 875	7 660	20 340	22 245	2 785	16 025	7 685
H	55 Horeca	1 365	1 830	1 235	2 475	550	4 530	2 385	7 980	7 345	1 630	5 680	3 680
I	60 Vervoer over land	1 110	1 390	755	1 590	715	3 300	1 900	6 850	8 385	935	4 215	1 955
61	Vervoer over water	480	675	435	785	310	1 630	795	3 070	3 280	375	2 055	1 035
62	Vervoer door de lucht	285	335	55	185	70	285	120	545	1 470	260	325	225
63	Vervoer door de lucht	0	10	5	15	15	25	20	65	30	5	30	10
64	Dienstverlening t.b.v. het vervoer	215	235	150	350	165	785	495	2 010	2 470	205	1 000	395
65	Post en telecommunicatie	125	135	115	255	155	570	475	1 160	1 135	90	805	290
J	65 Financiële instellingen (ex verzekering)	540	585	455	1 065	315	2 030	2 505	3 670	3 880	410	2 670	1 145
66	Verzekeringwezen, pensioenfondsen	155	165	120	225	50	490	370	1 000	890	110	550	245
67	Activiteiten t.b.v. financiële instellingen	60	35	40	95	15	140	115	155	160	25	90	65
K	70 Verhuur, handel onroerend goed	325	380	295	745	245	1 400	2 020	2 515	2 825	275	2 030	840
71	Verhuur van roerende goederen	345	455	360	850	245	1 755	1 140	2 880	3 205	375	1 930	785
72	Computerservice, informatietechnologie	150	340	190	360	110	605	355	865	965	115	930	395
73	Research	615	430	390	1 065	650	2 075	2 085	3 955	4 660	245	2 755	885
74	Overige zakelijke dienstverlening	130	45	45	110	65	305	275	500	490	40	305	135
L	75 Openbaar bestuur, sociale verzekering	3 120	3 110	2 615	5 910	2 705	13 245	12 740	26 530	27 120	1 910	17 780	6 145
M	80 Onderwijs	275	305	250	265	105	355	205	690	780	110	280	135
N	85 Gezondheids- en welzijnszorg	925	925	820	1 425	835	2 980	2 415	4 575	5 415	515	2 970	1 155
O	90 Milieudienstverlening	1 620	1 730	1 295	2 915	895	5 565	3 865	8 065	9 100	1 120	6 520	3 035
91	Ideële- en belangenorganisaties	95	85	85	75	100	130	75	365	390	30	180	80
92	Cultuur, sport en recreatie	190	185	180	420	135	1 030	870	1 775	2 100	385	960	405
93	Overige dienstverlening	620	880	545	1 170	330	2 335	1 270	4 230	3 230	680	2 410	1 090
		1 005	1 145	1 010	1 930	640	3 730	2 010	5 010	6 165	795	5 060	2 555

Bron: CBS.

Een bedrijf kan activiteiten op meerdere locaties vestigingen hebben. Tabel 6.3 geeft het aantal bedrijven en vestigingen per bedrijfstak en per provincie. Tabel 6.4 geeft het overzicht van het aantal bedrijven naar grootteklasse van het aantal werknemers. Op 1 januari 2006 is 49 procent van de bedrijven een eenmanszaak, 24 procent is een besloten vennootschap, 16 procent een vennootschap onder firma. (tabel 6.5)

TABEL 6.4

Bedrijven naar bedrijfstak en aantal werkzame personen, 1 januari 2006

	Aantal werkzame personen	w.v.								
		1	2-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	200-499	500 en meer
abs.										
Totaal	741 775	388 250	226 390	62 155	33 515	18 480	6 370	3 250	2 025	1 340
A Landbouw, jacht en bosbouw	93 365	72 615	16 465	2 520	1 220	450	65	25	5	0
B Visserij	720	240	345	100	20	10	0	0	0	0
C Delfstoffenwinning	270	130	40	20	25	25	15	10	0	0
D Industrie	46 140	17 895	12 185	5 750	4 430	3 265	1 315	680	425	195
E Openbare voorzieningsbedrijven	550	405	65	10	5	10	10	10	15	20
F Bouwnijverheid	79 265	47 005	19 165	5 990	4 035	2 190	540	190	100	50
G Reparatie consumentenartikelen; handel	165 410	65 020	66 250	18 740	8 885	4 500	1 200	455	215	140
H Horeca	37 100	7 215	19 980	6 365	2 510	800	145	40	25	20
I Vervoer, opslag en communicatie	27 725	11 780	8 915	2 745	2 005	1 380	525	205	95	70
J Financiële instellingen	14 680	6 915	5 275	1 340	630	280	120	45	40	40
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	155 680	98 275	37 060	9 565	5 710	3 120	1 065	455	280	140
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 065	260	40	30	40	85	150	180	155	125
M Onderwijs	20 500	14 480	3 015	565	600	600	385	425	295	130
N Gezondheids- en welzijnszorg	42 870	17 525	18 215	3 580	1 265	760	500	355	295	380
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	56 440	28 480	19 375	4 835	2 135	1 000	335	170	75	25

Bron: CBS.

TABEL 6.5

Bedrijven naar bedrijfstak en rechtsvorm, 1 januari 2006

	Totaal bedrijven									
		Naamloze vennoot- schappen	Besloten vennoot- schappen	Coöpe- ratieve vereni- gingen	Stich- tingen	Een- mans- zaken	Maat- schappen	Vennoot- schappen onder firma	Overheid	Overig
abs.										
Totaal	741 775	850	177 225	1 790	21 965	362 385	31 820	122 310	1 505	21 920
A Landbouw, jacht en bosbouw	93 365	25	5 085	105	215	54 275	24 465	8 515	85	595
B Visserij	720	0	320	0	0	90	0	280	0	25
C Delfstoffenwinning	270	0	185	0	0	25	0	35	0	15
D Industrie	46 140	80	18 805	60	170	18 235	5	8 185	65	535
E Openbare voorzieningsbedrijven	550	35	335	15	0	40	0	85	0	35
F Bouwnijverheid	79 265	15	15 305	40	25	50 350	0	13 150	0	375
G Reparatie consumentenartikelen; handel	165 410	90	47 005	270	370	73 565	30	41 200	0	2 875
H Horeca	37 100	10	5 570	40	210	15 350	5	15 185	0	735
I Vervoer, opslag en communicatie	27 725	45	8 505	85	175	11 300	0	6 650	20	935
J Financiële instellingen	14 680	255	7 860	270	605	3 250	10	1 925	15	500
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	155 680	175	53 680	440	2 060	77 200	1 410	17 910	25	2 780
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 065	0	15	15	130	20	0	0	860	20
M Onderwijs	20 500	0	2 425	30	1 635	13 545	15	1 820	250	780
N Gezondheids- en welzijnszorg	42 870	10	6 875	120	7 890	18 810	5 850	1 790	55	1 475
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	56 440	110	5 250	295	8 480	26 335	30	5 575	130	10 235

Bron: CBS.

Landbouw, tuinbouw en veehouderij

Het aantal landbouwbedrijven daalt de laatste jaren voortdurend. In 2007 zijn er nog geen 77 duizend land- en tuinbouwbedrijven, ruim 20 duizend minder dan in 2000. De tabellen 6.6 en 6.7 geven het aantal agrarische bedrijven naar de oppervlakte en het type bedrijf.

De oppervlakte cultuurgrond is in 2007 ietsje afgenomen. (tabel 6.7) Omdat het aantal boeren daalt, worden de bedrijven gemiddeld steeds groter. Dit laatste gebeurt ook in de glastuinbouw. (tabel 6.8)

TABEL 6.6

Land- en tuinbouwbedrijven naar (hoofd)bedrijfstype

	2006	2007*
Alle bedrijfstypen	79 435	76 741
Akkerbouwbedrijven	12 171	11 366
Tuinbouwbedrijven	9 746	9 053
Blijvende teeltbedrijven	4 451	4 452
Graasdierbedrijven	39 957	39 128
Hokdierbedrijven	5 932	5 981
Combinaties	7 178	6 761

Bron: CBS.

TABEL 6.7

Oppervlakte cultuurgrond naar hoofdtype landbouwbedrijf

	2006		2007*			
	Totaal	w.v.		Totaal	w.v.	
		cultuur- grond	niet cultuur- grond		cultuur- grond	niet cultuur- grond
	1 000 ha					
Alle bedrijfstypen	2 112	1 920	192	2 075	1 914	160
Akkerbouwbedrijven	496	467	29	497	465	32
Tuinbouwbedrijven	86	73	13	84	72	11
Blijvende teeltbedrijven	41	37	4	43	40	4
Graasdierbedrijven	1 214	1 101	113	1 195	1 100	96
Hokdierbedrijven	49	42	7	53	46	7
Gewassencombinaties	53	51	3	48	45	2
Veeteeltcombinaties	47	42	6	44	41	3
Gewassen/veeteeltcombinaties	125	108	18	111	105	6

Bron: CBS.

TABEL 6.8

Glastuinbouwbedrijven

	2006	2007*
	ha	
Tuinbouw onder glas, totaal	10 381	10 374
Glasgroenten	4 548	4 571
Bloemen en sierplanten	5 381	5 327
Blijvende teelt	452	476
	aantal	
Tuinbouw onder glas, totaal	8 335	7 751
Glasgroenten	2 400	2 209
Bloemen en sierplanten	5 035	4 673
Blijvende teelt	1 257	1 205

Bron: CBS.

6.2 Faillissementen en schuldsaneringen

Het aantal uitgesproken faillissementen kwam in 2007 uit op iets minder dan 8 duizend, 13 procent minder dan in 2006. (tabel 6.9) De gunstige ontwikkeling hangt samen met de economische groei van de afgelopen jaren. Zowel bij de natuurlijke personen als bij de bedrijven daalde het aantal faillissementen fors.

Het aantal faillissementen van bedrijven (exclusief eenmanszaken) bedroeg ruim 3 500, het laagste aantal sinds 2001. Het aantal failliete bedrijven daalt inmiddels al drie jaar. Het aantal faillissementen nam vorig jaar in bijna alle bedrijfstakken af. In de horeca was de daling het grootst, maar ook in de bedrijfstak vervoer, opslag- en communicatie daalde het aantal faillissementen in 2007 sterk. (tabel 6.10)

Zo'n 70 procent van het aantal faillissementen betrof een klein bedrijf (5 werknemers of minder), bijna 40 procent van de bedrijven die failliet gingen bestond nog geen vijf jaar. (tabel 6.11)

TABEL 6.9

Uitgesproken faillissementen naar rechtsvorm

	2004	2005	2006	2007
Totaal	9 349	10 082	9 719	7 950
Bedrijven en instellingen	6 648	6 780	5 941	4 602
eenmanszaken	1 381	1 697	1 713	1 013
vennootschappen e.d.	5 267	5 083	4 228	3 589
Natuurlijke personen	2 701	3 302	3 238	3 348
vennoten	616	492	368	306
overige natuurlijke personen	2 085	2 810	2 870	3 042

Bron: CBS.

TABEL 6.10

Uitgesproken faillissementen naar bedrijfstak en rechtsvorm, 2006

	Eenmans- zaak	Besloten Vennoot- schap	Vennoot- schap onder- firma	Overige rechts- vormen
	abs.			
Landbouw, jacht, visserij	78	49	12	2
Industrie en delfstoffenwinning	78	391	16	18
Bouwnijverheid	333	379	38	16
Reparatie van consumentenartikelen en handel	441	857	79	44
Horeca	279	149	82	30
Vervoer, opslag en communicatie	112	247	26	11
Financiële dienstverlening	18	522	3	26
Zakelijke en overige dienstverlening	257	902	32	60
Onderwijs e.a.	88	130	14	75
Overige/onbekend	29	12	2	4
Totaal	1 713	3 638	304	286

Bron: CBS.

Het aantal schuldsaneringen neemt nog steeds toe, maar die toename lijkt, zeker ten opzichte van de jaren 2002–2004 wat af te vlakken. (tabel 6.12) Schuldsanering is vooral een probleem van de middenleeftijden (25–54 jaar). Meer dan 80 procent van de schuldsaneringen heeft betrekking op deze leeftijdsgroep.

TABEL 6.11

Uitgesproken faillissementen naar bedrijfsgrootte en bestaansduur

	2005	2006
	abs.	
Aantal werknemers		
Geen	2 131	1 647
1 tot 2	1 210	1 266
2 tot 5	1 229	1 191
5 tot 10	739	610
10 tot 20	692	579
20 tot 50	391	278
50 tot 100	96	54
100 en meer	79	60
Onbekend	213	256
Bestaansduur		
Tot 1 jaar	163	169
1 tot 2 jaar	555	570
2 tot 5 jaar	1 742	1 479
5 tot 10 jaar	1 784	1 574
10 tot 15 jaar	952	843
15 en meer jaren	1 542	1 265
Onbekend	42	41
Totaal	6 780	5 941

Bron: CBS.

TABEL 6.12

Schuldsaneringen

	2004	2005	2006
	abs.		
Totaal	14 060	14 666	14 928
w.v. eenmanszaken	2 383	2 173	2 154
Naar leeftijd			
Jonger dan 25 jaar	942	843	724
25-34 jaar	4 241	4 109	3 923
35-44 jaar	4 605	4 811	4 918
45-54 jaar	2 914	3 189	3 426
55-64 jaar	1 131	1 405	1 560
65 jaar en ouder	224	307	367
Onbekend	3	2	10

Bron: CBS.

De Wet schuldsanering natuurlijke personen (1998) biedt natuurlijke personen die in een problematische schuldsituatie verkeren de mogelijkheid om na een termijn van drie tot vijf jaar met een schone lei verder te gaan. Een besluit tot schuldsanering wordt door een rechtbank uitgesproken. Een kleine 20 procent van de schuldsaneringen eindigt alsnog in een faillissement.

Kleinbedrijf in de bouw floreert

Van 2000 tot midden 2007 is de jaaromzet van de bouw als geheel met ruim een kwart gestegen. Daarbij vond de sterkste omzetgroei, ruim 50 procent, plaats in het kleinbedrijf. De omzet van de grote bouwbedrijven liet in diezelfde periode een stijging zien van bijna 24 procent. Met een groei van 15 procent bleef de omzetontwikkeling van het middenbedrijf in de bouw sterk achter.

Kleine bedrijven goed voor een derde van de brancheomzet

Door de omzetgroei van de kleine bedrijven is hun aandeel in de totale bouwomzet toegenomen van ruim 19 procent in 2002 tot ruim 22 procent halverwege 2007. Het omzetaandeel van het kleinbedrijf steeg vooral binnen de installatiebedrijven en de bedrijven die zich bezighouden met de afwerking van gebouwen. Inmiddels realiseren de kleine bedrijven een derde van de omzet in deze branche.

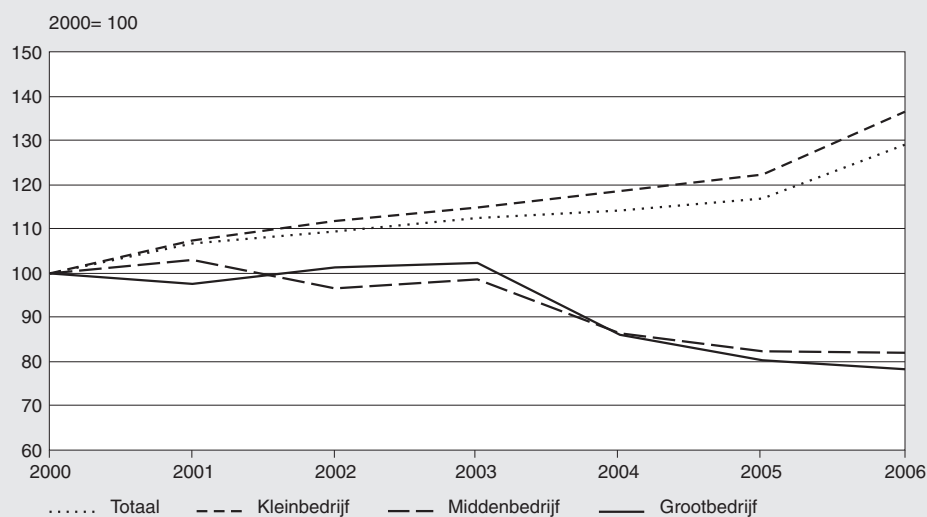
Tussen 2000 en 2006 is het aantal bedrijven in de bouw met bijna een derde gestegen tot bijna 82 duizend. Deze sterke toename komt geheel voor rekening van de kleine bouwbedrijven. Het aantal middelgrote en grote bouwbedrijven nam in deze periode met ongeveer een vijfde af.

Binnen het kleinbedrijf is vooral het aantal bedrijven zonder personeel sterk gestegen. In 2006 waren in de bouw ruim 53 duizend van deze bedrijven (zzp'ers) actief. Dit is ruim 75 procent meer dan in 2000. De zzp'ers maakten in 2006 ruim 70 procent uit van het kleinbedrijf in de bouw. Exclusief de zzp'ers nam het aantal bedrijven binnen het kleinbedrijf in de periode 2000–2006 met 12 procent af.

Ron Duijkers, Rian van Gulijk-Boon en Wilco de Jong

Uit: CBS, *Webmagazine* (24 september 2007)

Ontwikkeling aantal bedrijven in de bouw

Bron: CBS.

Nederlandse beurs als financieringsbron steeds minder in trek

Het aantal fondsen op de Nederlandse beurs neemt snel af. Eind 2007 stonden er 127 fondsen genoteerd aan de beurs, terwijl dat er begin 2000 nog 170 waren. In totaal heeft dus een kwart van de fondsen de beurs verlaten, door faillissement, overnames of fusies. Bekende namen hierbij zijn KLM, Corus en recentelijk Numico.

Beurswaarde herstelt zich langzaam

De totale beurswaarde wordt voornamelijk beïnvloed door koersschommelingen en fondsen die toe- en uittreden. Het grootste deel van de verandering van de beurswaarde tussen 2000 en 2007 was het gevolg van een koersdaling na het beëindigen van de internethype. Daarnaast is er voor ruim 52 miljard euro aan bedrijven van de beurs gehaald en voor 25 miljard euro aan nieuwe aandelen genoteerd.

Minder aandelenemissies

Ondernemingen zitten ruim in hun liquide middelen. De laatste jaren geven beursgenoteerde bedrijven dan ook steeds minder nieuwe aandelen uit om kapitaal op te halen. Een uitzondering hierop was Fortis in 2007 met een emissie van 13,4 miljard euro. Dit hing samen met de overname van ABN AMRO.

Een andere reden voor de geringe belangstelling voor emissies was de lage rente, waardoor lenen aantrekkelijker was. Verder kwamen onder andere private equity investeerders op als alternatieve bron van financiering.

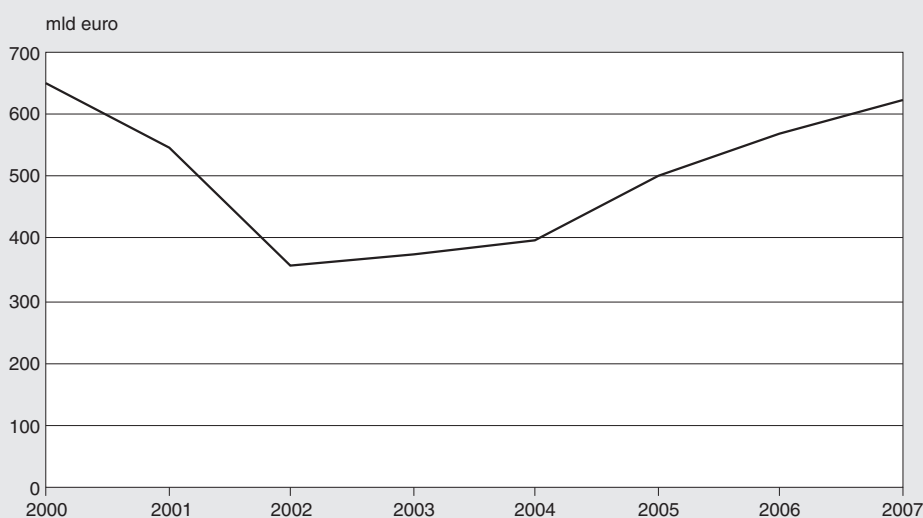
Meer ingekocht en ingetrokken

Het inkopen en intrekken van eigen aandelen geeft aan dat de ondernemingen het beurskapitaal niet meer nodig hebben en zo aandeelhouderswaarde willen creëren. Sinds 2003 hebben ondernemingen met behulp van grote inkoopprogramma's voor ruim 31 miljard aan eigen aandelen ingekocht, waarvan meer dan 15 miljard euro in 2007. Vanaf begin 2008 is het inkopen van eigen aandelen belastingvrij en daardoor nog aantrekkelijker.

Maarten Molders

Uit: CBS, *Webmagazine* (9 januari 2008)

Waarde van Nederlandse aandelen op de Nederlandse beurs

Bron: CBS.

Bedrijven ook in 2007 gul voor beleggers

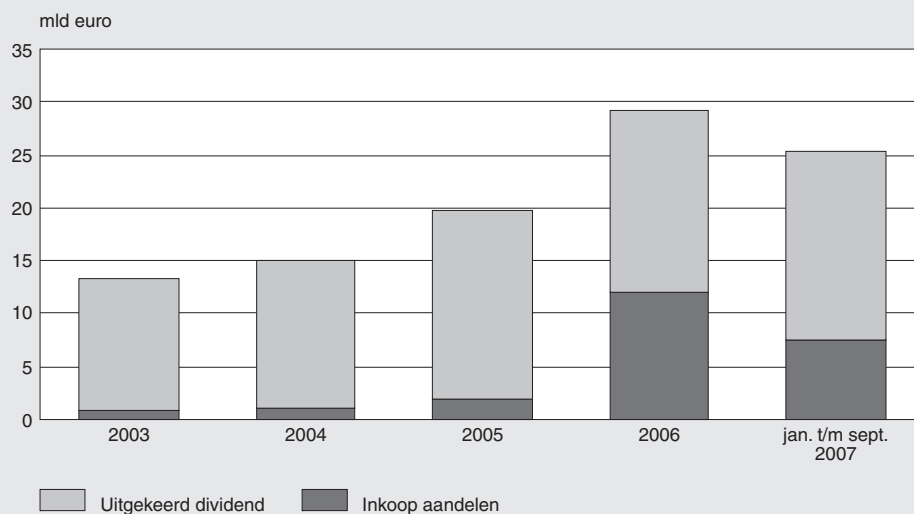
In de eerste drie kwartalen van 2007 hebben beursgenoteerde bedrijven ruim 25 miljard euro aan hun aandeelhouders uitgekeerd, zowel in dividend als ook via de inkoop van aandelen. Dit bedrag komt overeen met bijna 5 procent van de beurswaarde van deze bedrijven.

Deze stijging weerspiegelt allereerst de toegenomen winstgevendheid van deze bedrijven. Daarnaast keren sinds 2006 veel ondernemingen onder druk van hun aandeelhouders hun overtollige kasgeld uit door grote aantallen van hun eigen aandelen in te kopen bij deze aandeelhouders. In 2006 ging het daarbij om 12 miljard euro. Over de eerste negen maanden van 2007 leverde dit de aandeelhouders bijna 7,5 miljard euro op.

De inkoop van aandelen gaat niet ten koste van de dividenduitkeringen. Over de eerste negen maanden van 2007 keerden de bedrijven voor bijna 18 miljard euro aan dividend uit. Dit is al meer dan er over heel 2006 aan dividend is uitgekeerd.

Uit: CBS, *Webmagazine* (12 november 2007)

Uitbetalingen beursgenoteerde bedrijven

Bron: CBS.

7 Sociale zekerheid

De arbeidsongeschiktheidsregelingen in tabel 7.1 zijn de uitkeringen in het kader van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong), de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA). De WIA kent twee regelingen: de inkomensvoorziening volledig arbeidsongeschikten (IVA) en de werkhervatting gedeeltelijk arbeidsongeschikten (WGA). De gegevens over de WAO hebben betrekking op alle arbeidsongeschikten die verzekerd zijn (geweest) op grond van de WAO, dus ook personen met een gecombineerde AAW/WAO- Het aantal bijstandsuitkeringen zijn de periodiek algemene bijstandsuitkeringen aan thuiswonenden jonger dan 65 jaar in het kader van de Algemene bijstandswet (ABW) en de Wet werk en bijstand (WWB), die per 1 januari 2004 in de plaats is gekomen van de ABW-uitkering.

TABEL 7.1

Uitkeringsontvangers, 31 december

	2004	2005	2006
	x 1 000		
Arbeitsongeschiktheidsuitkeringen	961	899	863
Wajong-uitkeringen	142	147	156
WAO-uitkeringen	763	700	642
WAZ-uitkeringen	56	52	47
IVA-uitkeringen			4
WGA-uitkeringen			15
Werkloosheidsregelingen			
WW	323	305	249
AOW-uitkeringen	2 499	2 553	2 605
Anw-uitkeringen	145	138	131
AKW	1 920	1 923	1 927
Algemene Bijstandswet	339	329	302

Bron: CBS.

Tabel 7.2 geeft een indruk van de kenmerken van de arbeidsongeschiktheidsuitkering krachtens de AAW/WAO en de WAO/WAZ/Wajong.

Een overzicht van de sociale uitkeringen in het kader van de sociale zekerheid geeft tabel 7.3. Behalve uitkeringen krachtens de sociale verzekering zijn ook uitkeringen krachtens de sociale voorziening, pensioenuitkeringen, de sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers en de sociale uitkeringen door het buitenland opgenomen.

De Pensioen- & Verzekeringkamer verzamelt en publiceert gegevens over aanvullende pensioenregelingen in Nederland. De Pensioen- & Verzekeringkamer beschikt daarmee over informatie van 831 pensioenfondsen (stand per 1 januari 2006). De tabellen 7.4 en 7.5 hebben betrekking op deze pensioenfondsen. Tabel 7.4 geeft een aantal kerncijfers.

TABEL 7.2

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen naar een aantal kenmerken, 31 december

	WAO-uitkeringen		Wajong-uitkeringen		WAZ-uitkeringen	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
	x 1 000					
Totaal	700	642	147	156	52	47
Man	377	347	81	86	36	32
Vrouw	323	295	66	69	16	15
Mate van arbeidsongeschiktheid						
Gedeeltelijk (minder dan 80%)	235	212	3	3	20	18
Volledig (meer dan 80%)	465	430	144	152	32	29
Leeftijd						
15-24 jaar	2	1	33	38		
25-34 jaar	37	27	37	38	1	1
35-44 jaar	114	94	35	36	4	4
45-54 jaar	212	191	27	28	13	14
55-64 jaar	334	326	15	16	34	35
Uitkeringsduur						
Uitkeringsduur 5 jaar en korter	239	170	38	43	23	16
Uitkeringsduur 6-15 jaar	288	294	41	42	19	21
Uitkeringsduur 16 jaar en langer	172	178	68	70	10	10

Bron: CBS.

TABEL 7.3

Sociale uitkeringen

	2004	2005*	2006*
	mln euro		
Sociale uitkeringen in geld, totaal	87 544	89 737	92 598
Uitkeringen wettelijke sociale verzekering w.v.	40 179	40 027	40 006
Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO)	6 585	6 630	6 796
Arbeidsongeschiktheidskas (AOK)	2 746	2 079	1 349
Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ)	507	474	430
Algemene Ouderdomswet (AOW)	22 890	23 369	24 169
Algemene Nabestaandenwet (ANW)	1 442	1 367	1 321
Werkloosheidswet (WW)	5 641	5 711	5 517
Uitvoeringsfonds Overheid (UFO)	368	397	424
Uitkeringen sociale voorziening w.v.	10 920	11 189	13 910
Uitkeringen oorlogsslachtoffers 1940-1945	384	353	346
Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen Jonggehandicapten (WAJONG)	1 326	1 419	1 501
Wetten inkomensvoorziening oudere werknemers en zelfstandigen (IOAW en IOAZ)	207	171	171
Algemene Kinderbijslagwet (AKW)	3 232	3 191	3 263
Premies koopwoningen	36	26	20
Studiebeurzen	851	792	920
Algemene Bijstandswet (ABW)	4 310	4 330	4 165
Toeslagenwet (TW)	336	331	373
Overige	238	576	3 151
Pensioenuitkeringen ¹⁾	24 626	26 128	27 961
Overige particuliere sociale uitkeringen	1 521	1 471	43
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	10 080	10 692	10 436
Sociale uitkeringen door het buitenland	218	230	242

¹⁾ Bedrijfs- en ondernemingspensioenfondsen, overige pensioenfondsen (inclusief Vut-fondsen) en levensverzekeringsmaatschappijen.

Bron: CBS.

De Nederlandsche Bank verzamelt en publiceert in de *Pensioenmonitor* gegevens over aanvullende pensioenregelingen in Nederland. De tabellen 7.4 tot en met 7.6 geven informatie over de pensioenfondsen naar de stand per 1 januari 2006.

Iedereen voor wie gelden bijeen zijn gebracht in een pensioenfonds is een deelnemer in dat fonds. Actieve deelnemers zijn werknemers die momenteel werken en pensioenpremie betalen aan het pensioenfonds. Ook ex-werknemers die ouder zijn dan 40 jaar en met een werkloosheidsuitkering, voor wie de pensioenpremie wordt betaald, behoren tot de actieve deelnemers. Slapers waren in het verleden actieve deelnemers, maar zijn door vertrek naar een andere werkgever niet meer als actieve deelnemers aangesloten. Slapers behouden hun opgebouwde rechten bij het pensioenfonds tot het moment dat zij hun opgebouwde rechten overdragen naar hun nieuwe pensioenfonds of tot de opgebouwde rechten tot uitkering komen. Pensioen- of uitkeringstrekkers zijn personen die op grond van een pensioenregeling een pensioenuitkering krijgen.

Er zijn twee financieringsmodellen voor pensioenfondsen. De vaste uitkeringregeling (*defined benefit*) en de beschikbare premieregeling (*defined contribution*). Van beide soorten regelingen bestaan ook weer varianten. (tabel 7.4) Bij een vaste uitkeringregeling garandeert het pensioenfonds een bepaalde uitkering gebaseerd op het laatst verdiende of het gemiddeld verdiende salaris. Hiervan wordt afgeleid hoeveel premie er moet worden betaald. Een beschikbare premieregeling gaat uit van de ingelegde premies en leidt daaruit af hoe hoog de uitkering zal zijn. Bij de beschikbare premieregeling kan de deelnemer zelf bepalen (binnen bepaalde randvoorwaarden) hoe de premie wordt belegd en draagt daarom ook zelf de beleggingsrisico's.

Tabel 7.4

Typen pensioenregeling, 2006

		Pensioen- fondsen	Actieve deelnemers	Voor- ziening pensioen- verplichting	Premies	Uitke- ringen		
Defined Benefit								
Eindloon	%	37,8	10,1	12,4	10,1	15,0		
Middelloon		33,7	76,0	71,1	73,5	68,1		
Combinatieregeling		15,3	7,1	10,5	11,4	11,6		
Vaste bedragen		2,1	0,9	2,8	1,2	2,2		
Defined Contribution								
Beschikbare premie		6,3	3,6	0,8	0,9	1,0		
Spaarsysteem		2,7	0,6	0,1	0,3	0,2		
Anders		2,1	1,7	2,4	2,5	1,9		
Totaal	abs.	792	x 1 000	6 217	mln euro	498 364	25 160	17 741

Bron: DNB, Pensioenmonitor.

Pensioenregelingen kennen verschillende soorten uitkeringen. De uitkering kan een ouderdomspensioen zijn, een nabestaandenpensioen (weduwe-, weduwnaars-, partner- of wezenpensioen) of een invaliditeitspensioen. Tabel 7.5 geeft hier een overzicht van.

Tabel 7.5

Soorten pensioen, 2006

		Pensioen- fondsen		Actieve deelnemers**
		%		
Ouderdompensioen		93,4		90,9
Weduwe- en weduwnaarspensioen		94,2		91,5
Partnerpensioen		78,9		90,8
Wezenpensioen		92,8		90,9
Invaliditeitspensioen		49,7		75,9
Ongehuwdenpensioen		7,4		1,4
Tijdelijk ouderdompensioen		53,8		83,2
Tijdelijk nabestaandenpensioen		43,6		79,1
Kapitaal		8,7		5,0
Anders		10,1		42,1
Totaal	abs.	792	x 1 000	6 217

* Pensioenfondsen kunnen meerdere soorten pensioen aanbieden.

** Een actieve deelnemer kan voor meerdere soorten pensioen premie betalen.

Bron: DNB, Pensioenmonitor.

Het financieringsmodel van een pensioenregeling hangt voor een groot deel samen met de aard van het pensioenfonds. Zo komen *defined-contribution*-regelingen bij ondernemingspensioenfondsen bijna drie keer zo vaak voor als bij bedrijfstakpensioenfondsen. En zijn bedrijfstakpensioenfondsen in de laatste jaren bijna allemaal overgegaan op zogenoemde middelloonregelingen.

Voor de opbouw van het aanvullend ouderdompensioen zijn eindloon en middelloon de meest voorkomende systemen. Bij een eindloonregeling is het ouderdompensioen gebaseerd op een percentage van de laatste pensioengrondslag en het aantal jaren van deelneming. Bij een middelloonregeling wordt aan pensioen elk jaar een percentage van de pensioengrondslag van dat jaar opgebouwd, waarbij het totale pensioen de som is van alle opgebouwde delen.

Een overzicht van de pensioenfondsen naar type pensioenregeling staat in tabel 7.6.

Tabel 7.6

Typen pensioenregeling naar categorie pensioenfonds, 2006

		Pensioen- fondsen		Actieve deelnemers		Voor ziening pensioen- verplichting
Ondernemingspensioenfondsen						
Defined Benefit						
Eindloon	%	41,6		16,5		27,6
Middelloon		29,7		43,3		37,2
Combinatieregeling		17,2		29,6		32,4
Vaste bedragen		1,3		0,2		0,2
Defined Contribution						
Beschikbare premie		6,1		9,0		2,6
Spaarsysteem		1,9		0,1		0,0
Anders		2,1		1,2		0,0
Totaal	abs.	669	x 1 000	804	mln euro	131 189
Verplichte bedrijfstakpensioenfondsen						
Defined Benefit						
Eindloon	%	16,0		9,5		7,0
Middelloon		72,8		86,9		92,4
Combinatieregeling		4,9		3,2		0,4
Vaste bedragen		2,5		0,3		0,1
Defined Contribution						
Beschikbare premie		2,5		0,0		0,0
Spaarsysteem		0,0		0,0		0,0
Anders		1,2		0,1		0,0
Totaal	abs.	81	x 1 000	5 004	mln euro	326 883
Niet-verplichte bedrijfstakpensioenfondsen						
Defined Benefit						
Eindloon	%	36,4		8,8		19,1
Middelloon		36,4		9,9		20,3
Combinatieregeling		9,1		15,8		57,2
Vaste bedragen		0,0		0,0		0,0
Defined Contribution						
Beschikbare premie		9,1		51,8		0,0
Spaarsysteem		4,5		13,6		3,3
Anders		4,5		0,0		0,0
Totaal	abs.	22	x 1 000	272	mln euro	14 427
Beroepspensioenfondsen						
Defined Benefit						
Eindloon	%	0,0		0,0		0,0
Middelloon		8,3		2,2		2,6
Combinatieregeling		0,0		0,0		0,0
Vaste bedragen		50		80,4		92,6
Defined Contribution						
Beschikbare premie		41,7		17,4		4,7
Spaarsysteem		0,0		0,0		0,0
Anders		0,0		0,0		0,0
Totaal	abs.	12	x 1 000	46	mln euro	14 146
Ondernemingsspaarfondsen						
Defined Contribution						
Spaarsysteem	abs.	7				

Bron: DNB, Pensioenmonitor.

Tweederde bijstandsonvangers laag opgeleid

In de periode 2001–2005 hadden twee op de drie 15–64-jarigen in de bijstand een laag opleidingsniveau. Zij beschikten niet over een startkwalificatie. Slechts ongeveer 7 procent van de bijstandsonvangers had een diploma in het hoger onderwijs.

Ruim één op de drie bijstandsonvangers is alleenstaand. Dit is ook de groep die het hoogst is opgeleid: in 2005 had 10 procent minimaal een opleiding op hbo-niveau. Personen in de bijstand die deel uitmaken van een (echt)paar, zijn het laagst opgeleid. Zo'n 45 procent van hen had ten hoogste basisonderwijs. Onder de alleenstaande ouders met een bijstandsuitkering – voor ruim 95 procent bijstandsmoeders – komt het laagste aantal hoogopgeleiden voor.

Bijstandsvrouwen (15–64 jaar) zijn iets lager opgeleid dan bijstandsmannen. Het percentage laagopgeleide vrouwen neemt sterk toe vanaf 45 jaar en bij mannen vanaf 55 jaar. Op leeftijden van 60–64 jaar heeft ongeveer de helft van de bijstandsonvangers ten hoogste basisonderwijs, tegenover ongeveer 20 procent in de totale bevolking.

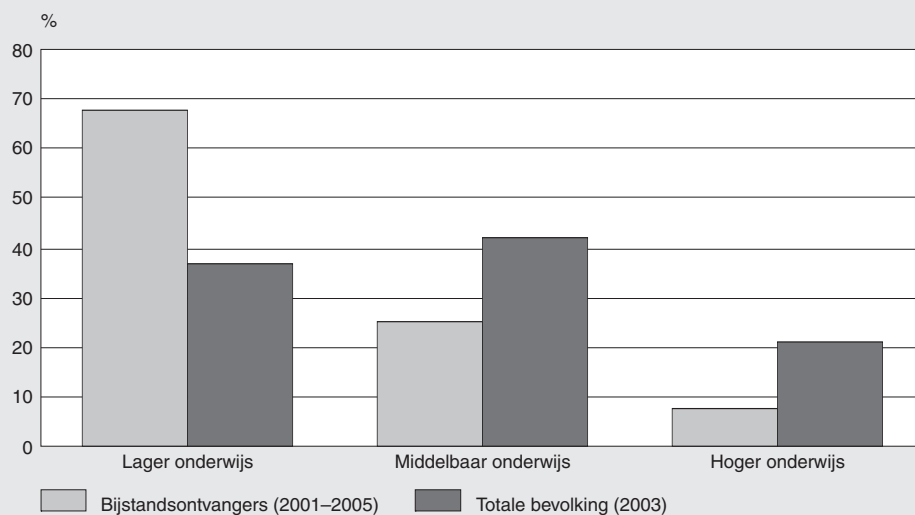
Lager opgeleiden langer in de bijstand

De laagopgeleide bijstandsonvangers zitten het langst in de bijstand. Van de bijstandsonvangers met hooguit basisonderwijs had in 2005 bijna de helft een uitkering van vijf jaar of langer, tegenover 35 procent bij de hoogopgeleiden. Voor alle opleidingsniveaus geldt dat het vooral jongeren zijn die kort in de bijstand zitten.

Andrea Annema, Frank Linder en Muirne Paap

Uit: CBS, *Webmagazine* (14 november 2007)

Opleidingsniveau 15-64 jarigen

Bron: CBS.

Vrouwen lopen achterstand in pensioenopbouw nog niet in

De arbeidsgelateerde pensioenopbouw (bovenop de AOW) van vrouwen was eind 2005 beduidend lager dan van mannen. Vooral oudere vrouwen hebben minder pensioen uit arbeid opgebouwd. Bij de 55-plusers lag het opgebouwde pensioen 80 procent lager dan bij de mannen. Bij de 40–50-jarige vrouwen was het opgebouwde pensioen uit arbeid de helft van de mannen van die leeftijd.

De stijgende lijn in de pensioenopbouw onder vrouwen is te verklaren uit het feit dat meer vrouwen zijn gaan werken en ook beter betaalde functies hebben. Bovendien is op grond van de Wet Gelijke Behandeling een onderscheid naar geslacht en burgerlijke staat in pensioenregelingen en beloningssystemen niet toegestaan.

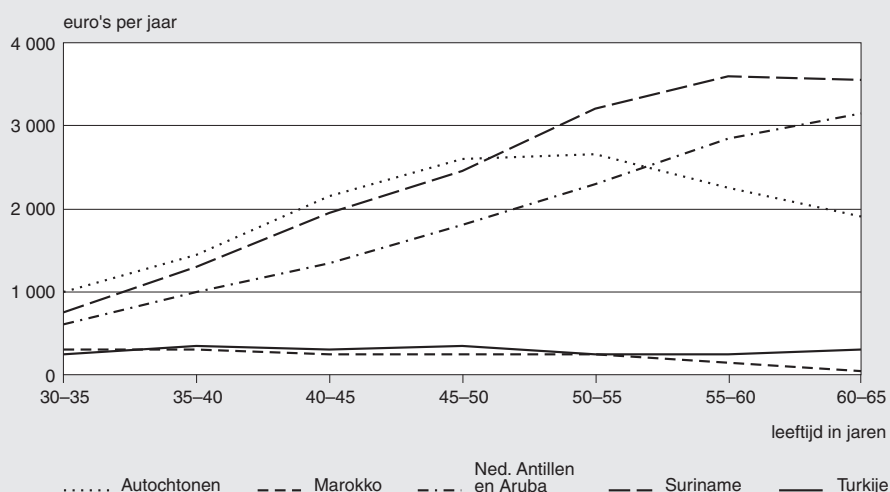
Gehuwde vrouwen hadden eind 2005 het laagste bedrag aan pensioen uit arbeid opgebouwd, vrouwen die nooit gehuwd zijn geweest hadden de hoogste pensioenopbouw. Vooral bij de oudere gehuwden is dit het gevolg van het klassieke patroon dat de man werkt, terwijl de vrouw het huishouden doet. Gescheiden en verweeduwde vrouwen gaan soms op latere leeftijd weer werken en bouwen dan toch pensioen op. Ongehuwde vrouwen nemen het langst deel aan het arbeidsproces en bouwen daardoor ook het meeste pensioen op.

Surinaamse vrouwen van 50 jaar en ouder hadden eind 2005 de meeste pensioenopbouw, ook vergeleken met autochtone vrouwen van die leeftijd. Oudere Surinaamse, maar ook Antilliaanse en Arubaanse vrouwen zijn al langer actief op de arbeidsmarkt, onder meer omdat zij vaker ongehuwd zijn. Bij vrouwen tot middelbare leeftijd zijn de verschillen in pensioenopbouw tussen autochtonen, Surinamers, Antillianen en Arubanen klein.

Wim de Rooij en Alex Hellenthal

Uit: CBS, *Webmagazine* (5 november 2007)

Aanvullende pensioenopbouw bij pensioenfondsen van vrouwen naar herkomst, eind 2005*

Bron: CBS.

Een op de zeven volledig arbeidsongeschikten werkt

In 2005 had een op de zeven volledig arbeidsongeschikten betaald werk. Het gaat om ongeveer 81 duizend personen. Zij werkten voornamelijk in deeltijd en in de sociale werkvoorziening. Niet alle volledig arbeidsongeschikten zien zichzelf dan ook als arbeidsgehandicapt.

Kwart van de jongere volledig arbeidsongeschikten heeft een baan

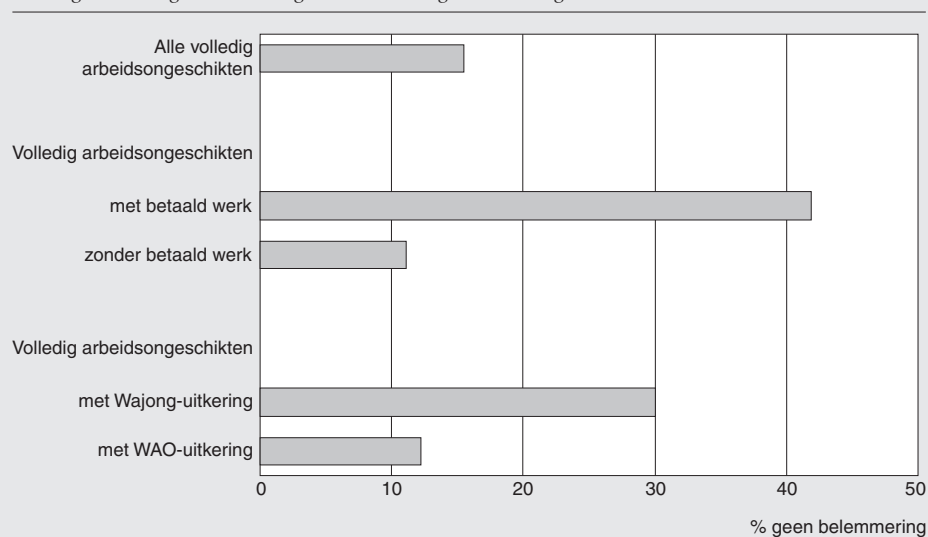
Begin 2005 waren 588 duizend personen in Nederland volledig arbeidsongeschikt met een WAO-, WAZ- of Wajong-uitkering. Van hen had 14 procent betaald werk. Van de jongere volledig arbeidsongeschikten (15-34 jaar) werkte in 2005 zelfs ongeveer een kwart. Bijna 40 procent van de volledig arbeidsongeschikten met een betaalde baan werkte in de industrie. Het gaat hierbij vooral om banen in de sociale werkvoorziening.

In 2005 gaf 15 procent van alle volledig arbeidsongeschikten aan dat zij niet arbeidsgehandicapt waren. Volgens eigen opgave hadden zij geen langdurige aandoening, ziekte of handicap die het uitvoeren of verkrijgen van werk belemmerde. Van de volledig arbeidsongeschikten met betaald werk gaf zelfs 42 procent aan niet arbeidsgehandicapt te zijn. Bij volledig afgekeurden met een WAO-uitkering lag dat lager (12 procent). Van de volledig arbeidsongeschikten met een Wajong-uitkering, die over het algemeen veel jonger zijn dan de WAO'ers, gaf 30 procent aan geen belemmeringen tot werken te zien.

John Michiels

Uit: CBS, *Webmagazine* (28 november 2007)

Volledig arbeidsongeschikten die geen belemmering zien om te (gaan) werken, 2005

Bron: CBS.

8 Gezondheid

8.1 Medische consumptie

De gegevens over de gezondheidstoestand van de bevolking en het gebruik van medische voorzieningen komen uit het *Permanent Onderzoek Leefsituatie*. Dit onderzoek is gebaseerd op een steekproef uit de bevolking. De tabellen 8.1 en 8.2 verschaffen cijfers over de medische consumptie naar leeftijd en geslacht.

TABEL 8.1 *Gebruik medische voorzieningen*

		Einheid	2004	2005	2006	w.v.			
						0 tot 20 jaar	20 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar of ouder
Huisarts	Personen met contact	%	73,3	73,1	72,6	66,5	70,4	74,4	85,8
	Contacten per persoon	abs.	3,5	3,6	3,6	2,6	3,1	4,3	5,4
	Contacten per patiënt	abs.	4,8	5,0	5,0	4,0	4,4	5,8	6,3
Specialist	Personen met contact	%	39,0	40,0	40,2	29,2	34,8	46,0	62,9
	Contacten per persoon	abs.	1,8	1,8	2,0	1,3	1,7	2,3	3,4
	Contacten per patiënt	abs.	4,6	4,4	4,9	4,3	4,8	5,0	5,4
Ziekenhuis	Personen met contact	%	6,2	6,3	6,7	2,5	6,1	7,7	13,9
	Contacten per persoon	abs.	7,5	7,7	8,1	2,9	7,0	9,7	17,4
	Contacten per patiënt	abs.	121,7	123,1	120,8	114,2	114,4	125,5	125,3
Tandarts	Personen met contact	%	78,4	77,9	78,1	85,0	86,0	77,7	46,0
	Contacten per persoon	abs.	2,1	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2	1,8
	Contacten per patiënt	abs.	2,7	3,0	2,8	2,6	2,6	2,8	3,9
Contact fysiotherapeut	Personen met contact	%	17,3	16,8	17,8	7,1	18,0	23,6	25,0
	Contacten per persoon	abs.	2,9	2,9	2,9	1,2	2,3	4,1	4,9
	Contacten per patiënt	abs.	16,8	17,3	16,2	16,5	12,6	17,6	20,2
Contact alternatieve genezer	Personen met contact	%	7,2	6,5	6,3	4,9	6,7	8,2	4,2
Personen die voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt		%	36,8	37,1	37,5	16,9	25,9	50,2	79,8
Personen die niet voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt		%	38,6	39,0	39,9	34,8	45,1	38,1	39,3

Bron: CBS.

8.2 Ervaren gezondheid

Tabel 8.3 geeft een indruk van de ervaren gezondheidstoestand in 2006. Tachtig procent van de geënquêteerden zegt desgevraagd zich (zeer) goed te voelen. Voor jongeren (0-24 jaar) loopt dit percentage tot boven de 90, voor ouderen (65-plus) is het 60. Werkenden vinden hun gezondheid vaker (zeer) goed dan werklozen. Van de arbeidsongeschikten voelt bijna driekwart zich niet goed.

TABEL 8.2 *Gebruik medische voorzieningen*

		Eenheid	2004	2005	2006	w.v.	
						mannen	vrouwen
Huisarts	Personen met contact	%	73,3	73,1	72,6	67,7	77,4
	Contacten per persoon	abs.	3,5	3,6	3,6	3,1	4,2
	Contacten per patiënt	abs.	4,8	5,0	5,0	4,6	5,4
Specialist	Personen met contact	%	39,0	40,0	40,2	37,2	43,3
	Contacten per persoon	abs.	1,8	1,8	2,0	1,6	2,3
	Contacten per patiënt	abs.	4,6	4,4	4,9	4,4	5,3
Ziekenhuis	Personen met contact	%	6,2	6,3	6,7	5,8	7,6
	Contacten per persoon	abs.	7,5	7,7	8,1	7,2	9,0
	Contacten per patiënt	abs.	121,7	123,1	120,8	124,2	118,3
Tandarts	Personen met contact	%	78,4	77,9	78,1	77,3	78,9
	Contacten per persoon	abs.	2,1	2,3	2,2	2,1	2,2
	Contacten per patiënt	abs.	2,7	3,0	2,8	2,7	2,8
Contact fysiotherapeut	Personen met contact	%	17,3	16,8	17,8	14,6	20,9
	Contacten per persoon	abs.	2,9	2,9	2,9	2,1	3,6
	Contacten per patiënt	abs.	16,8	17,3	16,2	14,6	17,4
Contact alternatieve genezer	Personen met contact	%	7,2	6,5	6,3	4,4	8,2
Personen die voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt		%	36,8	37,1	37,5	33,5	41,5
Personen die niet voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt		%	38,6	39,0	39,9	32,3	46,6

Bron: CBS.

TABEL 8.3 *Ervaren gezondheid, 2006*

	Zeer goed	Goed	Minder dan goed
	%		
Geslacht			
Mannen	29	55	17
Vrouwen	24	55	22
Leeftijd			
0-14 jaar	44	51	5
15-24 jaar	28	61	11
25-44 jaar	27	59	14
45-64 jaar	20	53	27
65 jaar en ouder	11	49	40
Sociale groep			
Hooggeschoolde hoofdarbeid	31	59	10
Kleine zelfstandigen	29	56	15
Geschoolde handarbeid	22	66	12
Half-/ongeschoolde handarbeid	20	62	18
Werkloze beroepsbevolking	19	57	23
Onderwijsvolgend	29	59	12
Arbeidsongeschikt	2	25	73
Vut-pensioen, 58-64 jaar	20	59	21

Bron: CBS.

Tabel 8.4 geeft informatie over het vóórkomen van langdurige aandoeningen bij de bevolking. Een op de acht mannen en vrouwen kampte in 2006 regelmatig met migraine of hoge bloeddruk, een op de tien had gewrichtsklachten (artrose, slijtagereuma). Een kleine 4 procent heeft suikerziekte. Voor alle klachten behalve chronische eczeem geldt dat de kans op klachten toeneemt met de leeftijd. (tabel 8.4)

Een op de tien heeft in 2006 depressieve klachten gehad, een op de acht heeft een angstige periode doorgemaakt. (tabel 8.5) Vrouwen en de middenleeftijden (25–44 jaar) hebben deze klachten doorgaans vaker dan mannen.

De Nederlander heeft het in 2006 door ziekte, verwonding, of anderszins 37 dagen rustiger aan moeten doen. Gemiddeld vijf dagen (4,3 dagen in 2005) werd het bed gehouden. (tabel 8.6)

TABEL 8.4

Langdurige aandoeningen, 2006

	Totaal	Man- nen	Vrou- wen	w.v.				
				0–14 jaar	15–24 jaar	25–44 jaar	45–64 jaar	65 jaar en ouder
	%							
Hartaandoening	1,5	1,5	1,5	0,0	0,0	0,2	1,7	7,4
Migraine	12,1	7,6	16,5	2,7	15,2	18,6	13,7	7,5
Hoge bloeddruk	11,8	10,0	13,6	0,0	1,6	5,1	19,5	35,5
Vernauwing bloedvaten	1,9	2,1	1,6	0,0	0,1	0,4	2,4	8,0
Astma, chronische bronchitis, CARA	7,6	7,4	7,8	8,3	5,5	5,3	7,7	12,7
Psoriasis	1,7	1,9	1,5	0,2	0,9	1,8	2,7	2,4
Chronische eczeem	4,2	3,8	4,5	6,1	4,1	3,1	4,1	3,6
Duizeligheid met vallen	3,0	2,1	3,8	0,4	4,7	2,0	2,8	7,7
Darmstoornissen	2,7	1,9	3,4	1,7	1,9	2,4	3,0	4,7
Incontinentie	3,4	1,5	5,3	0,3	0,7	1,3	4,9	11,7
Rugaandoening	8,8	8,1	9,4	0,4	4,1	8,5	14,3	14,4
Gewrichtsslijtage	9,6	7,2	11,9	0,1	0,4	2,6	15,8	32,5
Chronische gewrichtsontsteking	3,8	2,4	5,2	0,2	0,5	2,0	6,3	10,7
Nekaandoening	8,5	6,3	10,5	0,4	3,9	7,8	14,2	13,9
Aandoening elleboog, pols of hand	5,1	4,0	6,3	0,3	2,5	3,6	9,0	9,7
Overige aandoeningen	7,9	6,9	8,9	4,4	6,5	7,7	10,3	9,9
Suikerziekte totaal	3,6	3,5	3,7	0,4	0,1	1,2	5,1	13,2
Suikerziekte type 1 ¹⁾	0,8	0,8	0,8	0,3	0,1	0,6	0,9	2,2
Suikerziekte type 2 ²⁾	2,8	2,7	2,9	0,0	0,0	0,6	4,2	11,0
Heeft ooit gehad								
Beroerte	1,9	2,3	1,6	0,0	0,2	0,8	2,0	8,3
Hartinfarct	2,2	3,2	1,1	0,0	0,0	0,1	2,9	9,9
Kanker	4,4	3,9	4,9	0,2	0,8	1,7	6,5	15,2
Heeft afgelopen jaar gehad								
Beroerte	0,3	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3	1,5
Hartinfarct	0,3	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,5	1,3
Kanker	1,3	1,4	1,2	0,1	0,3	0,4	1,9	4,3

¹⁾ Personen die 'ja' hebben geantwoord op de vragen of zij 1. op dit moment insuline gebruiken, 2. insuline zijn gaan gebruiken binnen 6 maanden nadat suikerziekte was vastgesteld.

²⁾ Niet behorend tot diabetes type 1.

Bron: CBS.

TABEL 8.5

Depressieve klachten, 2006

	Heeft ooit gehad			Heeft afgelopen jaar gehad		
	depressieve klachten	angstige periode	depressief of angstig	depressieve klachten	angstige periode	depressief of angstig
	%					
Totaal	24	25	33	10	13	16
Geslacht						
Mannen	19	18	25	8	9	12
Vrouwen	30	31	40	12	16	20
Leeftijd						
0-14 jaar	7	8	11	4	5	7
15-24 jaar	18	14	23	10	9	14
25-44 jaar	29	28	38	13	16	20
45-64 jaar	25	28	35	10	13	16
65 jaar en ouder	21	26	31	6	11	12
Sociale groep						
Hooggeschoolde hoofdarbeid	26	24	34	10	12	16
Kleine zelfstandigen	20	21	27	8	10	12
Geschoolde handarbeid	12	16	20	6	9	11
Half-/ongeschoolde handarbeid	21	20	28	12	12	17
Werkloze beroepsbevolking	31	26	38	17	18	24
Onderwijsvolgend	21	17	26	12	11	16
Arbeidsongeschikt	49	46	56	30	30	35
Vut-pensioen, 58-64 jaar	17	25	30	7	10	12

Bron: CBS.

TABEL 8.6

Activiteitenbeperking per 14 dagen, 2006

	Personen ¹⁾	Dagen per jaar	Beddagen per jaar
	%	dagen	
Totaal	18	37	5
Geslacht			
Mannen	16	32	3
Vrouwen	20	42	6
Leeftijd			
0-14 jaar	14	17	2
15-24 jaar	22	36	5
25-44 jaar	18	36	5
45-64 jaar	19	45	5
65 jaar en ouder	18	52	4
Sociale groep			
Hooggeschoolde hoofdarbeid	16	27	3
Kleine zelfstandigen	15	27	3
Geschoolde handarbeid	12	26	4
Half-/ongeschoolde handarbeid	18	38	4
Werkloze beroepsbevolking	24	41	8
Onderwijsvolgend	22	39	3
Arbeidsongeschikt	42	115	25
Vut-pensioen, 58-64 jaar	15	43	9

¹⁾ % personen met de antwoordcategorie 'ja' op de vraag: 'heeft u het gedurende de laatste 14 dagen tengevolge van ziekte of verwonding rustiger aan moeten doen of dingen achterwege moeten laten die u gewoonlijk wel doet?' én 'ja' op de vervolgvraag: 'waren daar dagen bij waarop u volledig of voor het grootste gedeelte van de dag het bed heeft gehouden?'

Bron: CBS.

Dertig procent van de Nederlanders (12 jaar en ouder) rookte in 2006, net zoveel als in 2005. Het percentage zware rokers is iets lager dan. Grote drinkers zijn Nederlanders nooit geweest. (tabel 8.7)

Bijna de helft van de bevolking (12-plus) voldoet niet aan de Nederlandse norm gezond bewegen, dat wil zeggen, is niet vijf dagen per week minimaal een half uur (volwassen) of dagelijks een uur (jongeren tot 18 jaar) matig-intensief lichamelijke actief. Dat was in 2005 ook al zo. In 2006 is het percentage jongeren (0–14 jaar) dat de norm niet haalt hoger dan het jaar ervoor.

TABEL 8.7

Rook- en drinkgedrag naar leeftijd en sociale groep, 2006 ¹⁾

	Rokers	Zware rokers	Drinkt nooit alcohol	Zware drinker	Gemiddeld 3 of meer glazen per dag
	%				
Totaal	30	7	19	11	10
Geslacht					
Mannen	34	9	14	19	16
Vrouwen	25	6	24	4	3
Leeftijd					
0–14 jaar	3	0	79	1	0
15–24 jaar	29	5	17	19	10
25–44 jaar	35	8	15	13	8
45–64 jaar	32	10	13	12	14
65 jaar en ouder	20	4	27	5	8
Sociale groep					
Hooggeschoolde hoofdarbeid	27	6	7	13	11
Kleine zelfstandigen	38	10	13	20	13
Geschoolde handarbeid	40	10	10	24	19
Half-/ongeschoolde handarbeid	50	16	13	24	17
Werkloze beroepsbevolking	37	7	18	12	8
Onderwijsvolgend	19	4	23	12	6
Arbeidsongeschikt	42	15	23	16	18
Vut-pensioen, 58–64 jaar	31	9	16	10	18

Bron: CBS.

¹⁾ Personen van 12 jaar en ouder.

TABEL 8.8

Lichamelijke activiteit en sportbeoefening, 2006

	Lichamelijk actief	Sportbeoefening	w.v.					Voldoet aan norm gezond bewegen
			voetbal	tennis	zwemmen	fitness	overige sporten	
	minuten per week							%
Totaal	2 140	137	17	9	5	28	78	55
Geslacht								
Mannen	2 232	157	31	10	4	26	86	55
Vrouwen	2 050	117	3	8	7	29	70	55
Leeftijd								
0–14 jaar	1 537	349	85	9	10	9	237	29
15–24 jaar	1 924	252	58	8	6	55	124	47
25–44 jaar	2 639	127	14	7	4	31	70	53
45–64 jaar	2 269	116	4	12	5	26	68	60
65 jaar en ouder	1 240	66	0	7	6	9	44	58

¹⁾ Personen van 12 jaar en ouder.

Bron: CBS.

De helft van de mannen en ruim 40 procent van de vrouwen is te zwaar, 10 procent van de mannen en 13 procent van de vrouwen is veel te zwaar. Voor zowel mannen als vrouwen geldt dat overgewicht snel toeneemt met de leeftijd. (tabel 8.9)

TABEL 8.9

Onder- en overgewicht, 2006¹⁾

	Ondergewicht	Normaal gewicht	Overgewicht	w.v.	
				matig overgewicht	ernstig overgewicht
	%				
Totaal	1,6	52	47	35	11
Geslacht					
Mannen	0,9	48	51	41	10
Vrouwen	2,2	56	42	29	13
Leeftijd					
0 tot 15 jaar	.	.	.	.	.
15 tot 25 jaar	5,5	74	20	16	4
25 tot 45 jaar	1,6	57	41	32	9
45 tot 65 jaar	0,7	46	53	39	14
65 jaar of ouder	1,4	42	57	43	14

¹⁾ Personen van 20 jaar en ouder.

Bron: CBS.

De meeste mensen (16-plus) hebben nog eigen tanden en kiezen: 68 procent heeft geen gebitsprothese. Dertien procent heeft een volledig kunstgebit. Het percentage van de bevolking zonder gebitsprothese is sinds 2000 elk jaar verbeterd. (tabel 8.10)

TABEL 8.10

Wel of geen kunstgebit, 2006¹⁾

	Volledig	Boven of onder	Plaatje, frame of prothese of een brug	Geen
Totaal	13	6	14	68
Geslacht				
Mannen	11	5	13	70
Vrouwen	14	6	14	66
Leeftijd				
16-44 jaar	1	1	6	92
45-64 jaar	13	10	23	55
65 jaar of ouder	48	13	17	22

¹⁾ Personen van 16 jaar en ouder.

Bron: CBS.

Tabel 8.11 geeft een beeld van de deelname in preventieve screeningprogramma's zoals baarmoederhalskanker en borstkanker voor vrouwen en prostaatkanker voor mannen. Vrouwen van 20 jaar en ouder is gevraagd of zij de afgelopen vijf jaar minstens één keer een uitstrijkje hebben laten maken. De vraag over de borstfoto (mammografie) is gesteld aan vrouwen van 30 jaar en ouder. Het percentage in de tabel geeft het percentage vrouwen dat minstens één keer in de afgelopen twee jaar een borstfoto heeft laten

maken. De zogeheten Prostaat antigeen test is een bloedtest om een verhoogde kans op prostaat­kanker vast te stellen. De tabel geeft het cijfer van de mannen (40-plus) die de afgelopen vijf jaar minstens één keer een bloedtest hebben laten doen.

TABEL 8.11 *Deelname aan preventieprogramma's kankeronderzoek, 2006*

	Uitstrijke	Mammografie	Prostaat antigeen test
	%		
Totaal	59	46	21
15-24 jaar	13	.	.
25-44 jaar	71	9	3
45-64 jaar	79	67	18
65 jaar en ouder	20	64	39

Bron: CBS.

8.3 Uitgaven voor zorg

In 2006 waren de uitgaven aan de gezondheids- en welzijnszorg 72,2 miljard euro. Per hoofd van de bevolking komt dat neer op 4 400 euro. Dat is 5,3 procent meer dan in 2005. De stijging is vooral toe te schrijven aan meer zorg, toegenomen loonkosten van de zorginstellingen, hogere tarieven van de vrijeberoepsbeoefenaren en een nieuw financierings­stelsel bij huisartsen. (tabel 8.12)

TABEL 8.12 *Uitgaven aan zorg*

	2004	2005	2006*	2005	2006*
	mln euro			%­mutatie	
Uitgaven aan zorg	65 552	68 483	72 203	4,5	5,4
w.v.					
Gezondheidszorg	37 795	39 778	42 497	5,2	6,8
Welzijnszorg	25 616	26 414	27 316	3,1	3,4
Kosten beleids- en beheersorganisaties	2 141	2 291	2 390	7,0	4,3
Financieringsbronnen					
Overheid	7 866	7 732	7 855	-1,7	1,6
Sociale verzekeringen	37 448	39 562	50 369	5,6	27,3
Particuliere zorgverzekeraars	8 668	9 167	2 900	5,8	-68,4
Eigen betalingen	5 528	6 998	6 609	26,6	-5,6
Overige financieringsbronnen ¹⁾	6 042	5 025	4 470	-16,8	-11,0

¹⁾ Overige instellingen, bedrijven en buitenland.

Bron: CBS, Gezondheid en zorg in cijfers 2007.

Maatschappelijke positie van invloed op ziekenhuisopname

Van de personen die in 1989 in de brugklas zaten en tot 2005 zijn gevolgd in hun levensloop, is de maatschappelijke positie (een combinatie van opleidings- en beroepsniveau) gerelateerd aan een latere ziekenhuisopname. Ook de maatschappelijke positie van de ouders is van invloed. Intelligentie speelt geen rol.

Sociale afkomst minder belangrijk

De maatschappelijke positie van de voormalige brugklassers op het moment van hun overstap van onderwijs naar arbeidsmarkt is sterk bepalend voor een latere ziekenhuisopname. Zo liepen personen met een lage maatschappelijke positie bijna 60 procent meer risico dan personen met een hoge positie.

Daarnaast hadden personen van ouders met een lage maatschappelijke positie 20 procent meer kans om in een ziekenhuis te worden opgenomen dan leerlingen van hoge komaf.

Intelligentie (gemeten met een intelligentietest) had geen voorspellende waarde voor een latere ziekenhuisopname.

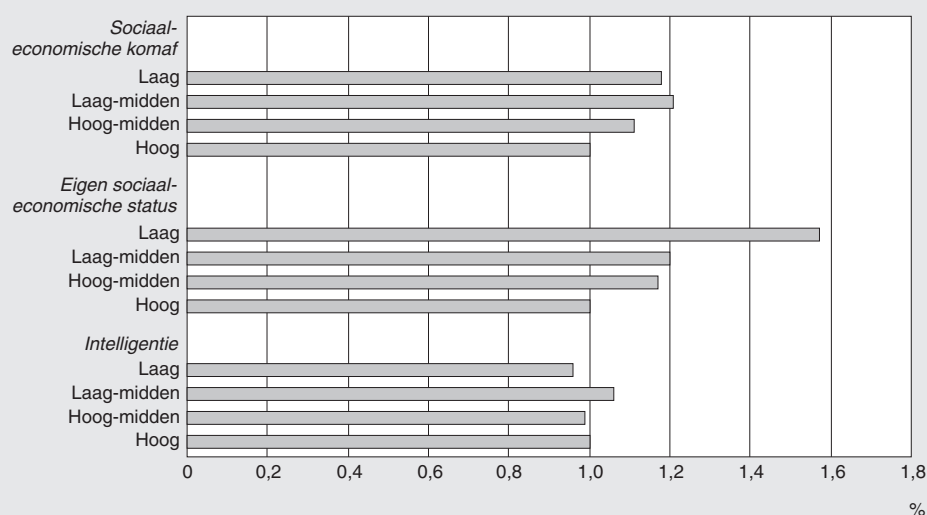
Sterk verhoogde risico's bij ongevallen

Ongeveer een op de tien ziekenhuisopnamen betrof een opname vanwege letsel door een ongeval. De maatschappelijke positie op het moment van de overstap van onderwijs naar werk was sterk gerelateerd aan dit type ziekenhuisopname. Personen met een lage maatschappelijke positie liepen liefst 3,5 keer zoveel risico als personen met een hoge positie. Sociale komaf en de intelligentie speelden bij dit type ziekenhuisopnamen geen rol.

Ferdie Otten, Tanja Traag, Hans Bosma (Universiteit Maastricht)

Uit: CBS, *Webmagazine* (14 mei 2007)

Risico op ziekenhuisopname naar sociale positie

Bron: CBS.

Meeste ex-rokers gestopt rond hun veertigste

In 2006 begonnen jonge rokers gemiddeld vóór hun vijftiende met roken. Driekwart van alle ex-rokers is gestopt vóór hun 43ste. Gemiddeld hebben de ex-rokers er bijna 18 rookjaren opzitten als ze stoppen met roken.

Huidige rokers en ex-rokers van 16 tot 25 jaar begonnen met roken op een gemiddelde leeftijd van 14,9 jaar. In 1989 was dat nog gemiddeld 15,5 jaar. Van degenen die nu niet roken, heeft bijna de helft ooit wel gerookt. Mannen die stoppen met roken zijn gemiddeld 36 jaar. Ze hebben dan gemiddeld ruim 19 jaar gerookt. Vrouwelijke ex-rokers stoppen gemiddeld rond hun 33ste en dan hebben zij er bijna 16 rookjaren opzitten.

Gewichtstoename na stoppen met roken

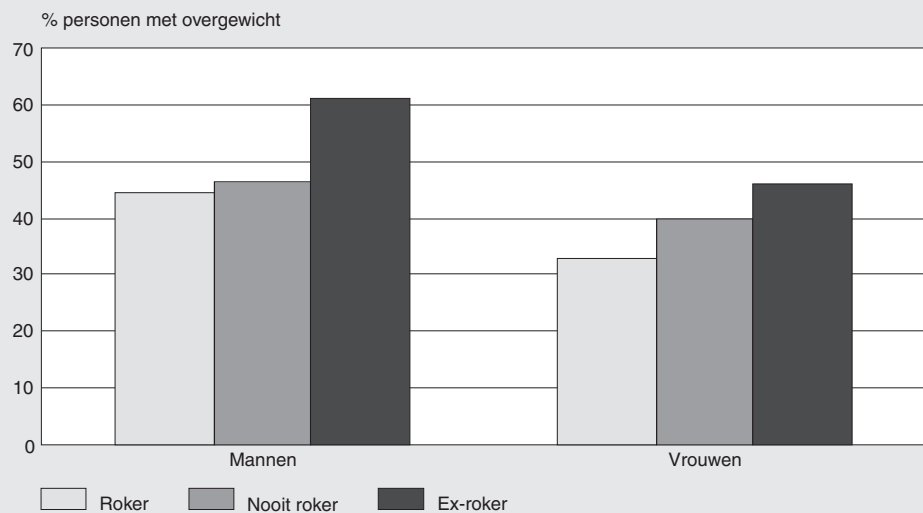
Longkanker is vaak een gevolg van roken en is nog steeds de belangrijkste doodsoorzaak van alle kankersterfte. Stoppen met roken heeft dus positieve gezondheidseffecten, maar stoppen heeft ook een ongewenst neveneffect. Bekend is dat mensen die stoppen met roken al snel een paar kilo aankomen.

Uit de gezondheidsenquête van het CBS blijkt dat ex-rokers gemiddeld zwaarder zijn dan rokers en mensen die nooit gerookt hebben. Vergeleken met rokers zijn de ex-rokers 3,6 kilo zwaarder. De verschillen zijn bij vrouwen (gemiddeld 4,0 kilo) groter dan bij mannen (3,4 kilo).

Frans Frenken

Uit: CBS, *Webmagazine* (30 mei 2007)

Overgewicht naar geslacht en rookverleden, 2001/2006

Bron: CBS.

Meer naar de specialist

In 2006, het eerste jaar van het nieuwe zorgstelsel, bezochten meer Nederlanders de specialist. Ook waren er meer Nederlanders die medicijnen gebruikten. Het aantal bezoeken aan de huisarts veranderde niet.

Het aantal bezoeken aan de specialist is vorig jaar toegenomen vergeleken met de periode 2001–2005. Vooral voormalig particulier verzekerden gingen meer naar de specialist, van gemiddeld anderhalf keer (2001–2005) naar bijna twee keer per jaar (2006). Daarmee is het verschil dat bestond tussen ziekenfonds- en particulier verzekerden veel kleiner geworden. De toename komt mogelijk doordat particulier verzekerden in het nieuwe stelsel minder vaak voor een eigen risico hebben gekozen, waardoor zij de rekeningen niet meer deels zelf hoeven te betalen. Dat zij daarmee hun no-claim aanspreken, weegt blijkbaar minder zwaar.

Meer mensen aan medicijnen

In 2006 nam het medicijngebruik toe. Meer mensen kregen medicijnen voorgeschreven door een huisarts of specialist. Maar ook kochten meer mensen zelf medicijnen bij apotheek of drogist zonder recept, bijvoorbeeld pijnstillers of laxeermiddelen. Deze zelfzorgmedicijnen worden sinds januari 2004 niet meer vergoed, ook al worden ze door de huisarts voorgeschreven.

Het percentage mensen dat medicijnen gebruikt ligt bij voormalig ziekenfondsverzekerden hoger dan bij voormalig particulier verzekerden. Dit komt omdat onder de eerste groep relatief veel ouderen en minder gezonden waren.

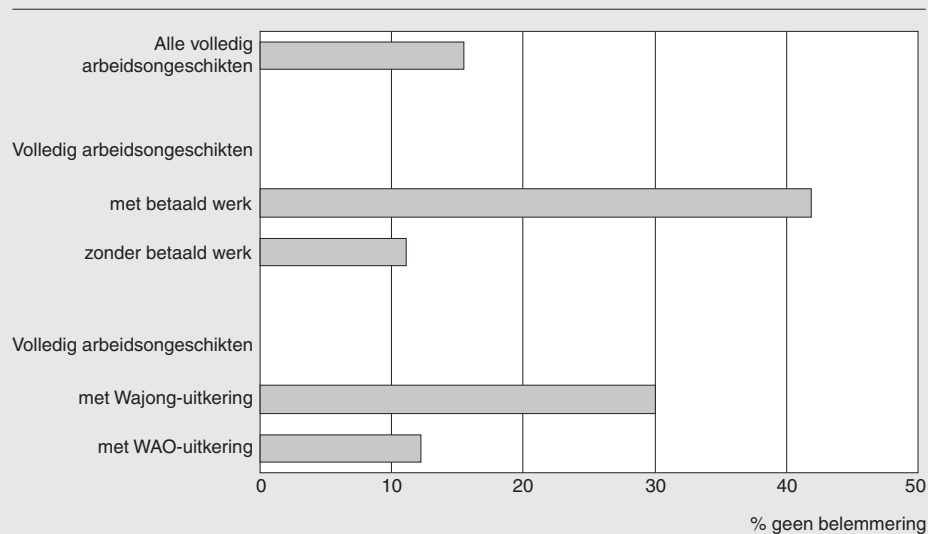
Bezoek aan huisarts niet toegenomen

In 2006 bezochten Nederlanders gemiddeld zo'n 3,5 keer per jaar de huisarts, even vaak als in de jaren daarvoor. De voormalig ziekenfondsverzekerden gingen vier keer per jaar naar de huisarts, voormalig particulier verzekerden drie keer.

Marieke van Herten

Uit: CBS, *Webmagazine* (6 juni 2007)

Volledig arbeidsongeschikten die geen belemmering zien om te (gaan) werken, 2005

Bron: CBS.

Borstkankeronderzoek goed ingeburgerd

Bijna de helft van alle vrouwen van 30 jaar en ouder laat haar borsten minstens een keer in de twee jaar onderzoeken. Van de vrouwen die worden uitgenodigd voor het bevolkingsonderzoek borstkanker is dit zelfs bijna 90 procent.

Massale opkomst bevolkingsonderzoek

Alle vrouwen van 50 tot en met 75 jaar krijgen in het kader van het bevolkingsonderzoek borstkanker één keer in de twee jaar een uitnodiging om gratis een mammografie te laten maken. Bijna negen op de tien van deze vrouwen gaan op deze uitnodiging in.

Van de vrouwen die hieraan geen gehoor geven, vond ongeveer 17 procent een screening niet nodig. Een vergelijkbaar deel vond het onderzoek te onplezierig. Naarmate vrouwen ouder worden, laten ze zich vaker onderzoeken. Ook vrouwen die ooit borstkanker hebben gehad, laten frequent een mammografie maken.

Ook knobbelkje of andere klachten reden voor onderzoek

Acht op de tien vrouwen van 50 jaar of ouder die een mammografie laten maken, doen dit naar aanleiding van de uitnodiging voor het bevolkingsonderzoek. Voor vrouwen van 30 tot 50 jaar die hiervoor geen uitnodiging ontvangen, zijn in bijna zes op de tien gevallen een knobbelkje in de borst of andere klachten de reden voor een onderzoek. Een kwart van de vrouwen van deze leeftijd gaf aan een borstsonderzoek uit voorzorg te laten uitvoeren.

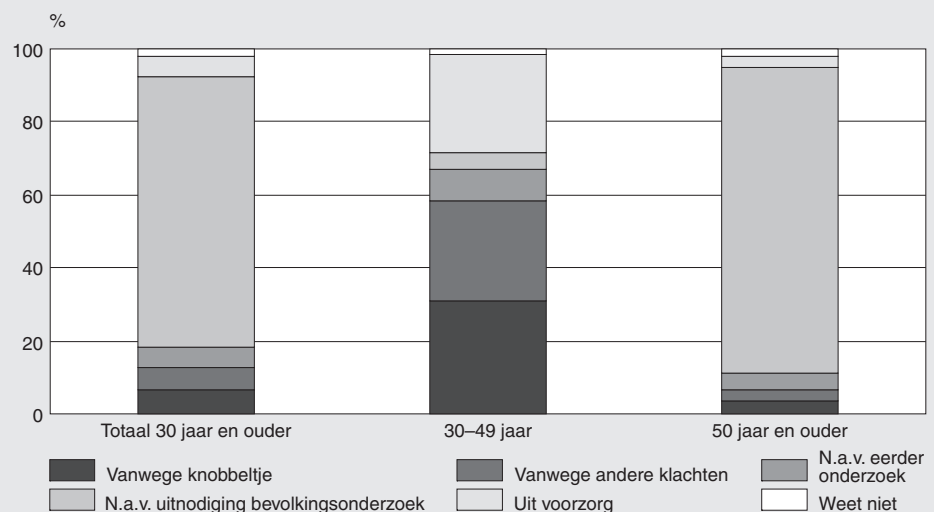
Borstkanker komt veel voor

In 2006 gaf een op de veertig vrouwen van 30 jaar of ouder aan ooit borstkanker te hebben gehad. Dit komt overeen met 35 procent van het totale aantal gevallen van kanker onder volwassen vrouwen. Daarmee is borstkanker voor deze groep de meest voorkomende vorm van kanker.

Stephanie Stam en Marleen Wingen

Uit: CBS, *Webmagazine* (29 oktober 2007)

Redenen om een mammografie te laten maken, 2004/2006

Bron: CBS.

9 Onveiligheid en slachtofferschap

9.1 Brandschaden

In 2006 zijn 50 duizend branden geregistreerd, bijna 7 duizend meer dan in 2004. Het totale schadebedrag ligt in 2006 op ruim 715 miljoen euro, dat is dan weer lager dan in 2005. Bijna de helft van het totale schadebedrag heeft betrekking op branden in kleinere gemeenten (tot 50 duizend inwoners).

TABEL 9.1

Branden met en zonder schade

	2003	2004	2005	2006
	x 1 000			
Branden	54,0	43,0	43,2	49,8
w.v.				
zonder schade	21,4	16,6	17,3	20,4
met schade	32,5	26,4	25,9	29,3

Bron: CBS.

TABEL 9.2

Branden naar gemeentegroottegroep, 2006

	Totaal	w.v.		
		zonder schade	met schade	Schadebedrag
	x 1 000		mln euro	
Totaal	49,8	20,4	29,3	715
250 000 en meer inwoners	7,6	4,8	2,8	80
150 000 tot 250 000 inwoners	4,3	1,9	2,4	50
100 000 tot 150 000 inwoners	6,0	3,1	2,9	48
50 000 tot 100 000 inwoners	10,5	3,6	6,9	191
20 000 tot 50 000 inwoners	14,6	5,0	9,7	237
Minder dan 20 000 inwoners	6,7	2,1	4,7	108

Bron: CBS.

Een kleine 30 procent van de branden is een binnenbrand, bijna de helft van de binnenbranden betreft een woning of woongebouw. (tabel 9.3) Deze branden veroorzaken evenwel nog geen vijfde van de totale schade bij binnenbranden. Tien procent van alle binnenbranden vindt plaats in bedrijven. De schade aan deze laatste objecten is relatief groot: 325 miljoen euro (2006) en ruim de helft van de totale brandschade bij binnenbranden. Een defect aan een apparaat of het verkeerd gebruik daarvan zijn de belangrijkste oorzaken van binnenbranden.

De meeste buitenbranden (14 duizend) zijn papier- en vuilcontainerbranden.

Het aantal bos-, berm- en heidebranden bedroeg 7 duizend in 2006. Bij buitenbranden zijn brandstichting en vandalisme de voornaamste oorzaken.

TABEL 9.3

Branden met schade en schadebedragen, 2006

	Branden	Schadebedrag
	x 1 000	mln euro
Totaal	49,8	715
Schoorsteenbranden	1,7	10
Binnenbranden		
Woongebouwen	6,9	119
w.v.		
Eengezinswoning	2,3	36
Andere woongebouwen	1,5	22
Overige woningen	3,1	61
Gevangenis, politiecel	0,1	0
Hotels e.d.	0,2	4
Kantoorgebouwen	0,3	12
Scholen	0,3	19
Ziekenhuizen e.d.	0,9	6
Bedrijven, boerderijen	1,4	325
Stations	0,0	5
Bijeenkomstgebouw	1,1	102
Overige gebouwen	2,8	34
Totaal binnenbranden	14,3	627
Buitenbranden		
Papier-, vuilcontainer	14,0	5
Afval op afgesloten terreinen	2,1	3
Berm, bos, heide	7,0	6
Personenauto	3,9	30
Overige auto's	0,9	16
Schepen, beroepsvaart	0,0	1
Schepen, recreatievaart	0,1	1
Spoorwegmaterieel	0,0	0
Openluchtinstallaties chemie	0,0	0
Overige nijverheid/industrie	0,1	2
Andere locatie	5,5	14
Totaal buitenbranden	33,8	77

Bron: CBS.

TABEL 9.4

Branden naar oorzaak en schadebedrag, 2006

	Aantal branden	Schadebedrag
	x 1 000	mln euro
Binnenbranden		
Brandstichting	1,7	49
Spelen met vuur door kinderen	0,2	3
Roken	0,4	3
Brandgevaarlijke werkzaamheden	0,5	24
Defect/verkeerd gebruik apparaat/product	3,4	86
Broei, zelfverhitting	0,5	17
Vuurwerk	0,1	2
Andere	2,8	79
Onbekend	4,8	365
Buitenbranden		
Brandstichting	9,3	15
Vandalisme	5,7	5
Spelen met vuur door kinderen	0,8	0
Af-/verbranden van bermen/afval	0,8	1
Ongeluk, aanrijding	0,2	2
Andere	3,7	18
Onbekend	13,2	37

Bron: CBS.

9.2 Dodelijke ongelukken

Ruim 5 duizend mensen komen de laatste jaren door een ongeval of door zelfdoding om het leven (tabel 9.5) De meeste ongevallen gebeuren in en om het huis. Verder zijn in 2006 70 personen overleden aan de gevolgen van een bedrijfsongeval. Geteld zijn uitsluitend die slachtoffers van een bedrijfsongeval die waren opgenomen in de gemeentelijke basisadministratie van een Nederlandse gemeente.

Het aantal dodelijke verkeersongevallen op de openbare weg neemt jaarlijks af. Het aantal slachtoffers is gestegen onder fietsers en is het sterkst gedaald onder motorfietsers. Het grootst blijft is het aantal slachtoffers onder de inzittenden van een personenauto (tabel 9.6).

TABEL 9.5

Dodelijke ongevallen, 2006

	Eenheid	2004	2005	2006
Totaal	aantal	5 226	5 343	5 354
	per 100 000	32	33	33
Zelfdoding	aantal	1 514	1 572	1 524
	per 100 000	11	12	11
Moord en doodslag	aantal	191	174	128
	per 100 000	1,2	1,1	0,8
Verkeersongeval	aantal	836	760	754
	per 100 000	5,1	4,7	4,6
Bedrijfsongeval	aantal	72	64	70
	per 100 000	0,6	0,5	0,6
Privé-ongeval	aantal	2 462	2 693	2 766
	per 100 000	15	17	17
Overig/onbekend	aantal	151	80	112
	per 100 000	0,9	0,5	0,7

Bron: CBS.

TABEL 9.6

Dodelijke wegverkeersslachtoffers

	Eenheid	2004	2005	2006
Totaal	aantal	836	760	754
	per 100 000	5,1	4,7	4,6
Voetganger	aantal	73	80	67
Fiets		175	177	209
Brom-, snorfiets		84	75	85
Motorfiets		88	74	56
Personenauto		391	325	305
Bestelauto, vrachtauto		21	22	26
Overige deelname		–	1	1
Onbekende deelname		4	6	5

Bron: CBS.

9.3 Onveiligheidsgevoelens

Volgens de recente Veiligheidsmonitor Rijk 2007 voelt een op de vijf van de bevolking (15-plus) zich wel eens onveilig: thuis, in de buurt, in het openbaar vervoer, of in uitgaansgelegenheden, maar het meest op plaatsen waar jongeren rondhangen. (tabel 9.7) De Veiligheidsmonitor Rijk beschrijft verschillende aspecten van veiligheid en het functioneren van de politie. De gegevens zijn gebaseerd op een persoonsenquête die in het begin van 2007 is uitgevoerd door het CBS en de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Justitie.

Jaarlijks is ruim een kwart van de bevolking slachtoffer van een delict. (tabel 9.8)

Het percentage slachtoffers is in 2007 lager dan in 2006. De gegevens hebben betrekking op een aantal vormen van veel voorkomende criminaliteit.

TABEL 9.7

Onveiligheidsgevoelens naar situatie

	Voelt zich wel eens onveilig	w.v. in					
		openbaar vervoer	uitgaansgelegenheden	eigen huis	eigen buurt	bij rondhangende jongeren	winkelcentrum
		% 15 jaar en ouder					
2006	23,7	4,2	10,5	2,2	7,6	16,4	4,9
2007	21,8	4,9	10,3	3,0	8,2	15,9	5,1

Bron: Veiligheidsmonitor.

TABEL 9.8

Slachtofferschap van veel voorkomende criminaliteit

	2005	2006	2007
	%		
Slachtofferschap ¹⁾	28,8	27,2	25,8
w.v.			
Gewelddelicten	5,8	5,1	5,3
seksuele delicten	0,9	0,9	1,1
mishandeling	1,5	1,6	1,6
bedreiging	4,1	3,1	3,2
Vermogensdelicten	14,4	13,7	12,3
(poging tot) inbraak	3,0	2,6	2,5
idem, huishoudens	3,3	2,8	2,6
poging tot inbraak	1,9	1,5	1,5
idem, huishoudens	2,1	1,5	1,5
inbraak	1,4	1,1	1,2
idem, huishoudens	1,5	1,4	1,3
fietsdiefstal	5,8	5,6	4,7
idem, fietsbezitters	6,7	6,3	5,3
autodiefstal (18-plus)	0,4	0,2	0,2
idem, autogebruikers (18-plus)	0,6	0,3	0,3
diefstal uit auto (18-plus)	2,0	1,7	1,7
idem, autogebruikers (18-plus)	3,1	2,6	2,5
zakkenrollerij	1,4	1,5	1,5
overige diefstallen	4,0	3,7	3,1
Vandalismedelicten	13,0	12,0	11,7
beschadiging/diefstal vanaf auto (18-plus)	8,9	8,1	7,9
idem, autogebruikers (18-plus)	13,4	12,1	11,6
overige vernielingen	5,1	4,9	4,7
Doorrijden na aanrijding	1,7	1,6	1,5
Overige delicten	0,9	1,0	0,8

¹⁾ Exclusief overige delicten.

Bron: Veiligheidsmonitor.

Veel bezorgde ouders in de steden

In 2006 zei een vijfde van de ouders dat ze hun kinderen vaak verbieden ergens naartoe te gaan omdat ze het er onveilig vonden. In de steden was dat zelfs meer dan een kwart.

In Groningen en Limburg meeste bezorgde ouders

Hoe stedelijker de woonomgeving, des te vaker legden ouders hun kinderen een beperking op. Zo speelde dit bij 30 procent van de gezinnen in zeer sterk stedelijke buurten tegenover 12 procent op het platteland.

In Groningen, Zuid-Holland, Utrecht en Limburg hadden kinderen de minste bewegingsvrijheid. Een kwart van hen mocht vaak niet naar bepaalde plekken. In Zeeland, Drenthe en Overijssel was dit nog geen 15 procent. Het hoge percentage bezorgde ouders in Zuid-Holland en Utrecht is te verklaren door de relatief hoge stedelijkheid. Dit geldt echter niet voor Groningen en Limburg.

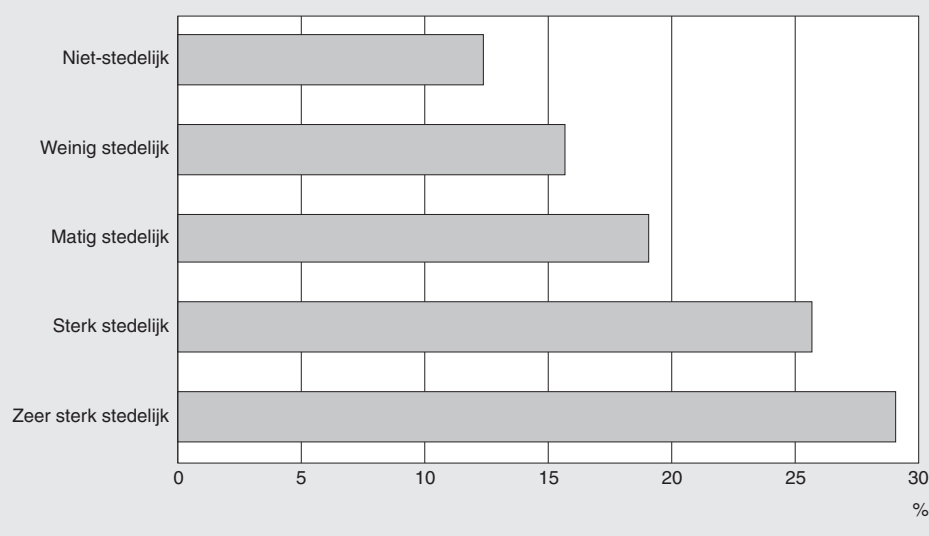
Hoogopgeleide ouders laten hun kinderen vrijer

Moeders verbieden vaker onveilige plekken dan vaders. Behalve het geslacht speelt ook de opleiding van de ouders een rol. Zo gaf 14 procent van de ouders met een hbo-/wo-opleiding aan vaak bepaalde plekken te verbieden tegenover 25 procent van de ouders met ten hoogste een mavo- of vbo-diploma. Ook wanneer rekening wordt gehouden met verschillen tussen de opleidingsgroepen vanwege geslacht en stedelijkheid, blijft dit verband aanwezig.

Carin Reep

Uit: CBS, *Webmagazine* (8 januari 2007)

Ouders die hun kinderen vaak verbieden ergens naartoe te gaan wegens onveiligheid naar stedelijkheid, 2006

Bron: CBS.

Aantal schuldsaneringen daalt

In het tweede kwartaal van 2007 werden bijna 3,6 duizend schuldsaneringen uitgesproken. Dat is 8 procent minder dan in dezelfde periode van 2006. Zo'n grote daling van de kwartaalcijfers heeft zich sinds het ingaan van de regeling in 1998 nog niet voorgedaan. In het eerste kwartaal van 2007 was overigens nog sprake van een stijging van bijna 9 procent ten opzichte van 2006. De in het tweede kwartaal waargenomen daling kan dan ook van tijdelijke aard zijn.

Bij jongeren al daling sinds 2005

Het gemiddeld aantal schuldsaneringen per maand per 100 duizend inwoners daalt voor personen onder de 35 jaar al sinds 2005. Onder 35-plussers echter stijgt het aantal schuldsaneringen nog steeds.

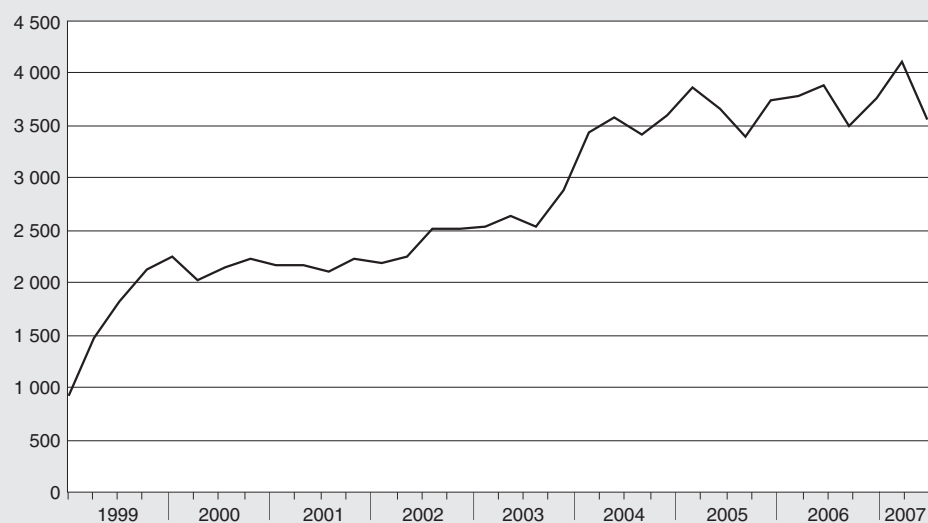
Op grond van de meest recente kwartaalcijfers is alleen bij de 65-plussers nog een stijging zichtbaar ten opzichte van het tweede kwartaal van 2006. Bij deze laatste groep komen naar verhouding echter nog altijd minder schuldsaneringen voor dan bij de andere leeftijdsgroepen.

De aanvangsschuld van jongeren onder 35 jaar lag over de jaren 2000–2006 gemiddeld op 30 duizend euro. De schuld van personen tussen de 35 en 65 jaar lag hoger (45 duizend euro), de aanvangsschuld van 65-plussers is met 22 duizend euro het laagst.

Rudolf Timmermans

Uit: CBS, *Webmagazine* (12 september 2007)

Aantal schuldsaneringen

Bron: CBS.

Brandweer steeds langer onderweg

De opkomsttijd van de brandweer is de afgelopen jaren steeds toegenomen. Vooral in kleine gemeenten duurt het langer voordat de brandweer ter plaatse is, dan in de grote steden.

Het oplopen van de opkomsttijd wordt vooral veroorzaakt doordat de uitruktijd toeneemt: het duurt steeds langer voordat een voertuig de kazerne verlaat nadat de melding is binnengekomen op de meldkamer. In 2000 was de gemiddelde uitruktijd nog ruim 4 minuten. In 2006 is dit opgelopen tot bijna 8 minuten. Een mogelijke verklaring hiervoor is het feit dat steeds meer meldingen via een regionale alarmcentrale verlopen.

Rijtijden slechts licht toegenomen

Tussen 2000 en 2006 is de gemiddelde rijtijd, in tegenstelling tot de uitruktijd, in geringe mate toegenomen. Waar de rijtijd in 2000 gemiddeld iets meer dan 4 minuten bedroeg, is dit in 2006 opgelopen naar bijna vijf minuten.

Brandweer veel sneller in de grote stad

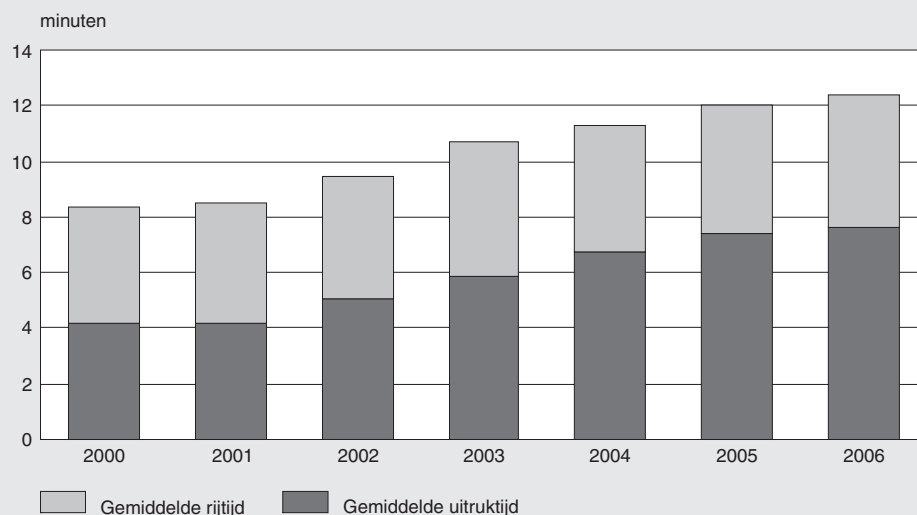
In de vier grote steden is de brandweer veel sneller bij een brand aanwezig dan in kleine gemeenten (minder dan 50 duizend inwoners). In de vier grote steden duurt het 10 minuten voordat de brandweer, na de melding, bij de brand is. In de gemeenten met minder dan 50 duizend inwoners duurt dit ruim 13 minuten.

Opvallend daarbij is dat de rijtijd in beide groepen gemeenten nagenoeg gelijk is. De snellere opkomsttijd in de grote steden is dan ook vooral het gevolg van het verschil in uitruktijd. Dit wordt in belangrijke mate verklaard door het feit dat in de grote steden het beroepspersoneel op de kazerne verblijft.

Dick Boer en Wim Vissers

Uit: CBS, *Webmagazine* (31 oktober 2007)

Gemiddelde opkomsttijd (uitruktijd + rijtijd)

Bron: CBS.

Een op de drie inwoners ziet graag meer blauw op straat

De meeste Nederlanders zien de politie minder dan een keer per week in hun straat. Één op de drie vindt dat de politie vaker in hun woonbuurt zou moeten komen. Vooral bewoners van (sterk) stedelijke buurten willen meer blauw op straat.

Meeste burgers zien politie minder dan eens per week

Begin 2007 zien bijna twee op de drie inwoners de politie minder dan een keer per week in de straat. Twaalf procent ziet de politie dagelijks en zeventien procent rond éénmaal per week. Bijna drie van de tien inwoners zien de politie dus minstens een keer per week in hun buurt.

Een derde van de inwoners vindt dat de politie vaker in hun woonbuurt zou moeten komen. Voor vrijwel even veel inwoners hoeft dit niet vaker maar ook niet minder vaak. Slechts een klein deel, 4 procent, zou de politie minder vaak in hun straat willen zien. Voor bijna drie op de tien inwoners (28 procent) maakt het niet uit of zij de politie vaker of minder vaak zien.

Politie vooral zichtbaar in sterk stedelijke buurten

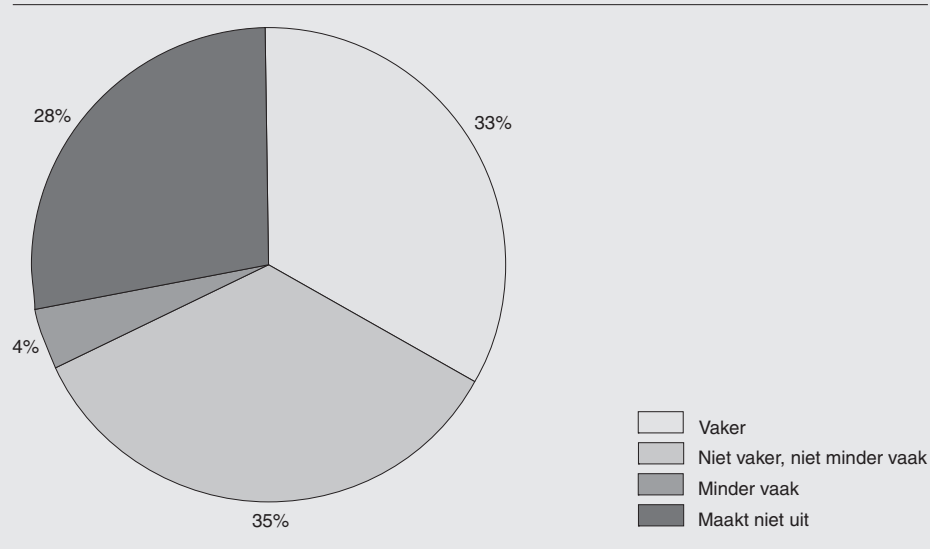
De zichtbaarheid van de politie is vooral hoog in een zeer sterk stedelijke woonomgeving; daar ziet bijna de helft van de inwoners de politie minstens een keer per week. In minder stedelijke buurten is de politie veel minder opvallend aanwezig.

In zeer sterk stedelijke buurten is ook de behoefte aan meer blauw op straat het hoogst. Bijna veertig procent van die bewoners geeft aan dat zij de politie vaker willen zien. In niet-stedelijke buurten is dit een kwart.

Harry Huys

Uit: CBS, *Webmagazine* (10 oktober 2007)

Wenselijkheid politie in de woonbuurt, 2007

Bron: CBS.

Overzicht van tabellen en grafieken

Tabelnummer	Omschrijving	Pagina
TABEL A.1	Economische en sociale kernindicatoren voor Nederland	7
Hoofdstuk 1		
TABEL 1.1	Aantal instellingen in de verzekeringsbranche in Nederland, per 1 januari	9
TABEL 1.2	Aantal banen van werknemers in de verzekeringsbranche	9
TABEL 1.3	Ontwikkeling van de levensverzekeringsportefeuille van de Nederlandse levensverzekeraars	10
TABEL 1.4	Specificatie van de premies van de levensverzekeraars, 2006	11
TABEL 1.5	Specificatie van de premies van de pensioenfondsen	11
TABEL 1.6	Specificatie van uitkeringen en afkopen van de pensioenfondsen	12
TABEL 1.7	Uitgaven en ontvangsten van het Rijk in verband met herverzekering van kredietverzekering	12
TABEL 1.8	Balans van de levensverzekeraars	13
TABEL 1.9	Resultatenrekening van de levensverzekeraars	14
TABEL 1.10	Balans van de pensioenfondsen per jaartultimo; bedrijfseconomische opstelling	14
TABEL 1.11	Resultatenrekening van de pensioenfondsen	15
TABEL 1.12	Balans van de schadeverzekeraars	16
TABEL 1.13	Verkorte verlies- en winstrekening van de schadeverzekeraars	17
TABEL 1.14	Technisch resultaat van de schadeverzekeraars	18
TABEL 1.15	Balansen VUT-fondsen (ultimo)	19
TABEL 1.16	Resultatenrekening VUT-fondsen	19
TABEL 1.17	Netto direct rendement op de beleggingen van levensverzekeraars, 2006	20
TABEL 1.18	Netto direct rendement op de beleggingen van de pensioenfondsen	20
TABEL 1.19	Netto direct rendement op de beleggingen van schadeverzekeraars, 2006	20
TABEL 1.20	Beleggingen van pensioenfondsen naar grootteklasse, ultimo 2005	21
TABEL 1.21	Levensverzekeraars naar solvabiliteitsratio	21
TABEL 1.22	Kengetallen levensverzekeraars, 2005	22
TABEL 1.23	Schadeperscentage schadeverzekeraars per branche	22
TABEL 1.24	Schadeverzekeraars naar solvabiliteitsratio	23
TABEL 1.25	Kengetallen schadeverzekeraars, 2005	23
TABEL 1.26	Verzekeringsmaatschappijen in de Europese Unie, 2004	24
TABEL 1.27	Bruto geboekte verzekeringspremie in de Europese Unie ¹⁾ , 2004	25
TABEL 1.28	Bruto geboekte schadeverzekeringspremie in de Europese Unie naar branche, 2004 ¹⁾	26
Hoofdstuk 2		
TABEL 2.1	Assurantietussenpersonen. Bedrijven, vestigingen, banen, 1 januari	27
TABEL 2.2	Gemiddelde inkomsten van een NBVA-kantoor	31
GRAFIEK 2.1	Omzetstructuur NVA-kantoren per branche, 2006	28
GRAFIEK 2.2	Omzetgroei NVA-kantoren per branche, 2005–2006	29
GRAFIEK 2.3	Kostenstructuur assuratiekantoren, 2006	30
GRAFIEK 2.4	Geboekte schade NVGA-kantoren per branche	32
GRAFIEK 2.5	Netto risicopremie NVGA-kantoren per branche	33
Hoofdstuk 3		
TABEL 3.1	Bevolkingsomvang en leeftijdsopbouw, 1 januari	35
TABEL 3.2	Bevolking naar leeftijd, geslacht en burgerlijke staat, 1 januari 2007	35
TABEL 3.3	Bevolking naar herkomstgroepering en generatie, 1 januari 2007	36
TABEL 3.4	Autochtonen en allochtonen naar herkomstgroepering, 1 januari	36
TABEL 3.5	Overledenen naar leeftijd en geslacht	37
TABEL 3.6	Verweduwden naar geslacht en leeftijd	38
TABEL 3.7	Overlevingstafels voor mannen naar leeftijd, 2006	39
TABEL 3.8	Overlevingstafels voor vrouwen naar leeftijd, 2006	40
TABEL 3.9	Huishoudens naar type en huishoudengroote, 1 januari	41
TABEL 3.10	Huishoudens naar type, 1 januari	41

Tabelnummer	Omschrijving	Pagina
Hoofdstuk 4		
TABEL 4.1	Demografische druk	47
TABEL 4.2	Personen in huishoudens, 1 januari 2007	47
TABEL 4.3	Werkzame en werkloze beroepsbevolking, 2006	48
TABEL 4.4	Arbeidsmarktpositie, 2006	48
TABEL 4.5	Arbeidsduur	48
TABEL 4.6	Gemiddeld inkomen van huishoudens naar leeftijd, 2005	49
TABEL 4.7	Dynamische koopkrachtontwikkeling	49
TABEL 4.8	Rondkomen met het huishoudensinkomen	49
TABEL 4.9	Gerapporteerde gezondheid en hulpmiddelengebruik, 2006	50
TABEL 4.10	Sociale contacten, 2005	50
Hoofdstuk 5		
TABEL 5.1	Gemiddeld inkomen van huishoudens, 2005*	55
TABEL 5.2	Lonen en arbeidsduur van voltijdwerknemers naar leeftijd en geslacht, 2005*	55
TABEL 5.3	Jaarlonen van werknemers naar geslacht, leeftijd, dienstverband en bedrijfstak, 2005*	56
TABEL 5.4	Spaartegoeden	56
TABEL 5.5	Spaartegoeden naar spaarvorm	57
TABEL 5.6	Wijzigingen bij de bedrijfspaarregelingen	57
TABEL 5.7	Verdeling naar soort bedrijfspaarregeling	57
TABEL 5.8	Waarde onroerende zaken	58
TABEL 5.9	Gemiddelde woningwaarde	59
TABEL 5.10	Actief park van motorvoertuigen, 1 januari	59
TABEL 5.11	Motorvoertuigen, 1 januari 2007	60
TABEL 5.12	Verkochte nieuwe motorvoertuigen	60
TABEL 5.13	Verstrekt consumptief krediet	61
Hoofdstuk 6		
TABEL 6.1	Bedrijven naar bedrijfstak en grootte, 1 januari 2006	65
TABEL 6.2	Oprichting van bedrijven naar activiteit en werkgelegenheid, 2006	65
TABEL 6.3	Vestigingen naar activiteit en provincie, 1 januari 2006	66
TABEL 6.4	Bedrijven naar bedrijfstak en aantal werkzame personen, 1 januari 2006	68
TABEL 6.5	Bedrijven naar bedrijfstak en rechtsvorm, 1 januari 2006	68
TABEL 6.6	Land- en tuinbouwbedrijven naar (hoofd)bedrijfstype	69
TABEL 6.7	Oppervlakte cultuurgrond naar hoofdtype landbouwbedrijf	69
TABEL 6.8	Glastuinbouwbedrijven	69
TABEL 6.9	Uitgesproken faillissementen naar rechtsvorm	70
TABEL 6.10	Uitgesproken faillissementen naar bedrijfstak en rechtsvorm, 2006	70
TABEL 6.11	Uitgesproken faillissementen naar bedrijfstakgrootte en bestaansduur	71
TABEL 6.12	Schuldsaneringen	71
Hoofdstuk 7		
TABEL 7.1	Uitkeringsontvangers, 31 december	75
TABEL 7.2	Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen naar een aantal kenmerken, 31 december	76
TABEL 7.3	Sociale uitkeringen	76
TABEL 7.4	Typen pensioenregeling, 2006	77
TABEL 7.5	Soorten pensioen, 2006	78
TABEL 7.6	Typen pensioenregeling naar categorie pensioenfonds, 2006	79
Hoofdstuk 8		
TABEL 8.1	Gebruik medische voorzieningen	83
TABEL 8.2	Gebruik medische voorzieningen	84
TABEL 8.3	Ervaren gezondheid, 2006	84
TABEL 8.4	Langdurige aandoeningen, 2006	85
TABEL 8.5	Depressieve klachten, 2006	86
TABEL 8.6	Activiteitenbeperking per 14 dagen, 2006	86
TABEL 8.7	Rook- en drinkgedrag naar leeftijd en sociale groep, 2006	87
TABEL 8.8	Lichamelijke activiteit en sportbeoefening, 2006	87
TABEL 8.9	Onder- en overgewicht, 2006	88
TABEL 8.10	Wel of geen kunstgebit, 2006	88
TABEL 8.11	Deelname aan preventieprogramma's kankeronderzoek, 2006	89
TABEL 8.12	Uitgaven aan zorg	89

Tabelnummer	Omschrijving	Pagina
Hoofdstuk 9		
TABEL 9.1	Branden met en zonder schade	95
TABEL 9.2	Branden naar gemeentegroottegroep, 2006	95
TABEL 9.3	Branden met schade en schadebedragen, 2006	96
TABEL 9.4	Branden naar oorzaak en schadebedrag, 2006	96
TABEL 9.5	Dodelijke ongevallen, 2006	97
TABEL 9.6	Dodelijke wegverkeersslachtoffers	97
TABEL 9.7	Onveiligheidsgevoelens naar situatie	98
TABEL 9.8	Slachtofferschap van veel voorkomende criminaliteit	98
